

Fatlað fólk og öryrkjar sem íbúar sveitarfélaga

2013

FÉLAGSVÍSINDASTOFNUN
HÁSKÓLA ÍSLANDS

HÁSKÓLI ÍSLANDS
FÉLAGSVÍSINDASTOFNUN

Lýsing á rannsókn

Unnið fyrir	Öryrkjabandalag Íslands
Markmið rannsóknar	Að kanna búsetu fatlaðs fólks og öryrkja eftir þjónustusvæðum og þjónustu sveitarfélaga til þeirra. Einnig var leitast við að svara því hvað ræður mestu um búsetuval.
Dagsetning skýrsluskila	4. apríl 2014

Ábyrgðaraðilar

Framkvæmd	Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands og Rannsóknasetur í fötlunarfræðum
Undirbúningur og gagnaöflun	Auður Magndís Auðardóttir Guðbjörg Andrea Jónsdóttir Guðný Bergþóra Tryggvadóttir Hrafnhildur Snæfríðar- og Gunnarsdóttir Kristjana Jokumsen Rannveig Traustadóttir
Úrvinnsla	Auður Magndís Auðardóttir Ásdís Aðalbjörg Arnalds Guðný Bergþóra Tryggvadóttir Hrafnhildur Snæfríðar- og Gunnarsdóttir Steinunn Þóra Árnadóttir
Skýrslugerð	Ásdís Aðalbjörg Arnalds Guðný Bergþóra Tryggvadóttir Hrafnhildur Snæfríðar- og Gunnarsdóttir

EFNISYFIRLIT

Inngangur	7
Aðferð	8
Um megindlega rannsókn	8
Um eigindlega rannsókn	9
Gagnaöflun meðal fatlaðs fólks og öryrkja	10
Viðhorf öryrkja og fatlaðs fólks til þjónustu	10
Eigindleg viðtöl við þjónustunotendur	11
Gagnaöflun meðal kjörinna fulltrúa og starfsfólks sveitarfélaga	12
Viðhorf kjörinna fulltrúa og starfsfólks sveitarfélaga til þjónustu	12
Eigindleg viðtöl við starfsfólk	12
Gagnaöflun meðal almennings	13
Hluti I: Rannsókn meðal Fatlaðs fólks og öryrkja	15
Samantekt	15
Bakgrunnur þátttakenda	20
Búsetuval	26
Búsetufyrirkomulag	36
Daglegt líf	39
Þjónustunotendur	44
Um áhrif yfirfærslu málaflokksins á þjónustu að mati viðmælenda	60
Hluti II: Rannsókn meðal sveitarstjórnarfólks og starfsfólks á velferðar- og félagssviði	63
Samantekt	63
Um þátttakendur	68
Yfirfærsla þjónustu frá ríki til sveitarfélaga	69
Fjármál tengd yfirfærslu málaflokksins	74
Þjónustusvæði	80
Þekking á málefnum fatlaðs fólks	82
Staða þjónustu innan sveitarfélaga	87
Staða ferða- og búsetutengdrar þjónustu sveitarfélaganna	96
Nýjungar og breytingar í þjónustunni	100
Hindranir í þjónustu til fatlaðs fólks	103
Viðhorf til þjónustu við fatlað fólk og öryrkja	105
Viðhorf til atvinnuþátttöku fatlaðs fólks	110
Viðhorf til forgangsröðunar sveitarfélaga	112
Hluti III: Könnun meðal almennings	117
Samantekt	117
Bakgrunnur þátttakenda	119
Viðhorf til forgangsröðunar sveitarfélaga	121
Viðhorf til atvinnuþátttöku fatlaðs fólks	122
Viðhorf til þjónustu sveitarfélaga til fatlaðs fólks	129
Lokaorð	131
Staða fatlaðs fólks og öryrkja	131
Búsetuval	133
Þjónusta sveitarfélaganna	135
Heimildir	137

TÖFLUYFIRLIT

Tafla 1. Framkvæmd könnunarinnar meðal þjónustunotenda	10
Tafla 2. Samanburður á skerðingum meðal svarenda og í úrtaki	11
Tafla 3. Framkvæmd könnunarinnar meðal kjörinna fulltrúa og starfsfólks sveitarfélaga	12
Tafla 4. Framkvæmd könnunarinnar meðal almennings	13
Tafla 5. Samanburður á dreifingu kyns, aldurs og búsetu meðal svarenda og í þýði	14
Tafla 6. Kyn	20
Tafla 7. Aldur	20
Tafla 8. Þjónustusvæði	21
Tafla 9. Tegund skerðingar	22
Tafla 10. Hvað, ef eitthvað, af eftirtöldu háir þér mest í daglegu lífi?	23
Tafla 11. Staða	24
Tafla 12. Hjúskaparstaða	24
Tafla 13. Eru börn á heimilinu undir 18 ára aldri?	25
Tafla 14. Fjárhagsstaða	25
Tafla 15. Af hverju býrð þú í sveitarfélaginu?	26
Tafla 16. Hvaða opinbera þjónusta sem sveitarfélagið veitir gerir það að verkum að þú hefur valið að búa í sveitarfélaginu?	27
Tafla 17. Hefur þú flutt á milli sveitarfélaga á síðast liðnum 3 árum?	28
Tafla 18. Í hvaða sveitarfélagi bjóstu áður?	28
Tafla 19. Hverjar voru helstu ástæður flutninganna?	29
Tafla 20. Myndir þú vilja flytja í annað sveitarfélag?	30
Tafla 21. Í hvaða sveitarfélag myndir þú vilja flytja?	31
Tafla 22. Af hverju viltu flytja í það sveitarfélag?	32
Tafla 23. Hvaða þjónustu viltu nota í sveitarfélaginu?	32
Tafla 24. Býrð þú í eigin húsnæði, leiguhúsnæði, sambýli, íbúðakjarna eða hjá öðrum?	37
Tafla 25. Hversu ánægð(ur) eða óánægð(ur) ert þú með það hvernig þú býrð?	38
Tafla 26. Hversu ánægð(ur) eða óánægð(ur) ert þú með það sem þú gerir á daginn (t.d. vinna, nám eða annað slíkt)?	39
Tafla 27. Í þínu sveitarfélagi, hversu gott eða slæmt finnst þér aðgengi að opinberum byggingum?	43
Tafla 28. Notar þú þjónustu eða færð þú aðstoð út af fötlun eða sjúkdómi sem þú ert með? Þjónusta getur verið ferðaþjónusta, heimilisþrif, atvinna með stuðningi, liðveisla o.fl.	45
Tafla 29. Nú færð þú ekki þjónustu, en telur þú þig þurfa á þjónustu eða stuðningi að halda?	46
Tafla 30. Við hvað telur þú þig þurfa á þjónustu eða stuðningi að halda?	46
Tafla 31. Hvaða þjónustu ert þú að nota frá sveitarfélagi þínu?	47
Tafla 32. Hversu ánægð(ur) eða óánægð(ur) ert þú með ferðaþjónustu fyrir fatlað fólk á vegum sveitarfélagsins?	49
Tafla 33. Hversu erfitt eða auðvelt finnst þér að fá upplýsingar um þjónustuna sem sveitarfélagið þitt veitir fötluðu fólki?	51
Tafla 34. Finnst þér þú fá nægilega mikla þjónustu og aðstoð frá þínu sveitarfélagi?	54
Tafla 35. Hversu mikið eða lítið aðstoðar fjölskylda þín, maki eða vinir þínir þig? Hér er einungis átt við ólaunaða vinnu	55
Tafla 36. Í þjónustunni sem þú ert að fá, hversu vel eða illa henta þér eftirfarandi þættir? - Hvenær þú færð þjónustuna	56
Tafla 37. Í þjónustunni sem þú ert að fá, hversu vel eða illa henta þér eftirfarandi þættir? - Hver aðstoðar þig	57
Tafla 38. Í þjónustunni sem þú ert að fá, hversu vel eða illa henta þér eftirfarandi þættir? – Þjónustan í heild sinni	58
Tafla 39. Hversu miklu eða litlu ræður þú um þá þjónustu sem þú færð t.d. hvenær, hvernig og hver veitir hana?	59
Tafla 40. Kyn	68

Tafla 41. Tilraunasveitarfélög	68
Tafla 42. Starfssvið	68
Tafla 43. Er sveitarfélagið aðili að sameiginlegu þjónustusvæði með öðrum sveitarfélögum?	68
Tafla 44. Landsvæði.....	69
Tafla 45. Hversu sammála eða ósammála ertu þú því að yfirfærslan hafi aukið möguleika á að samþætta ólíka þjónustu sem sveitarfélagið veitir?	70
Tafla 46. Hversu sammála eða ósammála ertu þú því að yfirfærslan hafi aukið möguleika til að laga þjónustuna að þörfum notenda?.....	71
Tafla 47. Hversu sammála eða ósammála ertu þú því að yfirfærslan hafi stuðlað að betri nýtingu fjármuna í málaflokknum?....	71
Tafla 48. Hversu sammála eða ósammála ertu þú því að yfirfærslan hafi bætt þjónustu við fatlað fólk?	72
Tafla 49. Veist þú hvað SIS-mat er? – Bakgrunnsgreining.....	75
Tafla 50. Hversu góð eða slæm er reynsla þíns sveitarfélags af framkvæmd SIS-matsins?.....	76
Tafla 51. Hversu góð eða slæm er reynsla þíns sveitarfélags af notkun SIS-mats til grundvallar útdeilingu fjármuna málaflokksins?	77
Tafla 52. Hversu góð eða slæm er reynsla sveitarfélags þíns af samstarfi við önnur sveitarfélög þjónustusvæðisins?.....	80
Tafla 53. Hversu góð eða slæm er reynsla sveitarfélags þíns af samstarfi við önnur sveitarfélög þjónustusvæðisins? - Bakgrunnsgreining	81
Tafla 54. Hversu mikla eða litla þekkingu hefur þú á stefnu sveitarfélagsins í málefnum fatlaðs fólks?	83
Tafla 55. Hversu mikla eða litla þekkingu hefur þú á þeirri lögbundnu þjónustu sem sveitarfélög landsins eiga að veita fötluðu fólki?	84
Tafla 56. Hversu mikla eða litla þekkingu hefur þú á framkvæmdaráætlun í málefnum fatlaðs fólks 2012-14.....	84
Tafla 57. Hversu mikla eða litla þekkingu hefur þú á Sáttmála Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks?.....	85
Tafla 58. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að fötluðu fólk standi til boða akstursþjónusta til að það geti verið virkir þátttakendur í daglegu lífi.....	90
Tafla 59. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að biðlistum eftir búsetuúrræðum verði eytt	90
Tafla 60. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að gerð sé einstaklingsbundin áætlun um þjónustuna í samráði við notendur	91
Tafla 61. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að tryggja að þjónusta við fatlað fólk á heimili sínu uppfylli þjónustupörf.....	91
Tafla 62. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að á heimasíðu sveitarfélagsins sé aðgengi að efni um réttindi fatlaðs fólks og þá þjónustu sem í boði er	92
Tafla 63. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að fatlað fólk hafi til jafns við aðra val um búsetu í samræmi við óskir og þarfir	93
Tafla 64. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að fatlað fólk hafi val um tegund þjónustu og framkvæmd hennar	93
Tafla 65. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að öllum sé tryggt aðgengi að manngerðu umhverfi	94
Tafla 66. Hversu vel eða illa telur þú búsetuúrræði sveitarfélagsins mæta þörfum og óskum fatlaðs fólks og öryrkja? - Bakgrunnsgreining	97
Tafla 67. Hversu vel eða illa telur þú ferðapjónustu svæðisins mæta þörfum og óskum fatlaðs fólks og öryrkja? - Bakgrunnsgreining	97
Tafla 68. Hvaða nýjungar eða breytingar myndir þú vilja sjá í þjónustu við fatlað fólk í þínu sveitarfélagi?.....	100
Tafla 69. Almennt séð, hvað er það sem hindrar helst að sveitarfélagið veiti betri þjónustu til fatlaðs fólks? Veldu allt að fjögur atriði.....	103
Tafla 70. Almennt séð, hvað er það sem hindrar helst að sveitarfélagið veiti betri þjónustu til fatlaðs fólks? Veldu allt að fjögur atriði.....	104
Tafla 71. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? - Það er mikilvægt að þróa þjónustu við fatlað fólk í samráði við það sjálf	107

Tafla 72. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? - Mikilvægt er að sveitarfélög tryggja fötluðu fólki sem þess óskar notendastýrða persónulega aðstoð	107
Tafla 73. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? - Í hagræðingarskyni er mikilvægt að þjónusta til fatlaðs fólks sé miðuð við hópa fólks með svipaðar þarfir.....	108
Tafla 74. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? - Það yrði of dýrt fyrir sveitarfélagið ef allt fatlað fólk byggði í eigin húsnæði eða leiguhúsnæði og fengi þá aðstoð sem það þarf heim til sín.....	109
Tafla 75. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? - Fjölgun herbergjasambýla er góð leið til að mæta aukinni þörf fyrir búsetuúrræði.....	109
Tafla 76. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? - Í hagræðingarskyni er nauðsynlegt að starfsmenn sveitarfélaga ákveði hvar og með hverjum sumt fatlað fólk býr.....	110
Tafla 77. Hversu sammála eða ósammála ertu eftirfarandi fullyrðingu. Þegar atvinna er af skornum skammti á ófatlað fólk frekar rétt á vinnu en fatlað fólk.....	111
Tafla 78. Hversu sammála eða ósammála ertu eftirfarandi fullyrðingu. Stjórnvöld ættu að útvega störf fyrir alla þá sem vilja, einnig öryrkja og fatlað fólk - Bakgrunnsgreining	112
Tafla 79. Að því gefnu að upphæð tekna og útgjalda verði svipuð hjá þínu sveitarfélagi og undanfarin ár til hvaða eftirtalinna þátta, ef einhverra, telur þú að sveitarfélagið ætti að hækka hlutfallsleg útgjöld sín. Veldu að hámarki fjögur atriði.....	113
Tafla 80. Að því gefnu að upphæð tekna og útgjalda verði svipuð hjá þínu sveitarfélagi og undanfarin ár til hvaða eftirtalinna þátta, ef einhverra, telur þú að sveitarfélagið ætti að hækka hlutfallsleg útgjöld sín. Veldu að hámarki fjögur atriði.....	113
Tafla 81. Ef sveitarfélagið þitt hefði val um að lækka útsvar (skatta) íbúa eða verja meiru fé í velferðarþjónustu hvort finnst þér að það ætti að gera?	114
Tafla 82. Ef sveitarfélagið þitt hefði val um að lækka útsvar (skatta) íbúa eða verja meiru fé í velferðarþjónustu hvort finnst þér að það ætti að gera? - Bakgrunnur.....	115
Tafla 83. Er eitthvað sem þú vilt koma á framfæri í lokin?.....	116
Tafla 84. Kyn.....	119
Tafla 85. Aldur.....	119
Tafla 86. Búseta.....	119
Tafla 87. Menntun	120
Tafla 88. Staða.....	120
Tafla 89. Atvinnugrein	120
Tafla 90. Heimilistekjur.....	121
Tafla 91. Er fatlaður (fötluð) eða öryrki eða þekkir til einhvers í nánustu fjölskyldu eða vinahópi sem tilheyrir þeim hópi.....	121
Tafla 92. Að því gefnu að upphæð tekna og útgjalda verði svipuð hjá þínu sveitarfélagi og undanfarin ár til hvaða eftirtalinna þátta, ef einhverra, telur þú að sveitarfélagið ætti að hækka hlutfallsleg útgjöld sín? Veldu að hámarki fjögur atriði.....	122
Tafla 93. Ef sveitarfélagið þitt hefði val um að lækka útsvar (skatta) íbúa eða verja meiru fé í velferðarþjónustu hvort finnst þér að það ætti að gera?	122
Tafla 94. Hversu mikla eða litla fordóma telur þú vera gagnvart fötluðu fólki og öryrkjum í þínu byggðarlagi?.....	128
Tafla 95. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? Þegar atvinna er af skornum skammti á ófatlað fólk frekar rétt á vinnu en fatlað fólk eða öryrkjar.....	128
Tafla 96. Hversu sammála eða ósammála ertu eftirfarandi fullyrðingu? Stjórnvöld ættu að útvega störf fyrir alla þá sem vilja .	129
Tafla 97. Á heildina litið, hversu vel eða illa telur þú þjónustu sveitarfélagsins til fatlaðs fólks og öryrkja mæta þörfum og óskum þessa hóps?.....	129
Tafla 98. Hvað mætti betur fara varðandi þjónustu við fatlað fólk og öryrkja í þínu sveitarfélagi að þínu mati? Dæmi um svör.	130

MYNDAYFIRLIT

Mynd 1. Hlutfall sem vill flytja í annað sveitarfélag greint eftir því hvort fólk fær þjónustu frá sveitarfélaginu	30
Mynd 2. Samanburður á þeim sem ekki eru í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu og þeim sem eru í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu eftir kyni	40
Mynd 3. Samanburður á þeim sem ekki eru í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu og þeim sem eru í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu eftir skerðingu	40
Mynd 4. Samanburður á þeim sem ekki eru í vinnu, námi dagþjónustu eða endurhæfingu og þeim sem eru í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu eftir mati á fjárhagsstöðu	41
Mynd 5. Þegar á heildina er lítið, hversu hamingjusama(n) telur þú þig vera?	42
Mynd 6. Í þjónustunni sem þú ert að fá, hversu vel eða illa henta þér eftirfarandi þættir?	58
Mynd 7. Hversu sammála eða ósammála ertu þú því að yfirfærslan hafi bætt þjónustu við fatlað fólk, aukið möguleika til að laga þjónustuna að þörfum notenda, aukið möguleika til að samþætta ólíka þjónustu sem sveitarfélagið veitir og stuðlað að betri nýtingu fjármuna í málaflokknum?	70
Mynd 8. Veist þú hvað SIS-mat er?	75
Mynd 9. Hversu góð eða slæm er reynsla þíns sveitarfélags af framkvæmd SIS mats og af notkun SIS-mats til grundvallar útteilingu fjármuna málaflokksins?	76
Mynd 10. Hversu mikla eða litla þekkingu hefur þú á eftirfarandi atriðum?	83
Mynd 11. Eftirtalin markmið koma fram í framkvæmdaáætlun um málefni fatlaðs fólks til ársins 2014. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái þessum markmiðum?	89
Mynd 12. Hversu vel eða illa telur þú búsetuúrræði og ferðaþjónusta sveitarfélagsins mæta þörfum og óskum fatlaðs fólks og öryrkja?	96
Mynd 13. Hversu sammála eða ósammála ert þú þessum fullyrðingum um þjónustu sveitarfélagsins?	106
Mynd 14. Hversu sammála eða ósammála ert þú þessum fullyrðingum?	111
Mynd 15. Að því gefnu að upphæð tekna og útgjalda verði svipuð hjá þínu sveitarfélagi og undanfarin ár til hvaða eftirtalinna þátta, ef einhverra, telur þú að sveitarfélagið ætti að hækka hlutfallsleg útgjöld sín. Veldu að hámarki fjögur atriði. – Samanburður á svörum sveitarstjórnarfólks og almennings	114
Mynd 16. Ef sveitarfélagið þitt hefði val um að lækka útsvar (skatta) íbúa eða verja meiru fé í velferðarþjónustu hvort finnst þér að það ætti að gera - Samanburður á svörum sveitarstjórnarfólks og almennings	115
Mynd 18. Hversu sátt(ur) eða ósátt(ur) ertu við að karl/kona starfi við umönnun barna þinna eða barna sem þú þekkir í leik- eða grunnskóla? (1 merkir mjög ósátt(ur) og 5 merkir mjög sátt(ur))	127
Mynd 19. Svör fatlaðs fólks og öryrkja við spurningu um mat á fjárhagsstöðu heimilisins bornin saman við svör almennings á Íslandi í ESS, 2012	132
Mynd 21. Hlutfall almennings og öryrkja á mismunandi landsvæðum	133

INNGANGUR

Þann 23. nóvember 2011 var á fundi aðalstjórnar Öryrkjabandalags Íslands samþykkt tillaga um gerð rannsóknar á högum fatlaðs fólks og öryrkja og þjónustu sveitarfélaganna til fatlaðs fólks. Markmiðið var að kanna aðstæður og reynslu öryrkja og fá innsýn í hvaða þjónustu sveitarfélaga fatlað fólk og öryrkjar nýta. Jafnframt var ætlunin að leita svara við því hvort þjónusta sveitarfélaganna hefði áhrif á búsetu fatlaðs fólks og öryrkja. Rannsóknin náði einnig til sveitarstjórnarfólks og starfsfólks velferðar- og félagsmála til að fá fram reynslu þess af þjónustu til fatlaðs fólks. Rannsóknin var unnin af Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands og Rannsóknasetri í fötlunarfræðum.

Í janúar 2011 færðist sú þjónusta sem ríkið hafði veitt á grundvelli laga um málefni fatlaðra (nr. 59/1992) yfir til sveitarfélaganna. Markmið með tilfærslunni fólust í að bæta þjónustu við fatlað fólk og samþætta þjónustuna öðru starfi á vegum sveitarfélaganna. Eftir yfirfærsluna eru eftir sem áður ýmis lykilatriði er varða velferð fatlaðs fólks á ábyrgð ríkisins, svo sem þjónusta veitt á grundvelli laga um almannatryggingar (nr.100/2007) og félagslega aðstoð (nr. 99/2007) (Velferðarráðuneytið, 2010). Vert er að taka fram að þó svo markmið rannsóknarinnar hafi verið að skoða þjónustu sveitarfélaga fléttast inn í niðurstöður atriði er varða þjónustu ríkisins sem hefur áhrif á afkomu þessa hóps, svo sem örorkubætur og heilbrigðisþjónusta.

Rannsóknin byggir bæði á spurningalistum og viðtölum og náði til sveitarstjórnarfólks, embættisfólks, almennings og fólks sem var metið með 75% örorku samkvæmt örorkumatsskrá Tryggingastofnunar ríkisins árið 2012. Hér er því ekki verið að rannsaka einvörðungu þann hóp sem fær þjónustu sveitarfélaga né þá sem fengu þjónustu svæðisskrifstofa fyrir flutning þjónustunnar til sveitarfélaga. Rannsóknin náði heldur ekki til fatlaðra barna og fjölskyldna þeirra, þar sem börn eru ekki metin til örorku.

Rannsóknin skiptist í þrjá aðskilda hluta: 1) viðhorfskönnun og eigindleg viðtöl meðal öryrkja og fatlaðs fólks til að fá innsýn í reynslu þeirra af þjónustu sveitarfélaga, 2) viðhorfskönnun meðal kjörinna fulltrúa í sveitarstjórnnum og starfsfólks sveitarfélaga auk eigindlegra viðtala í því skyni að kanna reynslu þeirra í starfi og viðhorf til þjónustu til fatlaðs fólks og 3) viðhorfskönnun meðal almennings til að varpa ljósi á viðhorf til fatlaðs fólks og þjónustu sveitarfélaga við fatlaða íbúa. Niðurstöður skýrslunnar skiptast því í þrjá kafla eftir þessum þremur rannsóknarhlutum.

AÐFERÐ

Í þessum kafla verður fjallað um þær aðferðir sem notaðar voru í rannsókninni. Fyrst er fjallað almennt um einstaka hluta rannsóknarinnar og úrvinnslu en síðar í kaflanum er fjallað ítarlegar um aðferðir sem notast var við í hverjum hluta gagnaöflunar.

Við þessa rannsókn voru eigindlegar og meginlegar aðferðir notaðar til gagnaöflunar. Notast var við infellingarsnið (embedded design) en þá er meginlegum og eigindlegum rannsóknaaðferðum beitt í senn þó megináhersla sé á aðra aðferðina. Í þessari rannsókn voru meginlegu gögnin (niðurstöður úr viðhorfskönnunum) í forgrunni, en niðurstöður byggðar á þeim má alhæfa yfir á stærri hóp. Eigindlegu upplýsingarnar (opnu viðtölin) veita hins vegar innsýn í einstaklingsbundnari þætti og aðstæður og er ætlað að skýra meginlegu niðurstöðurnar enn frekar (Creswell, 2008). Í niðurstöðuköflum eru því meginleg gögn í forgrunni og eigindlegar upplýsingar fléttaðar saman við þar sem við á.

Um meginlega rannsókn

Gerðir voru þrjár spurningalistar í samvinnu Öryrkjabandalags Íslands, Félagsvísindastofnunar Háskóla Íslands og Rannsóknaseturs í fötlunarfræðum. Listarnir voru lagðir fyrir fatlað fólk og öryrkja, kjörna fulltrúa og starfsfólk á velferðar- og félagssviði hjá sveitarfélögum og loks almenning.

Í upphafi hvers niðurstöðukafla eru töflur sem lýsa þátttakendum viðhorfskönnunar hverju sinni og í framhaldi af þeim er að finna töflur sem birta dreifingu svara við spurningum kannananna. Í töflum eru aðeins birt svör þeirra sem tóku afstöðu til spurningarinnar og af þeim sökum er mismunandi fjöldi svara á bakvið hverja töflu. Í viðauka A og B er að finna ítarlegar bakgrunnstöflur. Þar eru spurningar þátttakenda greindar eftir kyni, aldri, þjónustusvæði, tegund skerðingar, hjúskaparstöðu, því hvort barn búi á heimilinu, stöðu og fjárhagsstöðu og spurningar úr könnun meðal almennings greindar eftir kyni, aldri, búsetu, menntun, stöðu á vinnumarkaði, starfsstétt, heimilistekjum og því hvort svarandinn er fatlaður, öryrki eða þekkir til einhvers í nánustu fjölskyldu eða vinahópi sem tilheyrir þeim hópi. Í sumum bakgrunnstöflum er að finna eyður þar sem svarendur eru 10 eða færri. Er það gert til þess að ekki sé unnt að rekja svör til þátttakenda.

Í töflum í niðurstöðuköflum eru birt hlutföll svarenda á bak við tiltekna svarmöguleika og byggja hlutfallstölur á vigtuðum fjöldatölum í hluta I og hluta III. Vera má að samanlagt prósentuhlutfall sé í einhverjum tilvikum 99% eða 101% í stað 100% vegna námundunar.

Þegar unnið var úr niðurstöðum viðhorfskannanna sem náðu til almennings og þjónustunotenda var notast við marktektarprófið kí-kvaðrat til að meta hvort tölfræðilega

marktækur munur væri á hlutfalli mismunandi hópa. Til að meta mun á meðaltölum var notað t -próf eða Anova eftir því sem við á. Ef tölfræðileg marktækt kom fram er það gefið til kynna með stjörnumerkjum. Ein stjarna þýðir að innan við 5% líkur séu á því að munur sem sést í hópi svarenda sé kominn til af tilviljun ($p < 0,05$). Með öðrum orðum getum við þá sagt með 95% vissu að sá munur sem birtist í úrtakinu sé einnig til staðar í því þýði sem úrtakið byggir á (allir þeir sem voru metnir með 75% örorku samkvæmt örorkumatsskrá Tryggingastofnunar ríkisins árið 2012 eða landsmenn, 18 ára og eldri). Tvær stjörnur þýða að munurinn sé marktækur miðað við 99% öryggi ($p < 0,01$) og þrjár stjörnur þýða að fullyrða megi með 99,9% vissu að munurinn sé til staðar í þýði ($p < 0,001$). Ómarktækt samband er táknað með --. Það merkir að ekki sé marktækur munur á afstöðu fólks eftir því hvaða hópi það tilheyrir. Reynist marktæktarpróf ógilt vegna fámennis í hópum er skammstöfunin óg notuð. Í þeim tilvikum voru flokkar sameinaðir og marktækt reiknuð aftur. Þegar marktækt kom fram eftir þessa fækkun flokka, er niðurstaðan birt í sviga á eftir niðurstöðu fyrra marktæktarprófsins. Í úrvinnslu á svörum við spurningalista til kjörinna fulltrúa og starfsfólks sveitarfélaga var ekki notast við marktæktarpróf, þar sem ekki var um tilviljunarúrtak að ræða. Af þeim sökum er ekki unnt að alhæfa út frá niðurstöðum yfir á annan hóp eða kjörna fulltrúa í sveitarstjórn og starfsfólk á sviði félags- eða velferðarmála almennt. Þar sem viðhorfskönnunin náði til þátttakenda í öllum sveitarfélögum landsins gefa niðurstöðurnar engu að síður glögga mynd af viðhorfum þess hóps sem spurður var.

Um eiginlega rannsókn

Eiginlegar rannsóknaraðferðir er samheiti yfir fjölbreytta rannsóknarhefð. Rannsóknaraðferðirnar má rekja til hugmynda og kenninga um að veruleikinn sé félagslega skapaður og að fólk túlki hann á mismunandi hátt. Markmiðið með rannsóknaraðferðinni er að skilja hlutina út frá sjónarhóli þeirra sem taka þátt í rannsókninni (Creswell, 2008). Opin viðtöl er ein leið til gagnasöfnunar þegar eiginlegum rannsóknaraðferðum er beitt. Viðtölin veita upplýsingar um hvað viðmælendur telja mikilvægt, hvaða merkingu þeir leggja í það sem verið er að rannsaka og hvernig fólk skilur og skilgreinir tiltekna hluti. Í opnum viðtölum er umræðuefnið yfirleitt fyrirfram ákveðið en innihald samræðnanna ekki. Rannsakandinn hvetur viðmælanda sinn til að tala um það sem skiptir máli fyrir rannsóknina, en gefur honum jafnframt færi á að tala frjállega út frá eigin sjónarhorni. Af þeim sökum eru viðtölin ólík frá einum þátttakenda til annars þó rannsóknarefnið sé hið sama (Kvale, 1996).

Eiginleg viðtöl voru tekin við þjónustunotendur og starfsfólk sveitarstjórna á sviði félags- og velferðarmála. Viðtölin voru tekin upp með leyfi viðmælenda og afrituð orðrétt. Hvert viðtal var lesið vandlega yfir og þemu eða meginatriði dregin fram með því að gefa textabútum nafn, en slík

vinnuaðferð kallast kóðun. Í framhaldi voru kóðanir allra viðtalanna flokkaðar í meginþemu og undirþemu.

Gagnaöflun meðal fatlaðs fólks og öryrkja

Í þessum hluta rannsóknarinnar var spurningalisti lagður fyrir fólk á örorkumatsskrá Tryggingastofnunar ríkisins auk þess sem 17 eigindleg viðtöl voru tekin við þjónustunotendur í 10 sveitarfélögum.

Viðhorf öryrkja og fatlaðs fólks til þjónustu

Þátttakendur í rannsókninni voru fólk á aldrinum 18 til 67 ára sem metið var með 75% örorku samkvæmd örorkumatsskrá Tryggingastofnunar ríkisins árið 2012. Starfsfólk Tryggingastofnunar ríkisins tók 2.000 manna úrtak úr þessum hópi. Úrtakið var lagskipt eftir orsök örorku og búsetu. Það var gert til þess að rannsóknin næði til breiðs hóps fatlaðs fólks og öryrkja. Tryggingastofnun ríkisins sá um að senda kynningarbréf um rannsóknina til þeirra sem voru í úrtakinu, bæði á hefðbundnu máli og auðlesnu máli. Í kynningarbréfinu var að finna upplýsingar um hvernig afþakka mætti þátttöku í rannsókninni. Tryggingastofnun ríkisins afhenti Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands því næst lista með nöfnum þeirra 1.742 einstaklinga sem ekki afþökkuðu þátttöku. Spyrjar á vegum Félagsvísindastofnunar Háskóla Íslands sáu um að hringja í þennan hóp og óskuðu eftir þátttöku þeirra í rannsókninni. Gagnaöflunin fór fram í desember 2013 og janúar 2014. Þátttakendur höfðu val um að svara spurningalistanum í gegnum síma eða að gefa upp netfang sitt og fá spurningalistann sendan í tölvupósti. Jafnframt höfðu þátttakendur val um að fá spurningalistann á hefðbundnu máli eða auðskildu. Alls svöruðu 1.109 og er svarhlutfall 56% (sjá töflu 1).

Tafla 1. Framkvæmd könnunarinnar meðal þjónustunotenda

Upplýsingasöfnun	4. des. 2013 – 12 jan. 2014
Gagnaöflunaraðferð	Síma- og netkönnun
Fjöldi í úrtaki	2000
Fjöldi svarenda	1109
Svarhlutfall	56%

Tafla 2 sýnir hlutfall svarenda með hinar mismunandi tegundir skerðinga borið saman við hlutfallið í úrtakinu sem fékkst frá Tryggingastofnun ríkisins. Taflan sýnir að í úrtakinu voru hlutfallslega fleiri með geðraskanir en í svarendahópnum. Með öðrum orðum var svarhlutfallið meðal fólks með geðraskanir lágt (43,5%). Á hinn bóginn voru hlutfallslega fleiri með stoðkerfissjúkdóma og

aðra sjúkdóma í svarendahópnum en í úrtakinu. Svarhlutfallið hjá þessum tveimur hópum var því hærra en hjá öðrum hópum (65 og 66%).

Tafla 2. Samanburður á skerðingum meðal svarenda og í úrtaki

	Fjöldi svarenda	Hlutfall svarenda	Fjöldi í úrtaki	Hlutfall í úrtaki	Sv arhlutfall
Skerðing**					
Geðraskanir	261	23,5%	600	30,0%	43,5%
Stoðkerfissjúkdómar	195	17,6%	300	15,0%	65,0%
Sjúkdómar í taugakerfi og skyfnærum	230	20,7%	400	20,0%	57,5%
Meðfædd skerðing	175	15,8%	300	15,0%	58,3%
Áverkar	116	10,5%	200	10,0%	58,0%
Aðrir sjúkdómar	132	11,9%	200	10,0%	66,0%

Marktækur munur er á fjölda svarenda og fjölda í úrtaki; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Gögnin voru í framhaldinu vigtuð eftir tegund skerðingar til þess að endurspegla samsetningu í þýði. Þannig er hægt að álykta um hóp fatlaðs fólks og öryrkja í heild sinni.

Eigindleg viðtöl við þjónustunotendur

Opin viðtöl voru tekin við 17 þjónustunotendur félagsþjónustu sveitarfélaga á tímabilinu júní 2013 til október 2013. Við val á viðmælendum var áhersla lögð á að reyna að stuðla að fjölbreytni hópsins með tilliti til kyns, aldurs, búsetu og skerðingar. Til að komast í tengsl við þátttakendur var leitað til aðila sem starfa með fötluðu fólki og þeir beðnir að hafa samband við einstaklinga sem hefðu áhuga á þátttöku. Auk þess var fólk sem veitti viðtal beðið að benda á aðra viðmælendur. Haft var samband við einstaklinga sem sýndu þátttöku áhuga og tilgangur rannsóknarinnar skýrður. Viðmælendum var jafnframt afhent upplýsingabréf þar sem rannsóknin var kynnt og tilgangur og framkvæmd skýrð. Upplýsingablöðin voru ýmist á auðskildu eða hefðbundnu máli. Viðmælendur voru 17 talsins. Rætt var við níu konur og átta karla. Átta viðmælendur voru með hreyfihömlun, sjö með þroskahömlun, tveir viðmælendur voru blindir, tveir með geðsjúkdóm og einn var einhverfur. Nokkrir viðmælenda höfðu fleiri en eina skerðingu. Þrír viðmælendur bjuggu á sambýli þegar viðtal var tekið og fjórir í íbúð á félagslegum leigumarkaði. Aðrir þátttakendur leigðu á almennum markaði eða bjuggu í eigin húsnæði. Í tveimur viðtölum voru aðstandendur viðstaddir að ósk viðmælenda til að hjálpa til við útskýringar og fyrirbyggja misskilning. Rannsakendur reyndu eftir fremsta megni að aðgreina álit aðstandenda frá skoðunum þjónustunotenda.

Gagnaöflun meðal kjörinna fulltrúa og starfsfólks sveitarfélaga

Í þeim hluta rannsóknarinnar sem náði til kjörinna fulltrúa og starfsfólks sveitarfélaga á félags- og velferðarsviði var notaður spurningalisti auk eigindlegra viðtala við starfsfólk sveitarfélaga.

Viðhorf kjörinna fulltrúa og starfsfólks sveitarfélaga til þjónustu

Í júlí og ágúst 2013 var gerð símakönnun meðal úrtaks kjörinna fulltrúa og starfsfólks innan sveitarfélaga. Alls völdust 162 einstaklingar í úrtakið og voru þeir valdir út frá upplýsingum um stöðu þeirra sem fengnar voru á heimasíðum sveitarfélaganna og Sambands íslenskra sveitarfélaga. Alls svöruðu 149 manns könnuninni og er svarhlutfallið því 92% (sjá töflu 3). Svör fengust frá öllum sveitarfélögum landsins, 74 talsins, og svöruðu einn til þrjár aðilar frá hverju sveitarfélagi. Flestir svarendur eru kjörnir fulltrúar í sveitarstjórn en leitast var við að velja fulltrúa úr bæði meirihluta og minnihluta. Þá gegndi nokkur hluti svarenda embætti félagsmálastjóra síns sveitarfélags eða starfaði við skipulagningu og framkvæmd þjónustu á sviði félags- eða velferðarmála.

Tafla 3. Framkvæmd könnunarinnar meðal kjörinna fulltrúa og starfsfólks sveitarfélaga

Upplýsingasöfnun	9. júlí – 23. ágúst 2013
Gagnaöflunaraðferð	Símakönnun
Fjöldi í úrtaki	162
Fjöldi svarenda	149
Svarhlutfall	92%

Eigindleg viðtöl við starfsfólk

Tekin voru eigindleg viðtöl við starfsfólk, sem starfar að málefnum fatlaðs fólks úr sjö sveitarfélögum. Gagnaöflun fór fram á tímabilinu júní 2013 til september 2014. Viðmælendur voru fundnir eftir ábendingum félagsmálastjóra sveitarfélaga og annarra sem starfa í málaflokknum. Viðmælendur voru 10 talsins, níu konur og einn karl. Þeir störfuðu innan félags- eða velferðarþjónustu, ýmist sem yfirmenn eða við skipulagningu og framkvæmd þjónustunnar. Samband var haft við þátttakendur og þeim boðið að velja stund og stað þar sem viðtalið skyldi fara fram. Nær allir viðmælendur höfðu unnið í málefnum fatlaðs fólks um margra ára skeið. Sex viðmælendur höfðu reynslu af því að vinna hjá svæðisskrifstofunum fyrir yfirfærslu á málefnum fatlaðs fólks frá ríki til sveitarfélaga. Þrjár höfðu unnið í félagsþjónustunni fyrir yfirfærslu. Einungis einn viðmælandi hafði hvorki unnið hjá svæðisskrifstofu né félagsþjónustu fyrir yfirfærslu málaflokksins. Til að gæta nafnleyndar er ekki unnt að greina eigindleg gögn út frá sveitarfélagi viðmælenda. Allir viðmælendur eru því titlaðir starfsmenn á velferðar- og félagssviði.

Gagnaöflun meðal almennings

Spurningalisti var sendur í tölvupósti á 1.200 manna úrtak úr netpanel Félagsvísindastofnunar í júní 2013. Netpanell Félagsvísindastofnunar samanstendur af fólki 18 ára og eldra á landinu öllu sem hefur samþykkt að taka þátt í netkönnunum á vegum Félagsvísindastofnunar. Netpanellinn byggist á tilviljunarúrtaki úr þjóðskrá. Söfnun í netpanel á sér stað jafnt og þétt og vel er fylgst með samsetningu hans. Þess er meðal annars gætt að dreifing kyns, aldurs, búsetu, menntunar og tekna sé sem líkust því sem hún er meðal allra landsmanna, 18 ára og eldri. Með því að tryggja gæði netpanelsins með framangreindum hætti er möguleiki á að alhæfa um niðurstöður rannsókna sem byggjast á svörum úr honum. Úrtakið var lagskipt eftir kyni, aldri og búsetu til þess að það endurspeglaði sem best samsetningu kyns, aldurs og búsetu meðal landsmanna, 18 ára og eldri. Alls svöruðu 717 og er svarhlutfall 60% (sjá töflu 4).

Tafla 4. Framkvæmd könnunarinnar meðal almennings

Upplýsingasöfnun	Júní 2013
Gagnaöflunaraðferð	Netkönnun
Fjöldi í úrtaki	1200
Fjöldi svarenda	717
Svarhlutfall	60%

Tafla 5 sýnir að aldursdreifing meðal þeirra sem svöruðu könnuninni var nokkuð frábrugðin aldursdreifingu landsmanna almennt. Þannig voru einungis 11,6% svarenda á aldrinum 18 til 29 ára en í raun er tæplega fjórðungur (23,2%) landsmanna á þessum aldri. Sömuleiðis voru hlutfallslega færri í svarendahópnum 60 ára og eldri en á landinu öllu. Þar sem úrtakið var tekið með hliðsjón af dreifingu kyns, aldurs og búsetu meðal landsmanna, 18 ára og eldri, sýnir þessi mismunur á aldursdreifingu meðal svarenda og í þýði að svarhlutfallið var lakast meðal yngstu og elstu meðlima í úrtakinu.

Tafla 5. Samanburður á dreifingu kyns, aldurs og búsetu meðal svarenda og í þýði

	Fjöldi svarenda	Hlutfall svarenda	Fjöldi í þýði	Hlutfall í þýði
Kyn				
Karl	354	49,3%	120.654	49,9%
Kona	363	50,6%	121.224	50,1%
Aldur***				
18-29 ára	83	11,6%	56.138	23,2%
30-39 ára	140	19,5%	44.287	18,3%
40-49 ára	137	19,1%	42.251	17,5%
50-59 ára	153	21,3%	41.077	17,0%
60 ára og eldri	204	28,5%	58.346	35,9%
Búseta				
Höfuðborgarsvæði	454	63,5%	155.343	64,2%
Landsbyggð	260	36,4%	86.611	35,8%

Marktækur munur er á fjölda svarenda og fjölda í þýði; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Gögnin voru í framhaldi vigtuð eftir kyni, aldri, búsetu og menntun til að leiðrétta fyrir mismunandi svarhlutfall í hópum.

HLUTI I: RANNSÓKN MEÐAL FATLAÐS FÓLKS OG ÖRYRKJA

Í þessum kafla er fjallað um þann hluta rannsóknarinnar sem beindist að reynslu fatlaðs fólks og öryrkja. Gagna var aflað með spurningalista og viðtölum. Gerð var viðhorfs- og þjónustukönnun sem náði til úrtaks fólks á örorkumatsskrá Tryggingarstofnunar ríkisins. Í úrtakið völdust 2000 þátttakendur og svarhlutfall var 56%. Sautján eigindleg viðtöl voru tekin við þjónustunotendur sem búa í átta þjónustusvæðum.

Samantekt

Um þátttakendur

- Konur voru í meirihluta svarenda og einungis lítill hluti svarenda var á aldrinum 18 til 29 ára. Hlutfallslega flestir bjuggu í Reykjavík eða á Seltjarnarnesi og einungis örfáir bjuggu í Garðabæ eða á Álftanesi, á Hornafirði eða tilheyrðu þjónustusvæði Norðausturlands.
- Algengast var að svarendur væru með stoðkerfissjúkdóm (34%) en einnig var nokkuð um að svarendur væru með geðröskun (29%). Konur voru líklegri til að vera með stoðkerfissjúkdóm en karlar en hlutfallslega fleiri karlar en konur voru með geðröskun.
- Tæplega helmingur svarenda var ekki í dagþjónustu, endurhæfingu, námi eða í vinnu. Hlutfallslega fleiri konur en karlar voru ekki í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu og eins voru svarendur af þjónustusvæði Austurlands og þjónustusvæði Vestfjarða líklegri til að vera ekki í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu en svarendur af öðrum svæðum.
- Yfir helmingur svarenda átti frekar eða mjög erfitt með að ná endum saman. Konur voru líklegri en karlar til að segja að frekar eða mjög erfitt væri að ná endum saman. Fram komu tengsl milli búsetu og mats á fjárhagsstöðu heimilisins. Þannig voru svarendur af þjónustusvæði Suðurnesja og þjónustusvæði Vestfjarða líklegastir til að eiga frekar eða mjög erfitt með að ná endum saman. Þá komu fram tengsl á milli tegundar skerðingar og fjárhagsstöðu, en fólk með stoðkerfissjúkdóm var líklegra til að eiga frekar eða mjög erfitt með að ná endum saman en fólk með annars konar skerðingar.
- Tæpur fjórðungur þátttakenda (22%) notar þjónustu sveitarfélaga fyrir fatlað fólk.

Búsetuval

- Nálægð við fjölskyldu og vini réði mestu um búsetuval svarenda. Einungis 13% sögðust búa í sveitarfélaginu vegna almennrar þjónustu sem sveitarfélagið veitir og 11% sögðust búa í sveitarfélaginu vegna þeirrar þjónustu sem sveitarfélagið veitir fötluðu fólki. Þegar horft er til þess hóps sem bjó í sveitarfélaginu vegna þjónustu sem sveitarfélagið veitir fötluðu fólki kom í ljós að hlutfallslega fleiri karlar en konur nefndu þá ástæðu fyrir búsetu í sveitarfélaginu. Þá kom í ljós að einungis 1% svarenda af þjónustusvæði Suðurlands og þjónustusvæði Vestfjarða sögðust búa í sveitarfélaginu vegna þeirrar þjónustu sem sveitarfélagið veitir fötluðu fólki.
- Kannað var hvort þátttakendur hefðu flutt á milli sveitarfélaga á undangengnum þremur árum og kom í ljós að 9% svarenda höfðu gert það. Flutningar milli sveitarfélaga voru algengari meðal þeirra sem áttu erfitt með að láta enda ná saman en þeirra sem stóðu betur að vígi fjárhagslega.
- Algengast var að fólk sem hafði áður búið í sveitarfélagi á höfuðborgarsvæðinu flytti til nágrennasveitarfélaga.
- Hlutfallslega flestir höfðu flutt vegna húsnæðismála, svo sem til að fá ódýrara eða hentugra húsnæði.
- Þegar þátttakendur voru spurðir hvort þeir myndu vilja flytja í annað sveitarfélag kvaðst tæplega fjórðungur vilja það. Algengasta ástæða þess að fólk vildi flytja var til að vera nálægt fjölskyldu og vinum. Konur voru líklegri en karlar til að vilja flytja í annað sveitarfélag. Þá voru svarendur sem bjuggu í Mosfellsbæ og Kjósarhreppi mun ólíklegri til að vilja flytja í annað sveitarfélag en svarendur af öðrum svæðum. Því erfiðara sem þátttakendur áttu með að láta enda ná saman, því meiri líkur voru á því að þeir vildu flytja í annað sveitarfélag.
- Þegar spurt var í hvaða sveitarfélag fólk vildi helst flytja nefndi fjórðungur Reykjavíkurborg eða Seltjarnarnes og einnig var nokkuð um að fólk nefndi Hafnarfjörð og þjónustusvæði Suðurlands.
- Fram kom að þjónusta sveitarfélaga hafði talsverð áhrif á búsetu viðmælenda eigindlegra viðtala og hugmyndir þeirra um framtíðar búsetu. Margir höfðu valið sér búsetustað sem næst fjölskyldu eða þjónustu. Þá lýstu því margir að þeir teldu að flutningar myndu hafa töluverð áhrif á þjónustuna sem þeir fengu.

Búsetufyrirkomulag

- Algengast var að svarendur byggju í eigin húsnæði. Svarendur sem bjuggu í Reykjavík, á Seltjarnarnesi eða á þjónustusvæði Vesturlands voru mun ólíklegri til að búa í eigin húsnæði eða í íbúð á almennum markaði en þeir sem bjuggu á þjónustusvæðum á landsbyggðinni að Vesturlandi undanskildu.
- Meirihuti svarenda var mjög eða frekar ánægður með búsetufyrirkomulag sitt. Töluverður munur var á hlutfalli svarenda sem var ánægður með búsetufyrirkomulagið eftir því hvar þeir bjuggu. Svarendur frá Vestmannaeyjum, Mosfellsbæ eða Kjósarhreppi og af þjónustusvæði Vesturlands voru hvað ánægðastir með búsetufyrirkomulag sitt.
- Nokkrir viðmælendur eigindlegu viðtalanna bjuggu á sambýlum eða sjálfseignarstofnun sem staðsett er á dreifbýlu svæði. Þeir lýstu óánægju með búsetu sína og vildu aukið sjálfstæði. Þeir óskuðu eftir að fá að flytja en höfðu ekki fengið stuðning til þess.

Daglegt líf

- Meirihluti þátttakenda var mjög eða frekar ánægður með það sem þeir höfðu fyrir stafni á daginn. Námsfólk og fólk sem stundaði vinnu á almennum vinnumarkaði var líklegra til að vera ánægt með það sem það gerði á daginn en svarendur sem voru í dagþjónustu, endurhæfingu, í verndaðri vinnu og sá hópur sem var ekki í vinnu, námi, endurhæfingu eða dagþjónustu.
- Þegar fólk var beðið að meta hversu hamingjusamt það var, kom í ljós að konur voru hamingjusamari en karlar. Því betri sem fólk mat fjárhagsstöðu sína, því hamingjusamara var það. Þá voru tengsl á milli tegundar skerðingar og hamingju. Fólk með geðröskun var óhamingjusamast en fólk með meðfædda skerðingu eða litningafrávik var hamingjusamast að eigin mati.
- Langflestir viðmælendur sögðu að þeim gengi fremur illa að ná endum saman, eða jafnvel að endar næðu alls ekki saman. Þeir gerðu sitt besta til að láta peningana endast og beittu til þess ýmsum ráðum.
- Mikill meirihluti þátttakenda taldi aðgengi að opinberum byggingum í sveitarfélaginu vera mjög eða frekar gott. Fram kom munur á afstöðu svarenda eftir þjónustusvæði. Allir þeir sem bjuggu í Mosfellsbæ eða Kjósarhreppi og næstum allir sem bjuggu í Garðabæ eða á Álftanesi töldu aðgengi að opinberum byggingum vera mjög eða frekar gott. Hið sama átti við um það bil tvo af hverjum þremur sem bjuggu á þjónustusvæði Norðausturlands og þá sem bjuggu í Reykjavík eða á Seltjarnarnesi.

Þjónustunotendur

- Næstum fjórðungur svarenda fékk þjónustu eða aðstoð frá sveitarfélaginu vegna fötlunar eða sjúkdóms. Einungis 1% svarenda af þjónustusvæði Vestfjarða notaði þjónustu eða aðstoð. Til samanburðar var hlutfallið meðal svarenda af höfuðborgarsvæðinu utan Hafnarfjarðar á bilinu 25 - 30%.
- Langflestir viðmælendur í eigindlegu viðtölunum voru jákvæðir í garð NPA (notendastýrðar persónulegar aðstoðar). Viðmælendur sem sjálfir voru með NPA samning töldu þjónustuna stuðla að auknu sjálfstæði þeirra og samfélagslegri þátttöku.
- Töluverður fjöldi (38%) þeirra sem ekki notuðu þjónustu eða aðstoð vegna fötlunar eða sjúkdóms taldi sig þurfa á slíkri þjónustu að halda. Konur voru líklegri til að finnast þær þurfa á þjónustu að halda en karlar. Nokkur munur var á afstöðu svarenda eftir búsetu. Einungis 1% svarenda af þjónustusvæði Norðausturlands og 11% svarenda úr Garðabæ og Álftanesi sem notuðu ekki þjónustu töldu sig þurfa á henni að halda. Hið sama átti við um nærri helming svarenda (44 - 47%) frá Reykjavík og Seltjarnarnesi, Hafnarfirði, þjónustusvæði Suðurnesja og þjónustusvæði Vestfjarða.
- Þegar spurt var hvers konar þjónustu fólk þyrfti helst á að halda kom í ljós að hlutfallslega flestir þeirra sem ekki notuðu þjónustu eða aðstoð töldu sig þurfa heimilishjálp.
- Þátttakendur sem fengu þjónustu eða aðstoð frá sveitarfélaginu vegna fötlunar eða sjúkdóms voru spurðir hvaða þjónustu þeir nýttu. Hlutfallslega flestir voru með heimaþjónustu og töluverður fjöldi nýtti sér ferðaþjónustu. Svarendur sem búsettir voru í Reykjavík eða á Seltjarnarnesi voru líklegri til að nota ferðaþjónustu en þeir sem búsettir voru í öðru sveitarfélagi á höfuðborgarsvæðinu eða á landsbyggðinni.
- Ríflega helmingur þeirra sem fengu þjónustu réð mjög eða frekar miklu um það hvenær og hvernig þjónusta væri veitt og hver veitti hana. Þátttakendur sem mátu fjárhagsstöðu sína góða voru líklegri til að ráða mjög eða frekar miklu um þá þjónustu sem þeir fengu en þeir sem áttu mjög eða frekar erfitt með ná endum saman.
- Tæplega 60% svarenda fannst mjög eða frekar auðvelt að fá upplýsingar um þjónustuna sem sveitarfélag þeirra veitir fötluðu fólki.
- Viðmælendur í eigindlegu viðtölunum töldu aðgengi að upplýsingum ábótavant. Þeir voru óöruggir um það hvar þeir ættu að leita upplýsingar og hvort hægt væri að treysta upplýsingum sem þeir fengu.
- Einn af hverjum tíu kvaðst þurfa miklu meiri aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu og þriðjungur sagðist þurfa aðeins meiri aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu.
- Margir viðmælendur í eigindlegu viðtölunum töldu sig þurfa meiri þjónustu en þeim bauðst frá sveitarfélagi sínu. Þeir lýstu því að erfitt væri að fá aukna þjónustu. Þjónustunotendur

þyrftu sífellt að sanna þörf sína fyrir þjónustu og mættu bæði tortryggni og íhaldssemi frá þjónustuveitendum.

- Mikill meirihluti þeirra sem fékk aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu fannst henta sér mjög eða frekar vel hvenær þjónustan var veitt. Sömuleiðis var mikill meirihluti þátttakenda á þeirri skoðun að það hver veitti aðstoðina hentaði mjög eða frekar vel. Í heild sögðu 77% þeirra sem fengu aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu að þjónustan í heild sinni hentaði sér mjög eða frekar vel.
- Viðmælendur sem voru með NPA lýstu því að þeir stýrðu alfarið skipulagi og framkvæmd þjónustunnar sem og því hverjir aðstoðuðu þá, þó svo að þjónustan þyrfti að rúmast innan þess fjárhagsramma sem kveðið væri á um í samningi við sveitarfélagið. Aðrir viðmælendur í eigindlegu viðtölunum gátu lítil áhrif haft á það hvernig þjónustan sem þeir fengu var skipulögð eða hver það var sem veitti hana.
- Meirihluti þeirra sem notuðu ferðapjónustu á vegum sveitarfélagsins (74%) var mjög eða frekar ánægður með þjónustuna. Nokkuð stór hópur (27%) var aftur á móti óánægður með ferðapjónustuna.
- Viðmælendur í eigindlegu viðtölunum töldu ferðapjónustuna þunglamalega og ósveigjanlega. Blindir viðmælendur í eigindlegu viðtölunum lýstu því að akstursþjónusta í Reykjavík hefði mikil áhrif á búsetu þeirra og hugmyndir um framtíðar búsetu.
- Stór hópur þeirra sem fékk þjónustu eða aðstoð frá sveitarfélagi fékk jafnframt mikla aðstoð frá fjölskyldu, maka eða vinum. Um það bil níu af hverjum tíu sem voru með stoðkerfissjúkdóma sögðust fá mjög eða frekar mikla aðstoð frá fjölskyldu, maka eða vinum. Svarendur með annars konar skerðingar voru ólíklegri til að fá aðstoð frá þeim sem stóðu þeim nærri og hlutfallið var lægst meðal þeirra sem voru með áverka.
- Margir viðmælendur í eigindlegu viðtölunum töldu þjónustukerfið vera þungt í vöfum og að það skorti mikið upp á sveigjanleika. Þjónustan væri veitt á grundvelli formfastra þjónustuúrræða og þau ekki löguð að ólíkum þörfum einstaklinga. Þeir lýstu því að þeim fyndist þeir í sífelldri baráttu fyrir því að fá þjónustu yfir höfuð.

Bakgrunnur þátttakenda

Í þessum kafla er þátttakendum sem svöruðu spurningalistanum lýst. Í næstu köflum er fjallað ítarlega um aðrar niðurstöður gagnaöflunar er varða búsetuval, búsetufyrirkomulag og daglegt líf. Síðasti kaflinn heitir þjónustunotendur en þar er greint frá svörum þjónustunotenda við spurningum um þjónustu sveitarfélaga. Niðurstöður úr viðhorfskönnun eru í forgrunni kaflanna en upplýsingar úr eigindlegum viðtölum eru fléttaðar saman við þar sem við á til að veita frekari innsýn.

Tölur 6 til 14 varpa ljósi á þátttakendur viðhorfskönnuninnar og sýna upplýsingar um kyn þeirra, aldur, búsetu, tegund skerðingar, hjúskaparstöðu, hvort börn búa á heiminu, stöðu á atvinnumarkaði og fjárhagsstöðu. Í úrvinnslu viðhorfskönnunarinnar voru svör þátttakenda greind eftir þessum bakgrunnspáttum og er ítarlegar tölur að finna í viðauka A. Tafla 6 sýnir að konur voru í meirihluta svarenda (63%).

Tafla 6. Kyn

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Karl	459	408	37%	2,8%	37%
Kona	650	702	63%	2,8%	63%
Fjöldi svara	1109	1110	100%		

Hlutfallslega fæstir svarendur (7%) voru á aldrinum 18 til 29 ára en tæplega þriðjungur var á aldrinum 50 til 59 ára eða 60 til 67 ára (tafla 7).

Tafla 7. Aldur

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
18 til 29 ára	121	75	7%	1,5%	7%
30 til 39 ára	172	141	13%	2,0%	13%
40 til 49 ára	239	225	20%	2,4%	20%
50 til 59 ára	297	334	30%	2,7%	30%
60 til 67 ára	279	334	30%	2,7%	30%
Fjöldi svara	1108	1109	100%		
Ekki vitað	1	1			
Alls	1109	1110			

Tafla 8 sýnir að hlutfallslega flestir svarendur bjuggu í Reykjavík eða á Seltjarnarnesi (34%). Einungis örfáir svarendur bjuggu í Garðabæ eða á Álftanesi (1%), Hornafirði (1%) eða tilheyrðu þjónustusvæði Norðvesturlands (1%).

Tafla 8. Þjónustusvæði

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Mosfellsbær og Kjósarhreppur	37	35	3%	1,0%	3%
Garðabær og Álftanes	20	17	1%	0,7%	1%
Reykjavíkurborg og Selþjarnarnes	407	379	34%	2,8%	34%
Kópavogsbær	86	89	8%	1,6%	8%
Hafnarfjörður	94	86	8%	1,6%	8%
Þjónustusvæði Suðurlands	77	93	8%	1,6%	8%
Þjónustusvæði Suðurnesja	101	114	10%	1,8%	10%
Þjónustusvæði Vesturlands	45	44	4%	1,2%	4%
Þjónustusvæði Norðurlands v. estra	37	37	3%	1,1%	3%
Þjónustusvæði Austurlands	31	31	3%	1,0%	3%
Þjónustusvæði Eyjafjarðar	105	108	10%	1,7%	10%
Þjónustusvæði Vestfjarða	20	24	2%	0,9%	2%
Hornafjörður	8	12	1%	0,6%	1%
Þjónustusvæði Norðausturlands	14	14	1%	0,7%	1%
Vestmanneyjabær	23	24	2%	0,9%	2%
Fjöldi svara	1105	1106	100%		
Vil ekki svara	4	4			
Alls	1109	1110			

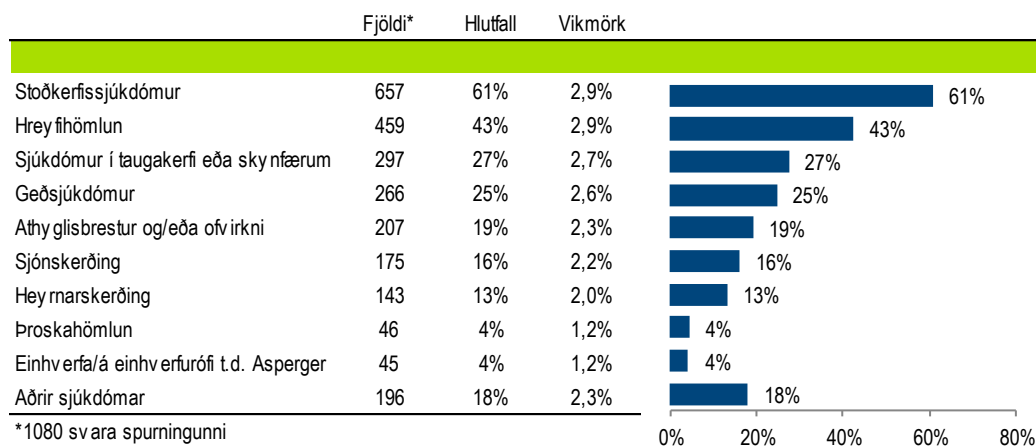
Upplýsingar um skerðingu fólks voru fengnar frá Tryggingastofnun og greint er eftir þeirri flokkun í skýrslunni. Tryggingastofnun flokkar fólk í einn flokk eftir fyrstu orsök örorku. Þegar þátttakendur eru greindir eftir flokkunum kemur fram að ríflega þriðjungur svarenda (34%) var með stoðkerfissjúkdóm og 29% voru með geðröskun (sjá töflu 9). Hlutfallslega fæstir voru með meðfædda skerðingu eða litningafrávik (2%). Konur (42%) voru líklegri til að vera með stoðkerfissjúkdóm en karlar (20%) en hlutfallslega fleiri karlar (34%) en konur (26%) voru með geðröskun. Líkur á að svarendur væru með geðröskun fóru minnkandi með auknum aldri. Þannig voru 64% svarenda á aldrinum 18 til 29 ára með geðröskun en hið sama átti við um 15% svarenda á aldrinum 60 til 67 ára. Líkur á stoðkerfissjúkdómi jukust aftur á móti með auknum aldri, einkum hjá konum. Munur virtist vera á tegund skerðingar eftir þjónustusvæðum, en marktektarpróf var samt sem áður ógilt. Þannig voru til dæmis einungis 5% svarenda af þjónustusvæði Vestfjarða með geðsjúkdóm samanborið við 38% svarenda úr Hafnarfirði. Alls voru 64% svarenda af þjónustusvæði Vestfjarða með stoðkerfissjúkdóm samanborið við 14% af þjónustusvæði Norðausturlands og 0% svarenda úr Garðabæ og Álftanesi (sjá töflu 1 í viðauka A).

Tafla 9. Tegund skerðingar

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Áverkar	116	80	7%	1,5%	7%
Geðraskanir	261	323	29%	2,7%	29%
Meðfædd skerðing og litningafrávik	175	23	2%	0,8%	2%
Sjúkdómar í taugakerfi og skyfnærum	230	109	10%	1,8%	10%
Stoðkerfissjúkdómar	195	377	34%	2,8%	34%
Annað	132	198	18%	2,3%	18%
Fjöldi svara	1109	1110	100%		

Í spurningalistanum var leitast eftir að fá fram skilgreiningu þátttakendra sjálfra á því hvað háir þeim mest í daglegu lífi. Listaðar voru upp algengar skerðingar og þátttakendur beðnir að merkja við hvað, ef eitthvað af því sem talið var upp, háði þeim í daglegu lífi. Þegar tekin voru saman svör fólks um eigin skerðingar kom fram flóknari mynd. Nokkuð algengt var að fólk nefndi fleiri en eitt atriði. Þannig nefndi næstum þriðjungur að tvær tegundir skerðinga háði þeim mest í daglegu lífi og 20% nefndu þrjár tegundir skerðinga. Tafla 10 sýnir að hlutfallslega flestum fannst stoðkerfissjúkdómur (61%) há sér mest í daglegu lífi og næst flestir nefndu hreyfihömlun (43%). Við greiningu á þeim hópi sem fannst stoðkerfissjúkdómur há sér mest í daglegu lífi kom í ljós að konur (70%) voru líklegri en karlar (44%) til að finnast sá sjúkdómur há sér í daglegu lífi. Líkur á að fólk væri með stoðkerfissjúkdóm jukust jafnframt með auknum aldri. Þá voru svarendur af þjónustusvæði Suðurlands, þjónustusvæði Suðurnesja, þjónustusvæði Vestfjarða og úr Vestmannaeyjabæ líklegri til að nefna þetta atriði en aðrir. Þá vakti athygli að þessi hópur var líklegur til að vera ekki í námi, vinnu, dagþjónustu eða endurhæfingu og eiga erfitt með að láta enda ná saman (sjá töflu 2 í viðauka A).

Tafla 10. Hvað, ef eitthvað, af eftirtöldu háir þér mest í daglegu lífi?

Tafla 11 sýnir að tæplega helmingur svarenda (49%) var ekki í dagþjónustu, endurhæfingu, námi eða í vinnu. Þegar spurningin um stöðu fólks var greind eftir bakgrunni kom í ljós að karlar (34%) voru líklegri en konur (23%) til að vera í vinnu á almennum vinnumarkaði og hlutfallslega fleiri konur (52%) en karlar (44%) voru ekki í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu. Líkurnar á því að fólk væri ekki í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu jukust með auknum aldri. Þetta átti við um 59% fólks á aldrinum 60 til 67 ára en 23% svarenda á aldrinum 18 til 29 ára. Þá voru svarendur af þjónustusvæði Austurlands (68%) og þjónustusvæði Vestfjarða (66%) líklegri til að vera ekki í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu en svarendur af öðrum svæðum. Þá var 61% svarenda með stoðkerfissjúkdóm ekki í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu en hið sama átti við um 19% þeirra sem voru með meðfædda skerðingu eða litningafrávik. Ríflega helmingur þeirra sem voru í hjónabandi, fráskildir eða ekkjar/ekkjur voru ekki í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu en hið sama átti við um 39% einhleypa. Þá voru svarendur með börn á heimilinu líklegri til að vera í námi en þeir sem bjuggu á heimilum þar sem ekki voru börn. Helgast þessi munur vafalaust af aldri svarenda, en yngri svarendur voru líklegri til að vera í námi en hinir eldri (sjá töflu 3 í viðauka A).

Tafla 11. Staða

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk		Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör		+/-	Hlutfall	
Vinna á almennum vinnumarkaði	343	296	27%	2,6%	27%	
Dagbjónusta/endurhæfing/v ernduð v inna	193	168	15%	2,1%	15%	
Nám	66	67	6%	1,4%	6%	
Ekki í vinnu/námi/dagbj./endurhæf.	450	532	49%	3,0%	49%	
Annað	41	32	3%	1,0%	3%	
Fjöldi svara	1093	1095	100%			
Vil ekki svara	16	15				
Alls	1109	1110				

Tafla 12 sýnir að hlutfallslega flestir svarenda (42%) voru í hjónabandi og ríflega þriðjungur (34%) var einhleypur. Konur voru líklegri (48%) en karlar (33%) til að vera í hjónabandi. Líkur á að fólk væri í hjónabandi jukust einnig með auknum aldri svarenda. Mikill meirihluti (72%) þeirra sem bjuggu í Vestmannaeyjum voru í hjónabandi en einungis þriðjungur svarenda í Reykjavík og á Seltjarnarnesi voru í hjónabandi. Svarendur með geðraskanir (25%) og meðfædda skerðingu eða litningafrávik (18%) voru ólíklegri til að vera í hjónabandi en svarendur með aðrar skerðingar (41-53%). Þá voru hlutfallslega fleiri þeirra sem voru með börn á heimilinu (53%) í hjónabandi en þeirra sem ekki bjuggu með börn á heimilinu (39%) (sjá töflu 4 í viðauka A).

Tafla 12. Hjúskaparstaða

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk		Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör		+/-	Hlutfall	
Í hjónabandi	420	472	42%	2,9%	42%	
Einhleyp(ur)	466	372	34%	2,8%	34%	
Skilin(n)	196	239	22%	2,4%	22%	
Ekkja/ekkill	27	27	2%	0,9%	2%	
Fjöldi svara	1109	1110	100%			

Tafla 13 sýnir að á heimili fjórðungs svarenda bjuggu börn undir 18 ára aldri. Konur (30%) voru líklegri til að búa á heimilum með börnum en karlar (17%). Ekki þarf að koma á óvart að svarendur á aldrinum 50 til 59 ára og 60 til 67 ára voru ólíklegri til að búa á heimilinum þar sem voru börn en yngri svarendur. Einungis 5% svarenda á aldrinum 60 til 67 ára voru með börn á heimilinu samanborið við 54% svarenda á aldrinum 40 til 49 ára og 53% svarenda á aldrinum 30 til 39 ára. Fólk í hjónabandi var líklegast til að vera með börn á heimilinu (31%) og svarendur í námi (44%) voru einnig líklegri til að vera með börn á heimilinu en þeir sem gegndu annarri stöðu. Nánari greiningu má sjá í töflu 5 í viðauka A.

Tafla 13. Eru börn á heimilinu undir 18 ára aldri?

	Fjöldi		Vikmörk		Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör	Hlutfall	+/-	
Nei	838	831	75%	2,6%	75%
Já	271	280	25%	2,6%	25%
Fjöldi svara	1109	1110	100%		

Tafla 14 sýnir að yfir helmingur (56%) svarenda átti frekar eða mjög erfitt með að ná endum saman. Konur (60%) voru líklegri en karlar (50%) til að segja að frekar eða mjög erfitt væri að ná endum saman. Yngstu þátttakendurnir, þ.e. svarendur á aldrinum 18 til 29 ára, áttu auðveldara með að ná endum saman en hinir eldri. Þannig kváðust 37% svarenda á aldrinum 18 til 29 ára eiga frekar eða mjög erfitt með að ná endum saman samanborið við 63% svarenda á aldrinum 40 til 49 ára. Um 74% svarenda af þjónustusvæði Suðurnesja og 73% svarenda af þjónustusvæði Vestfjarða áttu frekar eða mjög erfitt með að ná endum saman en innan við þriðjungur (31%) svarenda úr Mosfellsbæ og Kjósarhreppi var á sama máli. Þá komu fram tengsl á milli tegundar skerðingar og fjárhagsstöðu, en fólk með stoðkerfissjúkdóm (65%) var líklegra til að eiga frekar eða mjög erfitt með að ná endum saman en fólk með annars konar skerðingar. Þegar fjárhagsstaða var greind eftir hjúskaparstöðu kom í ljós að svarendur sem voru fráskildir eða ekklar/ekkjur áttu erfiðara með að ná endum saman en þeir sem voru í hjónabandi eða einhleypir. Sömuleiðis var erfiðara fyrir fólk að láta enda ná saman ef börn undir 18 ára bjuggu á heimilinu. Loks kom fram munur á svörum fólks eftir stöðu þeirra. Þannig kvaðst 60% þeirra sem voru ekki í vinnu, skóla, dagþjónustu eða endurhæfingu eiga erfitt með að láta enda ná saman samanborið við 53% þeirra sem unnu á almennum vinnumarkaði (sjá töflu 6 í viðauka A).

Tafla 14. Fjárhagsstaða

	Fjöldi		Vikmörk		Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör	Hlutfall	+/-	
Heimilið kemst vel af	207	188	17%	2,2%	17%
Það tekst að ná endum saman	318	288	27%	2,6%	27%
Það er frekar erfitt að láta enda ná saman	269	271	25%	2,6%	25%
Það er mjög erfitt að láta enda ná saman	283	341	31%	2,7%	31%
Fjöldi svara	1077	1088	100%		
Veit ekki	14	10			
Vil ekki svara	18	12			
Alls	1109	1110			

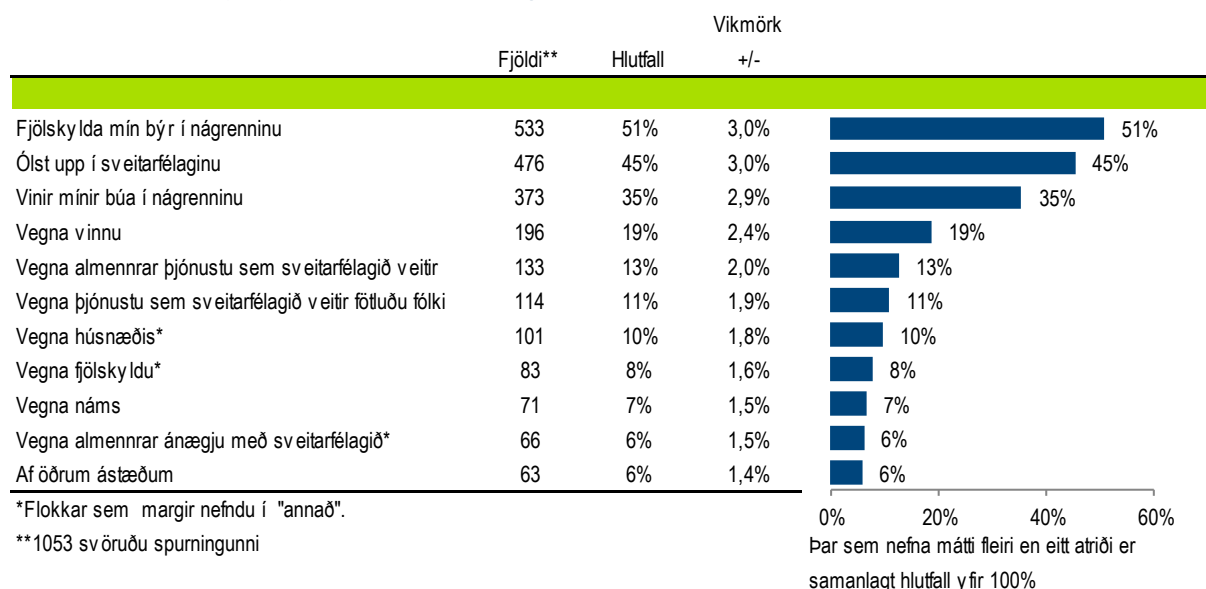
Í næstu köflum er að finna dreifingu svara við spurningum um búsetuval, búsetuaðstæður, þjónustu sveitarfélagsins og daglegt líf og fjallað um þann mun sem var á svörum þátttakenda

eftir bakgrunni. Ítarlegar töflur sem sýna dreifingu svara eftir bakgrunni þátttakenda er að finna í viðauka A.

Búsetuval

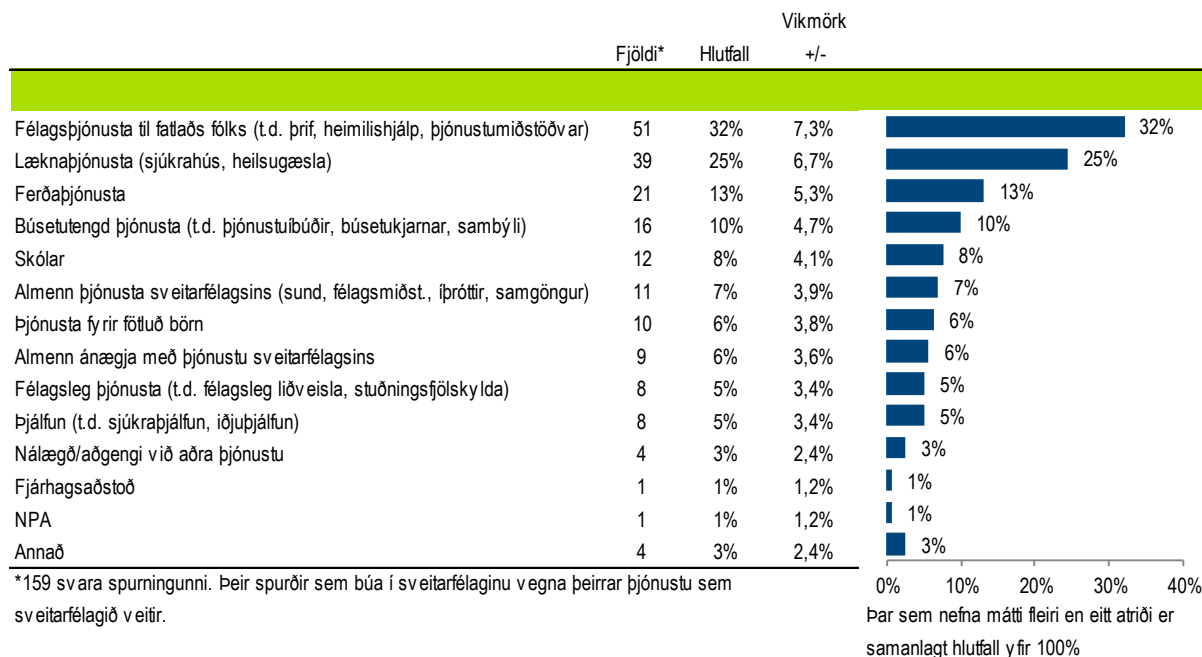
Þátttakendur viðhorfskönnunarinnar voru spurðir hvers vegna þeir bjuggu í sveitarfélaginu. Tafla 15 sýnir að nálægð við fjölskyldu réði búsetuvali helmings svarenda, álíka stór hópur (45%) kvaðst hafa alist upp í sveitarfélaginu og ríflega þriðjungur valdi að búa nálægt vinum sínum. Í töflu 7 í viðauka A má sjá að yngstu svarendurnir voru líklegastir til að búa í sveitarfélaginu vegna þess að fjölskyldan bjó í nágrenninu. Svarendur af þjónustusvæði Vestmannaeyjabæjar, Eyjafjarðar og Norðausturlands voru líklegastir til að búa í sveitarfélaginu vegna þess að fjölskyldan bjó í nágrenninu. Þegar horft er til þess hóps sem bjó í sveitarfélaginu vegna þjónustu sem sveitarfélagið veitir fötluðu fólki kom í ljós að hlutfallslega fleiri karlar (15%) en konur (9%) nefndu þá ástæðu. Marktektarpróf fyrir mun á svörum þeirra sem nefndu þennan svarmöguleika eftir þjónustusvæði var ógilt vegna fámennis í hópum. Það vekur þó athygli að einungis 1% svarenda af þjónustusvæði Suðurlands og þjónustusvæði Vestfjarða sögðust búa í sveitarfélaginu vegna þeirrar þjónustu sem sveitarfélagið veitir fötluðu fólki.

Tafla 15. Af hverju býrð þú í sveitarfélaginu?

Svarendur sem kváðust búa í sveitarfélaginu vegna þeirrar opinberu þjónustu sem sveitarfélagið veitir fötluðu fólki voru spurðir hvaða þjónusta það væri. Tafla 16 sýnir að hlutfallslega flestir (32%) nefndu félagslega þjónustu til fatlaðs fólks, svo sem þrif og heimilishjálp. Þá nefndi nokkuð stór hópur (25%) nálægð við heilbrigðisþjónustu.

Tafla 16. Hvaða opinbera þjónusta sem sveitarfélagið veitir gerir það að verkum að þú hefur valið að búa í sveitarfélaginu?

Þátttakendur voru beðnir að svara hvort þeir hefðu flutt á milli sveitarfélaga á síðastliðnum þremur árum. Tafla 17 sýnir að 9% svarenda höfðu flutt á undangengnum þremur árum. Svarendur á aldrinum 18 til 29 ára (16%) og 30 til 39 ára (19%) voru líklegri til að hafa flutt á milli sveitarfélaga á undangengnum þremur árum en eldri svarendur (6-8%). Marktektarpróf fyrir mun á svörum eftir þjónustusvæðum reyndist ógilt vegna fámennis í hópum en meðal þeirra sem svöruðu voru íbúar í Garðabæ og á Álftanesi líklegastir (24%) til að hafa flutt milli sveitarfélaga á undangengnum þremur árum. Þá var fólk með börn á heimilinu (13%) líklegra til að hafa flutt úr einu sveitarfélagi í annað en það sem ekki var með börn undir 18 ára á heimilinu (8%). Einnig kom fram munur eftir stöðu fólks. Alls kváðust 20% þeirra sem voru í námi hafa flutt milli sveitarfélaga á undangengnum þremur árum en meðal annarra hópa var hlutfallið á bilinu 7 til 9%. Loks voru svarendur sem sögðust eiga frekar eða mjög erfitt með að ná endum saman (11-14%) líklegri til að hafa flust milli sveitarfélaga en þeir sem stóðu betur að vígi fjárhagslega (5%) (sjá töflu 8 í viðauka A).

Tafla 17. Hefur þú flutt á milli sveitarfélaga á síðast liðnum 3 árum?

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Já	111	104	9%	1,7%	9%
Nei	996	1003	91%	1,7%	91%
Fjöldi svara	1107	1108	100%		
Veit ekki	1	1			
Vil ekki svara	1	1			
Alls	1109	1110			

Svarendur sem höfðu flutt á milli sveitarfélaga á undangengnum þremur árum voru spurðir í hvaða sveitarfélagi þeir bjuggu áður. Ríflega þriðjungur hafði búið í Reykjavík og á Seltjarnarnesi og 16% höfðu búið á þjónustusvæði Suðurnesja (sjá töflu 18). Algengast var að fólk sem hafði áður búið í sveitarfélagi á höfuðborgarsvæðinu flytti til nágrennasveitarfélaga. Ríflega þriðjungur svarenda sem flutt hafði frá Reykjavík eða Seltjarnarnesi bjó nú í Hafnarfirði og 13% í Kópavogi. Tæplega 40% þeirra sem flutt höfðu frá sveitarfélagi á Suðurnesjum höfðu flutt í annað sveitarfélag innan þjónustusvæðis Suðurnesja. Fjórðungur þeirra sem hafði flutt frá sveitarfélagi á Suðurnesjum flutti til Reykjavíkur.

Tafla 18. Í hvaða sveitarfélagi bjóstu áður?

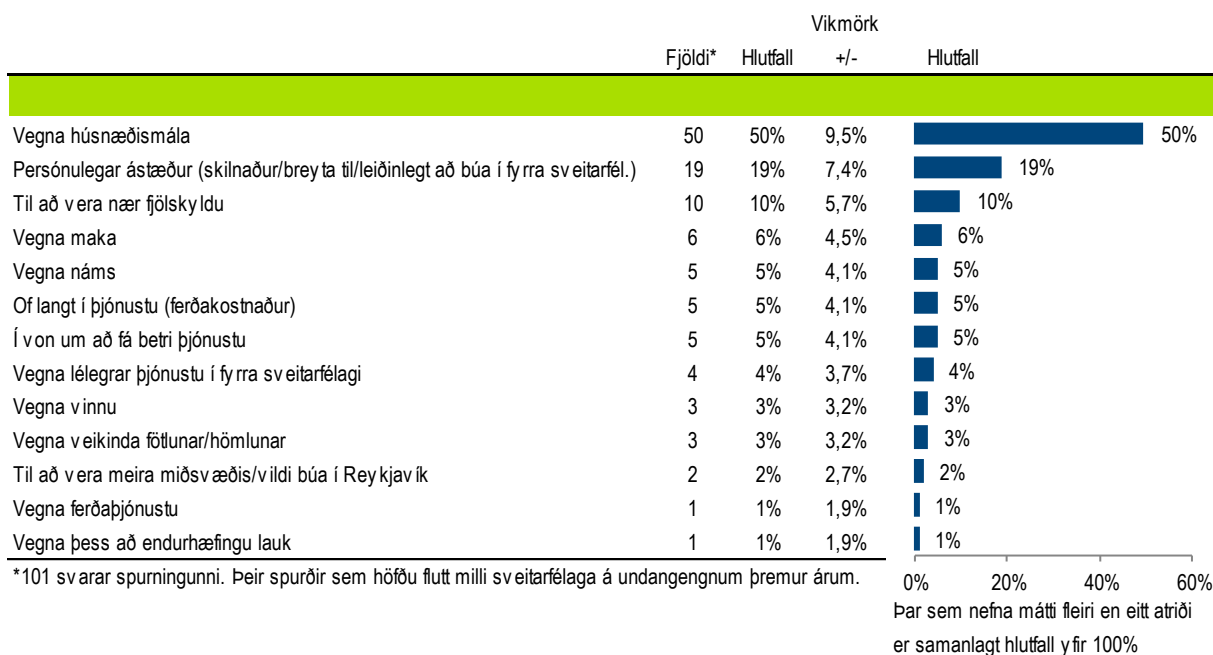
	Fjöldi*	Hlutfall	Vikmörk	
			+/-	Hlutfall
Reykjavíkurborg eða Seltjarnarnesi	33	33%	8,8%	33%
Þjónustusvæði Suðurnesja	16	16%	6,9%	16%
Hafnarfirði	13	13%	6,3%	13%
Kópavogsbæ	12	12%	6,1%	12%
Garðabæ eða Álftanesi	6	6%	4,4%	6%
Þjónustusvæði Suðurlands	3	3%	3,2%	3%
Þjónustusvæði Vesturlands	3	3%	3,2%	3%
Þjónustusvæði Austurlands	3	3%	3,2%	3%
Þjónustusvæði Eyjafjarðar	3	3%	3,2%	3%
Mosfellsbæ eða Kjósarhreppi	2	2%	2,6%	2%
Hornafirði	2	2%	2,6%	2%
Vestmannaeyjabæ	2	2%	2,6%	2%
Þjónustusvæði Vestfjarða	2	2%	2,6%	2%
Þjónustusvæði Norðausturlands	1	1%	1,9%	1%
Fjöldi	101	100%		
Vil ekki svara	3			
Alls	104			

*Þeir spurðir sem höfðu flutt milli sveitarfélaga á undangengnum þremur árum.

Aðspurðir um ástæður fyrir flutningnum sagðist helmingur svarenda hafa flutt vegna húsnæðismála. Einnig var nokkuð um að fólk hafi flutt milli sveitarfélaga af persónulegum

ástæðum, svo sem vegna skilnaðar eða leiða (19%) (sjá töflu 19). Þegar svör þeirra 50 þátttakenda sem höfðu flutt vegna húsnæðismála voru skoðuð kom í ljós að hlutfallslega flestir (37%) höfðu flutt frá Reykjavík eða Seltjarnarnesi, 22% höfðu flutt frá Kópavogsbæ og 19% höfðu flutt frá Hafnarfirði. Þessir svarendur fluttu gjarnan til annars sveitarfélags á höfuðborgarsvæðinu en fjórir af þeim 9 sem áður bjuggu í Hafnarfirði og höfðu flutt vegna húsnæðismála fluttu á Suðurnesin.

Tafla 19. Hverjar voru helstu ástæður flutninganna?

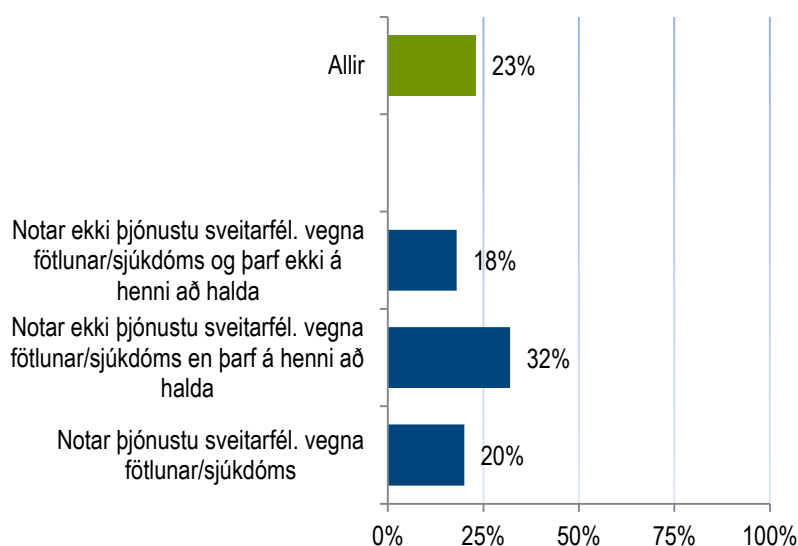

Þátttakendur voru spurðir hvort þeir myndu vilja flytja í annað sveitarfélag og kvaðst tæplega fjórðungur vilja það (sjá töflu 20). Nokkur munur var á svörum karla og kvenna við spurningunni. Fjórðungur kvenna myndi vilja flytja í annað sveitarfélag samanborið við 18% karla. Þá voru svarendur sem bjuggu á þjónustusvæði Mosfellsbæjar og Kjósarhrepps mun ólíklegri til að vilja flytja í annað sveitarfélag en svarendur af öðrum svæðum. Einungis 3% svarenda úr Mosfellsbæ og Kjósarhreppi sögðust vilja flytja af svæðinu en hið sama átti við um 38% svarenda af Suðurnesjunum og 32% svarenda af þjónustusvæði Vestfjarða. Einnig kom fram munur eftir hjúskaparstöðu. Einungis 17% fólks í hjónabandi vildi flytja í annað sveitarfélag en hið sama átti við um ríflega þriðjung ekkla og ekkna. Þá kom í ljós að því erfiðara sem þátttakendur áttu með að ná endum saman, því meiri líkur voru á því að þeir vildu flytja í annað sveitarfélag (sjá töflu 9 í viðauka A).

Tafla 20. Myndir þú vilja flytja í annað sveitarfélag?

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Já	228	233	23%	2,6%	23%
Nei	791	794	77%	2,6%	77%
Fjöldi svara	1019	1027	100%		
Veit ekki	82	75			
Vil ekki svara	8	9			
Alls	1109	1110			

Við nánari greiningu á þeim hópi sem vildi flytja í annað sveitarfélag kom í ljós að fólk sem taldi sig þurfa á þjónustu að halda vegna fötlunar eða sjúkdóms en fékk ekki þjónustu (32%) var líklegra til að vilja flytja í annað sveitarfélag en fólk sem þurfti ekki á þjónustu að halda (18%) eða þurfti á þjónustu að halda og fékk þjónustuna (20%) ($\chi^2(2)=20,653$; $p<0,001$) (sjá mynd 1).

Mynd 1. Hlutfall sem vill flytja í annað sveitarfélag greint eftir því hvort fólk fær þjónustu frá sveitarfélaginu

Þegar spurt var í hvaða sveitarfélag fólk vildi helst flytja nefndi fjórðungur Reykjavíkurborg eða Seltjarnarnes og einnig var nokkuð um að fólk nefndi Hafnarfjörð (12%) og þjónustuvæði Suðurlands (12%) (sjá töflu 21). Stærsti hópur þeirra sem sagðist vilja flytja til Reykjavíkur eða Seltjarnarness bjó á þjónustuvæði Suðurlands (21%). Þá vekur athygli að nærri helmingur þeirra sem vildu flytja til Hafnarfjarðar og þriðjungur þeirra sem vildu flytja á þjónustuvæði Suðurlands bjó í Reykjavík.

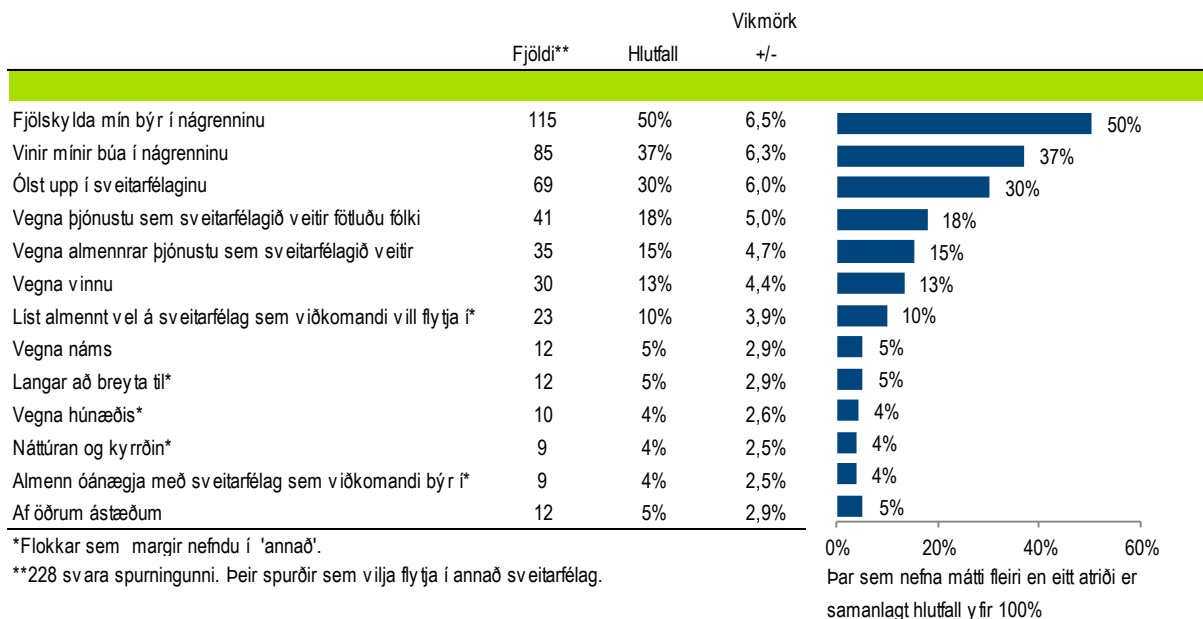
Tafla 21. Í hvaða sveitarfélag myndir þú vilja flytja?

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk	Hlutfall
	Fjöldi*	vigtuð svör		+/-	
Reykjavíkurborg eða Seltjarnarnes	55	55	24%	5,6%	24%
Hafnarfjörð	23	26	12%	4,2%	12%
Þjónustuvæði Suðurlands	20	26	12%	4,2%	12%
Þjónustuvæði Eyjafjarðar	21	21	9%	3,8%	9%
Kópavogsbæ	17	17	8%	3,5%	8%
Mosfellsbæ eða Kjósarhrepp	15	13	6%	3,0%	6%
Þjónustuvæði Austurlands	11	9	4%	2,6%	4%
Þjónustuvæði Norðurlands vestra	6	9	4%	2,6%	4%
Út á land	6	9	4%	2,6%	4%
Á höfuðborgarsvæðið	8	9	4%	2,6%	4%
Þjónustuvæði Suðurnesja	8	8	4%	2,4%	4%
Þjónustuvæði Vestfjarða	6	7	3%	2,3%	3%
Garðabæ eða Álftanes	6	5	2%	1,9%	2%
Til útlanda	5	4	2%	1,7%	2%
Þjónustuvæði Vesturlands	6	3	1%	1,5%	1%
Vestmannaeyjabæ	2	3	1%	1,5%	1%
Fjöldi	215	224	100%		
Veit ekki	11	8			
Vil ekki svara	2	1			
Alls	228	233			

*Þeir spurðir sem vilja flytja í annað sveitarfélag

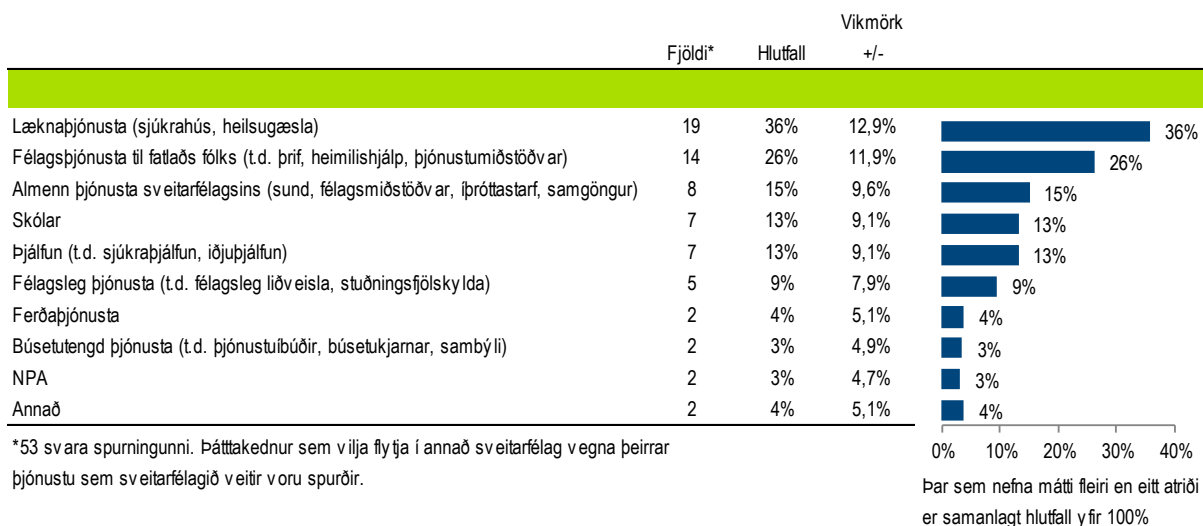
Tafla 22 sýnir að helmingur svarenda vildi flytja í annað sveitarfélag til þess að vera nálægt fjölskyldunni, 37% sögðu vini sína búa þar og 30% höfðu alist upp í sveitarfélaginu. Við greiningu á svörum þeirra sem nefndu að þeir vildu flytja í sveitarfélagið vegna þjónustunnar kom í ljós að hlutfallslega fleiri konur en karlar vildu flytja í sveitarfélagið vegna þeirrar þjónustu sem sveitarfélagið veitir fötluðu fólki (19% á móti 14%) og vegna almennrar þjónustu sem sveitarfélagið veitir (18% á móti 10%). Þá vildi 21% þátttakenda sem voru með börn á heimilinu flytja í sveitarfélagið vegna almennrar þjónustu sem sveitarfélagið veitir samanborið við 13% þeirra sem ekki voru með börn á heimilinu (sjá töflu 10 í viðauka A).

Tafla 22. Af hverju viltu flytja í það sveitarfélag?

Þátttakendur sem vildu flytja í annað sveitarfélag vegna þeirrar þjónustu sem sveitarfélagið veitir voru spurðir hvaða þjónustu þeir vildu nota í sveitarfélaginu. Tafla 23 sýnir að flestir vildu vera í nálægð við læknaþjónustu (19 manns) og einnig var nokkuð um að fólk nefndi að það vildi flytja vegna félagslegrar þjónustu til fatlaðs fólks (14 manns).

Tafla 23. Hvaða þjónustu viltu nota í sveitarfélaginu?

Viðmælendur í eigindlegu viðtölunum bjuggu í átta sveitarfélögum/þjónustusvæðum á höfuðborgarsvæðinu og Suðurlandi. Staða þeirra var mjög ólík, m.a. með tilliti til skerðingar, aldurs og fjölskyldustöðu og endurspegladist vel í því hvernig ákvarðanir tengdar búsetuvali höfðu verið teknar. Margir viðmælendur lýstu því að hafa valið sér búsetustað með það að leiðarljósi að vera sem næst fjölskyldu eða þjónustu. Sumir höfðu flutt oft á lífsleiðinni og aðrir voru að íhuga að flytja. Nokkrir viðmælendur lýstu því að þeir hefðu lítið um það að segja hvar þeir byggju. Þetta voru viðmælendur sem þurftu mikla aðstoð í daglegu lífi og/eða voru í búsetutengdri þjónustu hjá sveitarfélagi. Þrír af þessum viðmælendum bjuggu á sambýli eða sjálfseignarstofnun sem staðsett er á dreifbýlu svæði. Þeir lýstu því allir að ákvörðunin um að flytja þangað hafi verið tekin af öðrum en þeim sjálfum. Einn viðmælandi lýsti því að hún hafi verið beitt miklum þrýstingi af fjölskyldu sinni og hafi því í raun ekki haft neitt val.

*Ég sárlega sé eftir því að þau hafi sett mig hingað, ég sé eftir því. Ég mun aldrei fyrirgefa þeim það ef ég á að segja eins og er.
[Viðmælandi sem býr á landsbyggðinni]*

Allir þrír viðmælendur sögðust eiga fjölskyldu sem búsett væri í sveitarfélögum á öðru landsvæði og öll vildu þau flytja, ýmist í annars konar búsetuúrræði eða í sveitarfélag nær fjölskyldu sinni. Enginn hafði þó fengið stuðning til þess að geta flutt.

Stór hluti viðmælenda hafði alist upp í sveitarfélaginu sem þeir bjuggu í og sumir lýstu því að hafa sterkar taugar til sveitarfélagsins þar sem þeir höfðu eytt stórum hluta ævinnar. Nokkrir viðmælendur höfðu hins vegar flutt á síðastliðnum árum. Algeng ástæða fyrir flutningum var að geta verið nær ættingjum. Að búa í nágígi við fjölskyldu stuðlaði að auknum samskiptum og samverustundum. Þá væri auðveldara að fara í heimsóknir og styttra að fara ef þeir þyrftu stuðning eða aðstoð frá sínum nánustu. Aðrar ástæður að baki flutninga voru nám og nágígi við þjónustu.

Þjónusta sveitarfélaga hafði talsverð áhrif á búsetu viðmælenda og hugmyndir um búsetu. Í nokkrum tilvikum hafði þjónustan bein áhrif á það hvar viðmælendur bjuggu. Nokkrir lýstu því t.a.m. að vilja ekki flytja þar sem þeir voru ánægðir með þjónustu sem þeir fengu í sveitarfélaginu. Einn viðmælandi hafði flutt vegna þess að í sveitarfélaginu þar sem hann hafði búið var ekki boðið upp á þjónustu sem hann þurfti á að halda og átti rétt á. Hann flutti því í annað sveitarfélag til að geta stundað vinnu og fengið nauðsynlega þjálfun. Þegar rætt var um flutninga á milli sveitarfélaga veltu viðmælendur því fyrir sér hvaða áhrif flutningurinn kynni að hafa á þjónustuna sem þeir fá. Þeir ræddu óþægindi og þá vinnu sem það fæli í sér að vera aftur „nýr í kerfinu“ og þurfa jafnvel að byrja frá grunni að sækja um nauðsynlega þjónustu. Þrátt fyrir að telja þjónustu

sveitarfélaga í stórum dráttum sambærilegra virtust viðmælendur oft óruggir og töldu ekki tryggt að þeir fengju sambærilega þjónustu og þeir hefðu í dag á nýjum stað.

Já maður er voðalega hræddur við sko, hvort það sé óhætt að færa sig í annað sveitarfélag. Maður er mjög hræddur við það. Þannig að, þetta eru svona vissir áttahagafjötrar. Ég er ekkert viss um að maður fengi sömu þjónustu, að maður gæti gengið inn í það sama.

[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Þeir viðmælendur sem voru ánægðir með þjónustuna sem þeir fengu lýstu því að þeir vildu ekki flytja og átti það jafnt við um flutninga á milli sveitarfélaga og hverfa, þar með milli þjónustumiðstöðva í Reykjavík. Oft skipti þá sköpum samband við einstaka ráðgjafa og önnur tengsl sem viðkomandi hafði myndað eftir margra ára samskipti við „sína“ þjónustumiðstöð. Einn viðmælandi í Reykjavík hafði reynt af fleiri en einni þjónustumiðstöð og sagði þjónustuna sem þær veittu mjög ólíka:

Það er bara tvennt ólíkt þó það sé ekki langt á milli. Þær eru báðar í Reykjavík, en þær eru mjög ólíkar.

[Viðmælandi sem býr í Reykjavík]

Þrír viðmælendur voru með NPA samning (notendastýrða persónulega aðstoð) sem er einstaklingsmiðaður samningur milli notanda og sveitarfélags. Þeir lýstu því hvernig fyrirkomulag slíkra samninga gerði einstaklingum óhægt um vik með flutning. Þegar einstaklingur flytji í annað sveitarfélag missi hann þjónustuna sem hann hefur fengið samkvæmt samningi við sitt gamla sveitarfélag. Ástæðan sé sú að samningar flytjast ekki á milli sveitarfélaga, a.m.k ekki enn sem komið er. Það sé svo alls ekki tryggt að nýtt sveitarfélag muni gera NPA samning við viðkomandi, sér í lagi nú þegar tilraunaverkefni um NPA sé enn í gangi. Ef svo færi að nýtt sveitarfélag myndi gera nýjan samning væri þó engan veginn i tryggt að sá samningur yrði sambærilegur þeim samningi sem einstaklingurinn væri nú þegar með. Fyrir einstaklinga sem eru með NPA samning sé forsenda fyrir flutningi á milli sveitarfélaga því sú að viðkomandi viti að hann geti gengið að NPA samningi við nýtt sveitarfélag sem tryggi honum þá þjónustu sem hann þarf.

Ég veit um mjög marga sem að langar að flytja en gera það ekki, sem eru með NPA eða hafa verið með beingreiðslur en eru núna með NPA. Ég veit um marga sem treysta sér ekki til að flytja af ótta við að fá ekki samninga, og þá er þetta alltaf, að missa það sem þú hefur.

[Viðmælandi með NPA samning]

Akstursþjónusta fyrir blinda og sjónskerta einstaklinga er misjöfn eftir sveitarfélögum. Þjónustan sem veitt er í Reykjavík, þar sem blindir og sjónskertir einstaklingar geta notað leigubílaþjónustu, er meiri og einstaklingsmiðaðri en sú þjónusta sem veitt er í öðrum sveitarfélögum. Tveir viðmælendur voru blindir. Báðir lýstu því að þessi munur á þjónustu hefði mikil áhrif á búsetuval þeirra og hugmyndir um framtíðarbúsetu. Annar viðmælandinn bjó í Reykjavík og nýtti sér akstursþjónustu. Stórfjölskylda hennar bjó hins vegar í nærliggjandi sveitarfélögum og hafði hún sjálf íhugað að flytja frá Reykjavík, en sá sér það ekki fært vegna þess að hún fengi þá ekki notið sambærilegrar akstursþjónustu.

Mér finnst það hjálpa mér rosalega mikið að hafa þessa leigubílaþjónustu og ég get ekki hugsað mér að fara að búa þar sem ég fæ hana ekki.
[Viðmælandi sem býr í Reykjavík]

Nokkrir viðmælendur bjuggu utan höfuðborgarsvæðisins. Þeir lýstu bæði kostum og göllum sem fylgja því að búa á fámennum stað. Fram kom að í litlum byggðarlögum er oft skortur á ýmiskonar þjónustu, s.s. dagþjónustu, búsetuúrræðum með sólarhringsþjónustu og sjúkraþjálfun. Jafnframt var erfiðara fyrir einstaklinga sem búsettir voru utan höfuðborgarsvæðisins að fá ýmsa sérhæfða þjónustu eins og t.d. viðgerðar- og viðhaldsþjónustu á hjálpartækjum. Einn viðmælandi sem notar hjólastól og býr í dreifbýli segir það mikið umstang að koma hjólastólnum í viðgerð þegar hann bílar. Það sé erfitt fyrir hann að vera án hans og að það taki ávalt nokkra daga að koma stólnum í viðgerð til Reykjavíkur og svo fá hann sendan til baka:

Pabbi hefur gert við hann. Þó svo að hann eigi ekki að gera við hann. Það er bara fljótlegra en að fara í bæinn.
[Viðmælandi sem býr á landsbyggðinni]

Skortur á þjónustu í minni byggðarlögum gat orðið til þess að fólk flytti í burtu og kom að sama skapi í veg fyrir að fólk flytti á svæðið. Nokkrir viðmælendur sem bjuggu á höfuðborgarsvæðinu lýstu áhuga á að flytja á dreifbýlli svæði, gjarnan til að geta verið nær fjölskyldu og vinum en sáu sér það ekki fært þar sem ekki var hægt að fá nauðsynlega þjónustu á staðnum.

Viðmælendur sem bjuggu í smærri byggðarlögum lýstu þó einnig kostum sem þeir töldu felast í smæðinni. Þrátt fyrir að þjónustuúrræði væru fá væri oft hægt að „græja“ hina ýmsu hluti og sérhanna lausnir til að koma til móts við einstaklinga. Boðleiðirnar væru styttri á smærri stöðum sem var mikill kostur að mati viðmælenda. Einn viðmælandi lýsti því að ef hann lenti í vandræðum í tengslum við þjónustuna hefði hann samband við bæjarstjóra til að fá úr málunum skorið. Smæðin gat þó einnig haft þau áhrif að fólk var ragara við að gagnrýna kjörna fulltrúa og það sem betur mætti fara í sveitarfélaginu af ótta við að það myndi bitna á þjónustunni.

Þetta er bara dáldið eins og kaupfélögin voru. Þú veist, þú bara skuldar kaupfélaginu. Þú átt þeim allt að þakka. Ef þú ert ekki með þeim í liði þá færðu ekki vinnu. Þú veist, svona er dáldið bara stemmningin.

[Viðmælandi sem býr á landsbyggðinni]

Viðmælendur sem bjuggu í minni byggðarlögum lýstu því að í fámenni skapaðist gjarnan meiri nánd á milli íbúa sem hefði bæði kosti og galla. Fólk sem starfaði í félagsþjónustunni væri þeim gjarnan kunnugt sem gerði þjónustuna persónulegri. Hins vegar fannst sumum erfitt að treysta á trúnað fólks í bæjarfélögum þar sem „allir þekkja alla“. Sér í lagi væri þetta viðkvæmt þegar einstaklingar þurftu aðstoð við persónulegar athafnir daglegs lífs.

Maður heyrir alveg fólk tala út í búð um að vera sinna heimilishjálp, sem er trúnaðarmál. En fólk einhvern veginn fer ekki eftir því alltaf og hvernig getur maður treyst því? Sumum finnst kannski í lagi segja eitthvað sem öðrum finnst ekki.

[Viðmælandi sem býr á landsbyggðinni]

Búsetufyrirkomulag

Tafla 24 sýnir að algengast var að svarendur byggju í eigin húsnæði (60%). Konur (65%) voru líklegri til að búa í eigin húsnæði en karlar (51%). Þegar hópnum var skipt í tvennt, þ.e. annars vegar þá sem bjuggu í eigin húsnæði eða á almennum markaði og hins vegar þá sem bjuggu í íbúðum eða sambýlum á vegum hins opinbera eða hjá fjölskyldu eða vinum, kom í ljós að með auknum aldri jukust líkurnar á að svarendur byggju í eigin húsnæði eða á almennum markaði. Svarendur sem bjuggu í Reykjavík og á Seltjarnarnesi (64%) og þeir sem bjuggu á þjónustusvæði Vesturlands (67%) voru mun ólíklegri til að búa í eigin húsnæði eða í íbúð á almennum markaði en þeir sem bjuggu á þjónustusvæðum á landsbyggðinni að Vesturlandi undanskildu (79-96%). Þá voru svarendur með áverka (85%), stoðkerfissjúkdóma (85%) eða sjúkdóma í taugakerfi eða skynfærum (74%) líklegri til að búa í eigin húsnæði eða í íbúð á almennum markaði en þeir sem voru með meðfædda skerðingu eða litningafrávik (46%) eða geðraskanir (54%). Mikill meirihluti þeirra sem voru í hjónabandi (96%) bjuggu í eigin húsnæði eða á almennum markaði en hið sama átti við um helming einhleypra. Þá voru svarendur með börn á heimilinu (84%) líklegri til að búa í eigin húsnæði eða á almennum markaði en þeir sem ekki voru með börn undir 18 ára á heimilinu (71%). Einnig kom í ljós að þátttakendur sem sóttu dagþjónustu, endurhæfingu eða voru í verndaðri vinnu (64%) voru ólíklegri til að búa í eigin húsnæði eða í íbúð á almennum markaði en þeir sem voru í vinnu á almennum vinnumarkaði, í námi eða utan vinnumarkaðar (76-

77%). Loks voru þeir ólíklegastir til að búa í eigin húsnæði eða í íbúð á almennum markaði sem sögðu mjög erfitt vera að ná endum saman (70%) (sjá töflu 11 í viðauka A).

Tafla 24. Býrð þú í eigin húsnæði, leiguhúsnæði, sambýli, íbúðakjarna eða hjá öðrum?

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Eigin húsnæði	616	664	60%	2,9%	60%
Íbúð á félagslegum leigumarkaði	155	155	14%	2,1%	14%
Íbúð á almennum markaði	147	154	14%	2,1%	14%
Hjá foreldrum	88	54	5%	1,3%	5%
Hjá öðrum ættingjum/vinum	16	18	2%	0,8%	2%
Herbergjasambýli	29	17	2%	0,7%	2%
Þjónustuíbúð	21	15	1%	0,7%	1%
Íbúðasambýli	13	8	1%	0,5%	1%
Annað	16	17	2%	0,7%	2%
Fjöldi svara	1101	1101	100%		
Veit ekki	2	2			
Vil ekki svara	6	7			
Alls	1109	1110			

Meirihuti svarenda (69%) var mjög eða frekar ánægður með búsetufyrirkomulag sitt. Þó kváðust 22% vera hvorki ánægðir né óánægðir með það hvernig þeir bjuggu (sjá töflu 25). Þátttakendur á aldrinum 18 til 29 ára (72%) og þeir sem voru 50 ára eða eldri (72-73%) voru líklegri til að vera mjög eða frekar ánægðir með það hvernig þeir bjuggu en þeir sem voru á aldrinum 30 til 49 ára (59-63%). Marktektarpróf fyrir mun á svörum eftir þjónustusvæði reyndist vera ógilt vegna fámennis í hópum. Þó var töluverður munur á hlutfalli svarenda sem var ánægður með búsetufyrirkomulag sitt eftir því hvar þeir bjuggu. Þannig voru t.d. 55% svarenda af þjónustusvæði Vestfjarða og 62% frá Reykjavík eða Seltjarnarnesi ánægðir með búsetufyrirkomulagið samanborið við 86% svarenda frá Vestmannaeyjum og 82% svarenda frá Mosfellsbæ eða Kjósarhreppi annars vegar og þjónustusvæði Vesturlands hins vegar. Þá kom í ljós að fólk í hjónabandi var líklegast til að vera ánægt með búsetufyrirkomulag sitt og að því betri sem fjárhagsstaða heimilisins var, þeim mun líklegra var að svarendur væru ánægðir með búsetufyrirkomulið (sjá töflu 12 í viðauka A). Í lok viðhorfskönnunarinnar var svarendum gefið tækifæri á að koma athugasemdum á framfæri. Í töflu 26 í viðauka A má sjá lista af athugasemdum sem hafa verið flokkaðar eftir því í hvaða þjónustusvæði svarendur búa. Í töflunni sést að þónokkrir svarendur lýstu óánægju með búsetuúrræði þjónustusvæða sinna.

Tafla 25. Hversu ánægð(ur) eða óánægð(ur) ert þú með það hvernig þú býrð?

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Mjög ánægð(ur)	618	613	56%	2,9%	56%
Frekar ánægð(ur)	132	139	13%	2,0%	13%
Hvorki ánægð(ur) né óánægð(ur)	241	240	22%	2,5%	22%
Frekar óánægð(ur)	63	65	6%	1,4%	6%
Mjög óánægð(ur)	31	36	3%	1,1%	3%
Fjöldi svara	1085	1095	100%		
Veit ekki	12	8			
Vil ekki svara	12	8			
Alls	1109	1110			

Búsetufyrirkomulag viðmælenda í eigindlegu viðtölunum var ólíkt. Nokkrir viðmælendur nýttu sér búsetuúrræði ætluð fötluðu fólki, s.s. búsetu á sambýli, leigu á félagslegum leigumarkaði eða búsetu á sjálfseignarstofnun sem staðsett er á landsbyggðinni. Nokkurrar óánægju gætti meðal þessara viðmælenda. Þeir sem bjuggu á sambýlum og á sjálfseignarstofnuninni lýstu því hvernig þeim fyndist sjálfsákvörðunarrétti sínum skorður settar. Annars vegar væru það foreldrar og starfsfólk sem tæki fram fyrir hendurnar á þeim, hinsvegar ýmiskonar reglur og starfshættir sem stjórnuðu því hvenær fólk færi að sofa eða hvenær það gæti baðað sig. Þessir viðmælendur lýstu því að vilja flytja í annars konar búsetuúrræði þar sem þeir hefðu meira sjálfstæði. Einn hafði hug á að sækja um NPA þjónustu. Hann vildi fá að stjórna meiru um líf sitt sjálfur auk þess sem honum og fannst hann ekki fá það næði sem hann vildi á heimili sínu. Þessi viðmælandi bjó á herbergjasambýli og taldi aðbúnað á slíkum sambýlum ófullnægjandi:

Það ætti bara hver að hafa sína eigin íbúð.

[Viðmælandi sem býr á sambýli]

Annar viðmælandi bjó í eigin íbúð en hafði áður búið á sambýli. Hann bar saman ólíka reynslu sína af þessum búsetuformum og sagðist í dag hafa mun meira sjálfstæði en áður. Það væri hins vegar dýrara að búa einn auk þess sem það krefðist meira skipulags. Nú þyrfti hann t.d. að standa straum af ýmsum útgjöldum sem heimilissjóðurinn á sambýlinu hafi áður dekkað.

Viðmælendur sem leigðu á félagslegum leigumarkaði lýstu sumir nokkurri óánægju með það húsnæði sem þeim hafði verið úthlutað. Fram komu athugasemdir um að reglur sem gilda um íbúðarúthlutanir séu íþyngjandi. Íbúðarkostir séu afar takmarkaðir og erfitt sé að fá að skipta um íbúð, t.d. ef stærðin henti fólki ekki lengur vegna breyttrar fjölskyldustærðar. Þá séu biðlistar langir vegna skorts á leiguíbúðum. Einn viðmælandi bjó í íbúð sem ættingi leigði henni. Hún lýsti því að hafa leitað til sveitarfélags síns til að sækja um félagslegt húsnæði og fékk þau svör að engar

Íbúðir væru lausar og engar lausnir á húsnæðisvanda hennar í sjónmáli þar sem ekki væri verið að auka félagsleg búsetuúrræði hjá sveitarfélaginu.

*Þeir eru ekkert í því að kaupa félagslegt húsnæði. Þeim greinilega hentar ekki að hafa þennan hóp í bæjarfélaginu [...] Mér finnst það ótækt að fólk verði að flytja úr sveitarfélaginu, ef fólk verður fyrir því að, sem sagt að aðstæður breytast hjá þeim.
[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]*

Hún lýsti því að henni fyndist þetta dæmi endurspegla þau neikvæðu viðhorf sem ríktu innan sveitarfélagsins í garð málaefna fatlaðs fólks almennt. Einnig hafi gengið erfiðlega að fá aðra þjónustu hjá sveitarfélaginu sökum lítils sveigjanleika og neikvæðs viðmóts. Þá hafði hún heyrt frá öðrum þjónustunotendum og fleirum sem til þekktu að sveitarfélagið væri þekkt fyrir að veita litla þjónustu og vera íhaldsamt í þjónustuháttum.

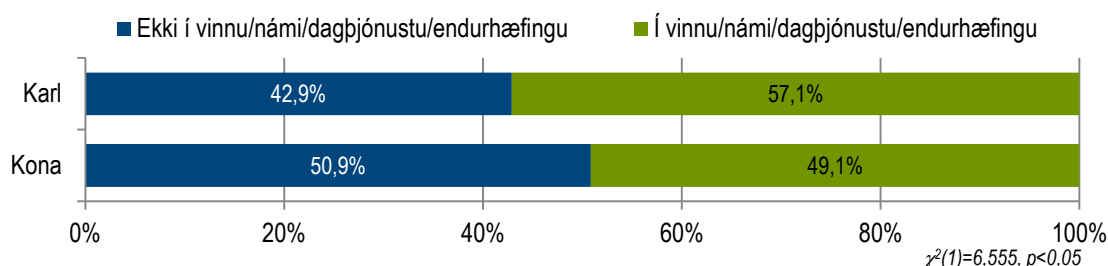
Daglegt líf

Tafla 26 sýnir að mikill meirihluti þátttakenda (70%) var mjög eða frekar ánægður með það sem þeir gera á daginn (Í töflu 11 á bls 26 kemur fram hvað fólk hefur fyrir stafni á daginn). Þátttakendur á aldrinum 18 til 29 ára (74%) og þeir sem voru 50 ára eða eldri (71-75%) voru líklegri til að vera mjög eða frekar ánægðir með það sem þeir gerðu á daginn en þeir sem voru á aldrinum 30 til 49 ára (63-66%). Námsfólk (90%) og fólk sem stundaði vinnu á almennum vinnumarkaði (85%) var líklegra til að vera ánægt með það sem það gerði á daginn en svarendur sem voru í dagþjónustu, endurhæfingu, í verndaðri vinnu (68%) eða hvorki í vinnu, námi né dagþjónustu (60%). Þá kom í ljós að því betri sem fjárhagsstaða heimilisins var, þeim mun líklegra var fólk til að vera ánægt með það sem það gerði á daginn (sjá töflu 13 í viðauka A).

Tafla 26. Hversu ánægð(ur) eða óánægð(ur) ert þú með það sem þú gerir á daginn (t.d. vinna, nám eða annað slíkt)?

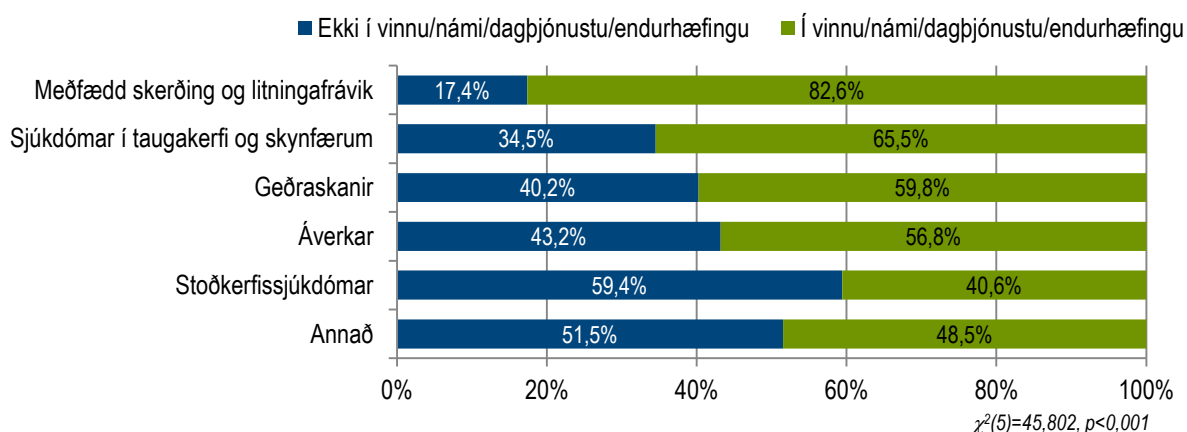
	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Mjög ánægð(ur)	412	370	34%	2,8%	34%
Frekar ánægð(ur)	380	385	36%	2,9%	36%
Hvorki ánægð(ur) né óánægð(ur)	165	186	17%	2,3%	17%
Frekar óánægð(ur)	73	83	8%	1,6%	8%
Mjög óánægð(ur)	47	51	5%	1,3%	5%
Fjöldi svara	1077	1075	100%		
Veit ekki	19	20			
Vil ekki svara	13	15			
Alls	1109	1110			

Eins og sést í töflu 11 var næstum helmingur þátttakenda ekki í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu. Til þess að skoða betur hvað einkennir þann hóp var þátttakendum skipt upp í tvo hópa, annars vegar þá sem voru í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu og hins vegar þá sem ekki voru í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu. Á mynd 2 má sjá að hlutfallslega fleiri konur en karlar voru ekki í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu eða um 51% kvenna samanborið við 43% karla ($\chi^2(1)=6,555, p<0,05$).

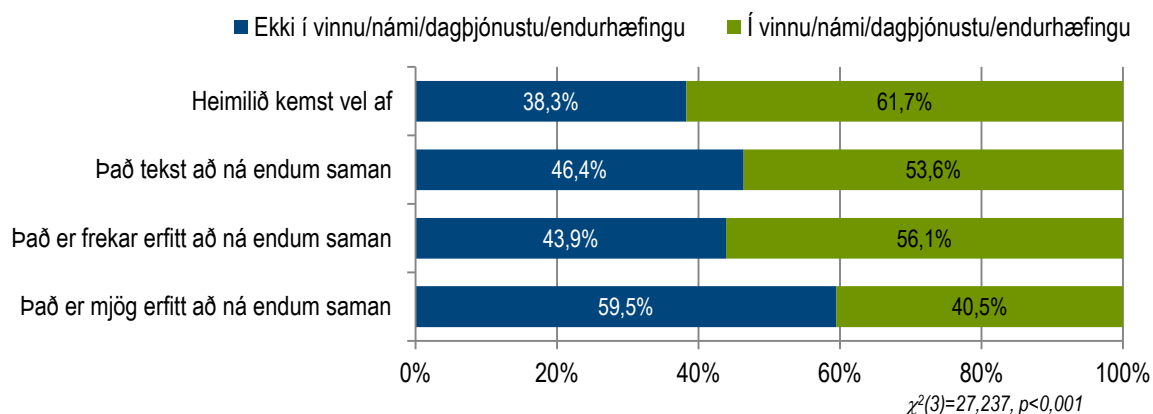
Mynd 2. Samanburður á þeim sem ekki eru í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu og þeim sem eru í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu eftir kyni

Þegar hópurinn er skoðaður eftir skerðingu kemur fram að tæplega 60% svarenda með stoðkerfissjúkdóm voru ekki í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu samanborið við rúmlega 17% þeirra sem voru með meðfædda skerðingu eða litningafrávik. Yfir helmingur þeirra sem flokkast með annað eða aðra sjúkdóma sagðist ekki vera í vinnu, námi dagþjónustu eða atvinnuleit ($\chi^2(5)=45,802, p<0,001$) (sjá mynd 3).

Mynd 3. Samanburður á þeim sem ekki eru í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu og þeim sem eru í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu eftir skerðingu

Eins og sést á mynd 4 voru tæplega 60% þeirra sem eiga mjög erfitt með að ná endum saman ekki í vinnu, námi dagþjónustu eða endurhæfingu samanborið við 38% þeirra sem sögðu heimilið komast vel af ($\chi^2(3)=27,237, p<0,001$).

Mynd 4. Samanburður á þeim sem ekki eru í vinnu, námi dagþjónustu eða endurhæfingu og þeim sem eru í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu eftir mati á fjárhagsstöðu

Í lok viðhorfskönnunarinnar var svarendum gefið tækifæri á að koma athugasemdum á framfæri (sjá töflu 26 í viðauka A). Í töflunni sést að margar athugasemdir vörðuðu bætur til öryrkja. Þá var mjög algengt að svarendur teldu bæturnar of lágar og að öryrkjar næðu oft ekki endum saman. Lang flestir viðmælendur í eigindlegu viðtölunum sögðu það ganga fremur illa að ná endum saman, eða jafnvel að endar nái alls ekki saman. Þeir sögðust þó gera sitt besta til að láta peningana endast og beittu til þess ýmsum ráðum, s.s að þiggja aðstoð frá foreldrum og aðstandendum, þiggja ýmiskonar styrki, fá mat í matarúthlutunum, nýta tannlæknaþjónustu tannlæknanema eða að sleppa því að fara í sumarfrí.

Þetta gengur sko en mætti alveg ganga betur oft. Það er aðallega útaf því við erum svo sparsöm. Ég leyfi mér eiginlega ekki mikið, eða hvorugt okkar, þannig að annars myndi það ekki ganga upp

[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

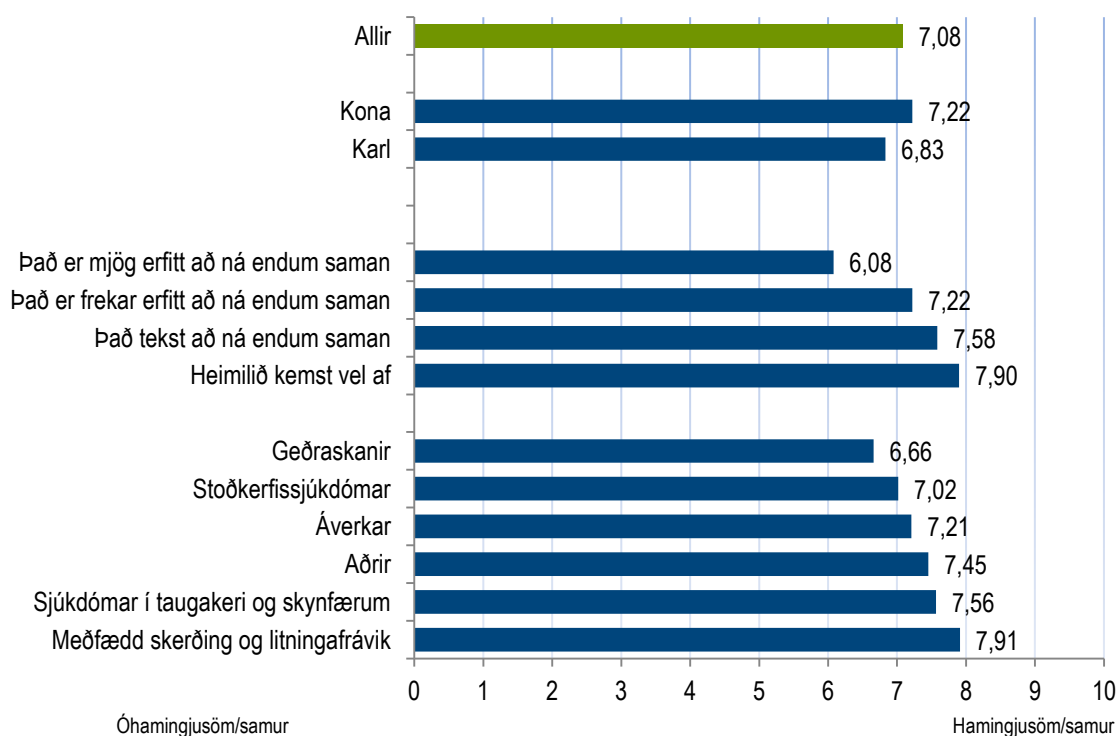
Einn viðmælandi lýsti því hvernig sífellt yrði erfiðara að ná endum saman. Fjárhagsörðugleikarnir hefðu hægt og rólega undið upp á sig og orðið að vítahring sem erfitt væri að komast út úr. Annar viðmælandi sagðist velta hlutunum á undan sér en viðurkenndi að ekkert megi út af bregða. Ef bíllinn bilaði eða eitthvað óvænt gerist þyrfti hann að leita til ættingja og fá lánaða peninga hjá þeim.

Það er bara svona kvíðaverkefni vikunnar hvernig ætla ég að redda því að kaupa föt á krakkana.

[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Annar viðmælandi benti á að það væri oft mjög dýrt að vera fatlaður. Því fylgi ýmiskonar kostnaður sem fólk almennt geri sér ekki grein fyrir, svo sem aukinn lyfjakostnaður.

Þátttakendur í viðhorfskönnuninni voru spurðir hversu hamingjusamir þeir töldu sig vera með því að biðja þá um að staðsetja sig á kvarða sem náði frá núlli og upp í 10. Meðaltalið á kvarðanum var rúmlega sjö stig. Í ljós kom að konur (7,22) töldu sig að meðaltali vera hamingjusamari en karlar (6,83) ($t(1086)=3,091$, $p<0,01$). Einnig kom í ljós að fólk með geðraskanir var að eigin mati óhamingjusamast (6,66) en fólk með meðfædda skerðingu og litningafrávik var hamingjusamast (7,91) ($F(5)=24,161$, $p<0,001$). Þá voru tengsl á milli fjárhagsstöðu og hamingju. Því betur sem fólk mat fjárhagsstöðu heimilisins, því mun hamingjusamara taldi það sig vera ($F(3)=45,289$, $p<0,001$) (sjá mynd 5).

Mynd 5. Þegar á heildina er litið, hversu hamingjusama(n) telur þú þig vera?

Þátttakendur voru spurðir hversu gott eða slæmt þeim þætti aðgengi að opinberum byggingum í sveitarfélagi sínu. Tafla 27 sýnir að 78% þátttakenda taldi aðgengi að opinberum byggingum í sveitarfélaginu vera mjög eða frekar gott. Hlutfallslega fleiri karlar (83%) en konur (75%) töldu aðgengið vera mjög eða frekar gott. Einnig kom fram munur á afstöðu svarenda eftir þjónustusvæði. Allir þeir sem bjuggu í Mosfellsbæ eða Kjósarhreppi og 96% þeirra sem bjuggu í Garðabæ eða á Álftanesi töldu aðgengi að opinberum byggingum vera mjög eða frekar gott. Hið

sama átti við um 62% þeirra sem bjuggu á þjónustuvæði Norðausturlands og 66% þeirra sem bjuggu í Reykjavík eða á Seltjarnarnesi (sjá töflu 14 í viðauka A). Í lok viðhorfskönnunarinnar var svarendum gefið tækifæri á að koma athugasemdum á framfæri. Í töflu 26 í viðauka A má sjá lista af athugasemdum sem hafa verið flokkaðar eftir því í hvaða þjónustuvæði svarendur búa. Í töflunni má sjá að þónokkuð margir töldu aðgengi í sveitarfélagi sínu almennt ábótavant.

Tafla 27. Í þínu sveitarfélagi, hversu gott eða slæmt finnst þér aðgengi að opinberum byggingum?

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Mjög gott	208	214	24%	2,8%	24%
Frekar gott	491	480	54%	3,3%	54%
Frekar slæmt	161	156	17%	2,5%	17%
Mjög slæmt	48	45	5%	1,4%	5%
Fjöldi svara	908	896	100%		
Veit ekki	179	197			
Vil ekki svara	22	18			
Alls	1109	1110			

Viðmælendur í eiginlegu viðtölunum tóku margvísleg dæmi af aðgengishindrunum sem þeir höfðu kynnst af eigin raun, jafnt utan dyra sem innan. Þrep og háir kantar á gangstéttum voru helsta aðgengishindrunin sem viðmælendur með hreyfihömlun mættu utandyra. Einn viðmælandi benti á að enn í dag séu sveitarfélög að gera nýjar gangstéttir sem ekki hafa flága. Hún benti á að sé hugað að slíku í upphafi, þegar gangstéttin er lögð, sé kostnaðurinn við það að hafa hana aðgengilega enginn. Hins vegar sé dýrt þegar þurfi að brjóta upp og bæta aðgengi eftir á. Einstaklingar með ólíkar skerðingar mæta ólíkum aðgengishindrunum. Viðmælendur með skerta sjón lýstu því að óskýrar línur og lélegar götumerkingar geri fólki með skerta sjón erfitt fyrir. Umhverfið renni þá allt saman í eitt og erfitt sé fyrir viðkomandi að komast leiðar sinnar. Betri merkingar, sem sýni t.d. hvar sé gangstígur, myndu því auðvelda aðgengi umtalsvert. Viðmælendur bentu jafnframt á að þegar upplýsingar eru einungis gefnar með sjónrænum hætti séu þær óaðgengilegar blindu og sjónskertu fólki og nefndu sem dæmi afgreiðslukerfi s.s. í bönkum, hjá sveitarfélögum og hinu opinbera:

Þar dingla einhverjar bjöllur og það koma upp númer. En eins og tæknin er í dag þá ætti náttúrulega ekki að vera neitt vandamál að hafa bara talgervil sem myndi segja hvaða númer væri komið.

[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Sjónskertir viðmælendur lýstu ánægju með þjónustu Strætó bs. þar sem heyra má tilkynningar sem segja farþegum hvaða viðkomustaður sé næstur. Einn viðmælandi lýsti því að þessi þjónusta

væri forsenda þess að hún gæti tekið strætó, sem hún gerir reglulega. Viðmælendur tóku þó einnig fram að ferðir með strætisvögnum væru þeim oft erfiðar. Það hafi t.d. nokkrum sinnum komið fyrir að tónlist væri of há eða tilkynningarkerfi vagnsins ekki virkað þannig ekki hafi verið hægt að heyra hvaða viðkomustaður væri næstur. Þá sé mjög erfitt að lesa á skiltin með upplýsingum um leiðarkerfin. Einn viðmælandi lýsti því að hafa farið upp í vitlausan strætisvagn og villst.

Hreyfihamlaðir viðmælendur höfðu rekið sig á ýmiskonar aðgengishindranir þegar þeir tóku þátt í hverskyns félagslífi í sínu nærsamfélagi. Sem dæmi um staði þar sem aðgengi var erfitt má nefna kirkjur, íþróttaleikvelli, kvikmyndahús og tónleikasali. Nefndu viðmælendur til dæmis að þeir yrðu stundum að nota aðra innganga en aðrir gestir og jafnvel að láta opna sérstaklega fyrir sig. Stundum var hreyfihömluðum einstaklingum gert að sitja á tilteknum stöðum og áttu þeir oft erfitt með að athafna sig sökum plássleysis. Þá var salernisaðstaða oft nefnd, í flestum tilvikum vegna þess að hún var óviðunandi. Skortur á aðgengi gerði fólk öðrum háð og hindraði þannig sjálfstæði. Einn viðmælandi lýsti því að þurfa ávalt að hafa einhvern með sér þegar hann færi um utan heimilis. Dæmi voru um að fólk gat ekki sinnt erindum sínum í heimabyggð vegna skorts á aðgengi. Einn viðmælandi sem bjó á landsbyggðinni sagðist t.a.m. þurfa að ferðast langa vegalengd og fara alla leið til Reykjavíkur, í Kringluna, til að geta keypt sér föt.

Umræða um aðgengi að einkaheimilum var nokkuð áberandi í eigindlegu viðtölunum. Aðgengilegt og þægilegt húsnæði var oft ástæða flutninga og fram komu dæmi þess að viðmælendur þurftu að flytja í annað sveitarfélag til að fá íbúð við sitt hæfi. Einn viðmælandi bjó í leiguíbúð. Þrátt fyrir að íbúðin væri sérstaklega ætluð leigjendum sem nota hjólastól var íbúðin lítil og þröng og skápar háir. Þar sem að heimilið var að miklu leyti óaðgengilegt varð þörfin fyrir aðstoð meiri en ella fyrir vikið.

Ég get ekki einu sinni hent í ruslið heima hjá mér, get ekki fengið mér vatnsglas sjálf.

[Viðmælandi sem leigir íbúð ætlaða hreyfihömluðu fólki]

Þjónustunotendur

Í spurningalistanum var spurt hvort þátttakendur notuðu þjónustu eða fengju aðstoð vegna fötlunar eða sjúkdóms. Í ljós kom að 22% þátttakenda fengu einhvers konar aðstoð (sjá töflu 28). Fólk á aldrinum 18 til 29 ára var mun líklegra (38%) til að fá aðstoð en eldri svarendur (19-23%). Einungis 1% svarenda af þjónustusvæði Vestfjarða notaði þjónustu eða fékk aðstoð. Til samanburðar var hlutfallið meðal svarenda af höfuðborgarsvæðinu utan Hafnarfjarðar á bilinu 25-30%. Yfir helmingur (54%) þátttakenda sem voru með meðfædda skerðingu og litningafrávik og

42% þeirra sem voru með sjúkdóma í taugakerfi og skynfærum notuðu þjónustu eða fengu aðstoð vegna fötlunar eða sjúkdóms. Það gerðu aftur á móti einungis á bilinu 11 til 14% þeirra sem voru með stoðkerfissjúkdóma, áverka eða annars konar sjúkdóm eða skerðingu. Ekkjur og ekkjar (45%) og einhleypir svarendur (32%) voru líklegri til að nota þjónustu eða fá aðstoð en svarendur í hjónabandi (15%) og fráskildir svarendur (17%). Einnig voru þátttakendur sem bjuggu á heimilum með börnum undir 18 ára aldri (14%) ólíklegri til að nýta þess háttar þjónustu en þeir sem ekki bjuggu á heimilum með börnum (24%). Þá voru svarendur sem voru í dagþjónustu, endurhæfingu eða stunduðu vinnu á vernduðum vinnustað (44%) líklegri til að nota þjónustu eða fá aðstoð en þeir sem stunduðu vinnu á almennum vinnumarkaði (22%), voru í námi (17%) eða ekki í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu (15%) (sjá töflu 15 í viðauka A).

Tafla 28. Notar þú þjónustu eða færð þú aðstoð út af fötlun eða sjúkdómi sem þú ert með? Þjónusta getur verið ferðaðþjónusta, heimilisþrif, atvinna með stuðningi, liðveisla o.fl.

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Já	327	240	22%	2,4%	22%
Nei	774	864	78%	2,4%	78%
Fjöldi svara	1101	1105	100%		
Veit ekki	2	1			
Vil ekki svara	6	5			
Alls	1109	1110			

Þátttakendur sem fengu ekki þjónustu eða aðstoð vegna fötlunar eða sjúkdóms voru spurðir hvort þeir teldu sig þurfa á slíkri þjónustu að halda. Tafla 29 sýnir að 38% töldu sig þurfa á þjónustu eða stuðningi að halda. Hlutfallslega fleiri konum (42%) en körlum (31%) fannst þær þurfa á þjónustu eða stuðningi að halda. Einnig kom fram munur á þörf fólks fyrir þjónustu eftir því hvaða þjónustusvæði það tilheyrði. Einungis 1% svarenda af þjónustusvæði Norðausturlands og 11% svarenda úr Garðabæ og Álftanesi fengu ekki þjónustu en töldu sig þurfa á henni að halda. Hið sama átti við um nærri helming svarenda (44 - 47%) frá Reykjavík eða Seltjarnarnesi, Hafnarfirði, þjónustusvæði Suðurnesja og þjónustusvæði Vestfjarða. Þá var fólk sem var ekki í vinnu, dagþjónustu, námi eða endurhæfingu (43%) líklegra til að þurfa á þjónustu eða stuðningi að halda en þeir sem voru í vinnu á almennum markaði (31%) eða í verndaðri vinnu, dagþjónustu eða endurhæfingu (26%). Loks kom fram munur á þjónustuþörf eftir fjárhagsstöðu heimilisins. Fólk sem átti frekar eða mjög erfitt með að láta enda ná saman (40 - 48%) var líklegra til að þurfa á þjónustu að halda en það sem sagði heimilið komast vel af eða að það tækist að ná endum saman (28 - 31%) (sjá töflu 16 í viðauka A).

Tafla 29. Nú færð þú ekki þjónustu, en telur þú þig þurfa á þjónustu eða stuðningi að halda?

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi*	vigtuð svör			
Já	268	310	38%	3,3%	38%
Nei	470	512	62%	3,3%	62%
Fjöldi svara	738	822	100%		
Veit ekki	28	34			
Vil ekki svara	8	9			
Alls	774	864			

*Þeir spurðir sem nota ekki aðstoð eða þjónustu út af fötlun eða sjúkdómi

Þeir sem töldu sig þurfa á þjónustu eða stuðningi að halda voru spurðir við hvað þá vantaði helst meiri aðstoð eða stuðning. Tafla 30 sýnir að hlutfallslega flestir (76%) töldu sig þurfa heimilishjálp, svo sem aðstoð við þrif.

Tafla 30. Við hvað telur þú þig þurfa á þjónustu eða stuðningi að halda?

	Fjöldi*	Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
Félagslegan stuðning (t.d. liðveisla)	26	8%	3,1%	8%
Þjónustu geðlækna, sálfræðinga eða félagsráðgjafa	19	6%	2,7%	6%
Fjárhagslegan stuðning	17	6%	2,5%	6%
Endurhæfingu	11	4%	2,1%	4%
Ferðaðþjónustu (t.d. leigubílaakstur)	6	2%	1,5%	2%
Atvinna með stuðningi	4	1%	1,2%	1%
Húsnæði	3	1%	1,1%	1%
Notendastýrð persónuleg aðstoð (NPA)	3	1%	1,0%	1%
Annað	8	3%	1,8%	3%

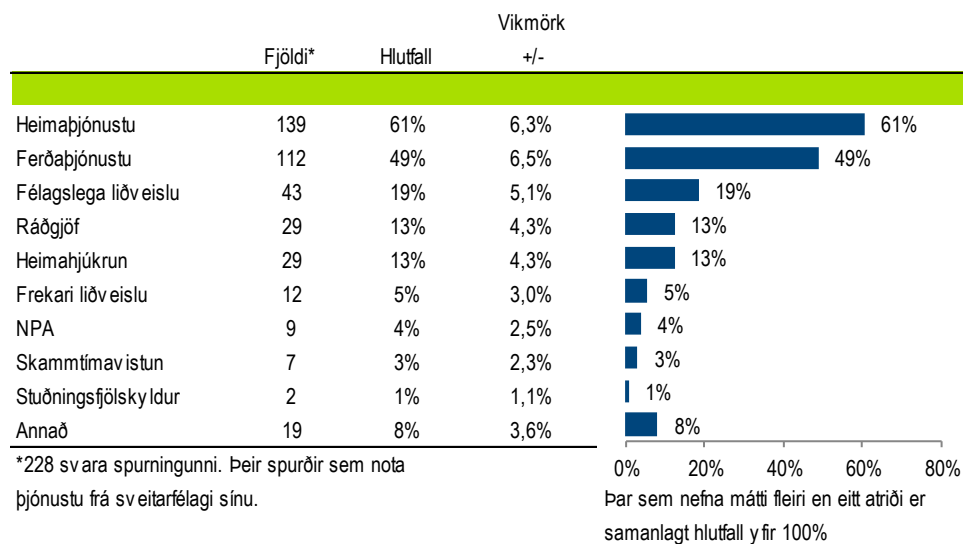
*308 svara spurningunni. Þeir spurðir sem fá ekki þjónustu eða stuðning en finnst þeim þurfa á þjónustu eða stuðningi að halda.

0% 20% 40% 60% 80%
Þar sem nefna mátti fleiri en eitt atriði er samanlagt hlutfall yfir 100%

Þátttakendur sem fengu þjónustu eða aðstoð frá sveitarfélaginu vegna fötlunar eða sjúkdóms voru spurðir hvaða þjónustu þeir nýttu. Tafla 31 sýnir að hlutfallslega flestir (61%) voru með heimþjónustu og nærri helmingur nýtti sér ferðaðþjónustu. Fólk með meðfædda skerðingu eða litningafrávik (34%) var ólíklegra til að nýta sér heimþjónustu en fólk með aðrar tegundir skerðinga en fólk með stoðkerfissjúkdóma (75%) var líklegast til að nýta sér þess háttar þjónustu. Það kom einnig fram munur á hlutfalli þeirra sem notaði heimþjónustu sveitarfélaganna eftir hjúskaparstöðu. Einhleypir (51%) notuðu síður heimþjónustu en fólk í hjónabandi (67%) og fráskildir (78%). Þá var heimþjónusta nýtt af 75% þeirra sem ekki voru í vinnu, námi,

dagþjónustu eða endurhæfingu en ríflega helmingi (51 - 56%) þeirra sem voru í vinnu á almennum markaði eða í dagþjónustu, endurhæfingu eða verndaðri vinnu. Þegar notkun á ferðþjónustu var greind eftir bakgrunni þátttakenda kom í ljós að fólk á aldrinum 30 til 39 ára (70%) var líklegast til að nýta sér þjónustuna en fólk á aldrinum 60 til 67 ára (37%) ólíklegast. Svarendur sem búsettir voru í Reykjavík eða á Seltjarnarnesi (54%) voru líklegri til að nota ferðþjónustu en þeir sem búsettir voru í öðru sveitarfélagi á höfuðborgarsvæðinu (43%) eða á landsbyggðinni (47%). Þá kom í ljós að 73% þeirra sem voru með meðfædda skerðingu eða litningafrávik nýttu sér ferðþjónustu. Til samanburðar nýtti innan við þriðjungur (31%) þeirra sem voru með áverka þess háttar þjónustu. Þá var fráskilið fólk (37%) ólíklega til að nota ferðþjónustu en fólk sem tilheyrði annarri hjúskaparstöðu (46 - 56%). Einnig kom í ljós að hlutfallslega fleiri svarendur sem bjuggu á heimilum þar sem ekki voru börn (50%) notuðu ferðþjónustu en þeir sem bjuggu á heimilum með börnum undir 18 ára aldri (46%). Þá notuðu tveir af hverjum þremur sem voru í verndaðri vinnu, dagþjónustu eða endurhæfingu ferðþjónustu samanborið við ríflega þriðjung þeirra sem ekki voru í námi, vinnu, dagþjónustu eða endurhæfingu. Loks kom í ljós að fólk sem sagði heimilið komast vel af fjárhagslega (67%) var líklega til að nota ferðþjónustu en það sem átti mjög eða frekar erfitt með að ná endum saman (37 - 41%) (sjá töflu 17 í viðauka A).

Tafla 31. Hvaða þjónustu ert þú að nota frá sveitarfélagi þínu?

Viðmælendur í eigindlegu viðtölunum höfðu nýtt ýmiskonar þjónustu á vegum sveitarfélaga sinna. Hluti þeirra hafði reynslu af því að vera með liðveislur eða stuðningsfjölskyldur, ýmist sjálf eða fyrir börn sín. Þessi tegund félagslegrar þjónustu var fólki mikilvæg en jafnframt var það sameiginleg reynsla viðmælenda með liðveislur og stuðningsfjölskyldur að erfitt sé að fá fólk sem vill sinna þessum stuðningi. Sveitarfélög höfðu ólíkar viðmiðanir þegar kemur að liðveislur og

stuðningsfjölskyldum og sum tóku strangt á því að aðstandendur sinna ekki slíkum störfum. Af dæmum sem viðmælendur lýstu virtist þó stundum hafa verið sýndur ákveðinn sveigjanleiki.

Ég veit að ég hefði aldrei fengið stuðningsfjölskyldu nema bara af því að dóttir mín, hún vildi fá að taka hann.

[Viðmælandi sem jafnframt er foreldri fatlaðs barns]

Viðmælendur lýstu mikilvægi félagslegrar þjónustu. Bæði væri hún ígildi dægrarstyttingar og yki á fjölbreytileika þeirra viðfangsefna sem þeir sjálfir, eða börn þeirra hefðu aðgang að. Félagslega þjónustan veitti fólki jafnframt ákveðna öryggiskennd, sérstaklega þeim einstaklingum sem voru einangraðir félagslega. Einn viðmælandi sem hafði ekki liðveislu en gat vel hugsað sér þesskonar þjónustu sagði:

Ég myndi vilja fá þá einhverja, einhvern sem kemur inn til mín svona, ekki dagsdaglega, en svona reglulega til þess að hafa upp á mér, sjá hvort, það sé allt í lagi með mig.

[Viðmælandi sem býr á landsbyggðinni]

Viðmælendur ræddu talsvert um notendastýrða persónulega aðstoð (NPA), sem eins og fjallað var um hér að framan er einstaklingsbundinn samningur milli notanda og sveitarfélags. Langflestir viðmælendur sem höfðu heyrt um þjónustuformið voru jákvæðir í garð þess en þó ekki allir. Nokkrir viðmælendur lýstu því að þeir töldu NPA ekki henta sér og nefndu ýmsar ástæður fyrir því. Sumir töldu að NPA fylgdi of mikið umstang og utanumhald. Aðrir voru ánægðir með þá þjónustu sem þeir fengu og vildu ekki breyta henni. Nokkrir viðmælendur höfðu sótt um eða spurst fyrir um NPA í sínu sveitarfélagi. Þeir töldu að með NPA gætu þeir orðið sjálfstæðari og tekið meiri þátt samfélaginu. Þrír viðmælendur voru sjálfir með NPA samning. Allir þurftu þeir talsverða aðstoð við athafnir daglegs líf og lýstu mikilli ánægju með þjónustufyrirkomulagið. Þeir lýstu því að NPA hefði gert þeim kleift að stunda nám og atvinnu sem þeir hefðu ekki getað með hefðbundnum þjónustuúrræðum. Einn viðmælandi lýsti því að eftir að hann fékk NPA hafi hann loks getað flutt að heiman frá foreldrum sínum, en án samningsins hefði það verið ógjörningur þar sem foreldrarnir höfðu aðstoðað hann mikið í daglegu lífi. Tveir viðmælendur lýstu því að auk hinnar einstaklingsmiðuðu þjónustu sem fyrirkomulagið feli í sér hafi hugmyndafræðin að baki NPA haft mikil áhrif á líf þeirra. Einn viðmælandi lýsti því að sér fyndist sem hún hafi vaknað til lífsins eftir að hafa fengið NPA. Nú tæki hún sjálfstæðar ákvarðanir um sitt daglega líf og fengi tækifæri sem hún hefði aldrei annars fengið.

Það er mikið svona sjálfsöryggi sem fylgir því [að geta] tekið ákvörðun um allt bara nákvæmlega hvernig maður vill hafa hlutina.

[Viðmælandi með NPA]

Viðmælendur sem voru með NPA lýstu áhyggjum af því að vita ekki hvort þjónustuformið væri komið til að vera og vita ekki hvað gerist þegar núverandi samningur rennur út. Þeir lýstu því jafnframt að það að vera með NPA fæli í sér ákveðnar áskoranir og að sumt sem því fylgi geti verið erfitt, svo sem það að ráða fólk og reka. Einn viðmælandi benti á að hann væri í raun alltaf í vinnunni, hann væri yfirmaður allan daginn, alla daga og þyrfi að geta svarað spurningum um vaktafyrirkomulag, launamál og lífeyrissjóði. Þrátt fyrir að sumt hafi reynst þeim nýtt og krefjandi þýddi það þó alls ekki að þeir vildu segja upp samningnum.

Þetta er kannski svolítið eins og að vera foreldri, skilurðu? Þetta er kannski það erfiðasta sem fólk hefur gert en það þýðir samt ekki að það myndi ekki vilja vera í þessari stöðu.

[Viðmælandi með NPA]

Þátttakendur viðhorfskönnunarinnar sem notuðu ferðapjónustu á vegum sveitarfélags voru spurðir hvort þeir væru ánægðir eða óánægðir með þjónustuna. Meirihluti þátttakenda (74%) var mjög eða frekar ánægður með ferðapjónustu fyrir fatlað fólk á vegum sveitarfélagsins. Nokkuð stór hópur (27%) var aftur á móti óánægður með ferðapjónustuna (sjá töflu 32). Ekki kom fram munur á afstöðu svarenda til spurningarinnar eftir bakgrunni þeirra (sjá töflu 18 í viðauka A).

Tafla 32. Hversu ánægð(ur) eða óánægð(ur) ert þú með ferðapjónustu fyrir fatlað fólk á vegum sveitarfélagsins?

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Mjög ánægð(ur)	79	48	44%	9,3%	44%
Frekar ánægð(ur)	59	33	30%	8,5%	30%
Frekar óánægð(ur)	23	17	16%	6,8%	16%
Mjög óánægð(ur)	17	12	11%	5,7%	11%
Fjöldi svara	178	110	100%		
Veit ekki	3	2			
Vil ekki svara	1	0			
Alls	182	112			

Þeir spurðir sem nota ferðapjónustu.

Margir viðmælendur í eigindlegu viðtölunum höfðu reynslu af ferðapjónustu fatlaðs fólks. Flestir lýstu þjónustunni sem þunglamalegri og ósveigjanlegri. Í mörgum sveitarfélögum þurftu þjónustunotendur að pantast ferðir með sólarhrings fyrirvara, en það hentaði mörgum illa.

Ég get ekki ákveðið með sólarhrings fyrirvara að ég ætla að skreppa til dóttur minnar að passa fyrir hana. Ég ætla að fara með syni mínum til læknis. Eða bara dóttir mín býður mér í mat. Og ég get ekki ákveðið mig með svona sólarhrings fyrirvara að fara frá einum stað í annan og hversu lengi ég ætla að stoppa.

[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Viðmælendur lýstu því að oft fari mikill tími í að bíða eftir ferðapjónustubílnum. Einnig þyrftu þjónustunotendur að sitja lengi í bílnum sjálfum þar sem bílinn þyrfti oft að ferðast langar vegalengdir. Sum sveitarfélög áskilji sér þess vegna allt að 45 mínútum í hverja ferð. Viðmælendur bentu einnig á að ferðapjónustubílnir kæmu ekki alltaf á réttum tíma. Algengt væri að bílarnir væru of seinir og þá þyrftu þjónustunotendur að mæta seint eða hreinlega missa af því sem þeir ætluðu að gera.

Ég var náttúrulega alltaf að lenda í því að mæta of seint eða vera of sein þegar þeir voru seinir að sækja mig. Og eyddi náttúrulega tíma í að bíða eins og allir tala um. Þurfti alltaf að gera ráð fyrir þessum hálf tíma til eða frá ef maður pantaði. Þegar skólinn var búin gerði maður ekki ráð fyrir að leggja af stað fyrir en hálf tíma seinna, svo var þetta oftast leið sem tekur kannski þrjár mínútur að keyra.

[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Viðmælendur tóku engu að síður fram að ferðapjónustan væri þeim mjög mikilvæg. Hún henti best fyrir reglubundna atburði sem hafi fastar tímasetningar, svo sem ferðir í og úr vinnu eða í og úr skóla. Þessu gat þó auðvitað fylgt talsvert óhagræði ef fólk var búið á öðrum tíma en það hafði upphaflega gert ráð fyrir.

Viðmælendur sem bjuggu í litlum eða fámennum sveitarfélögum voru sumir hverjir jákvæðari í garð ferðapjónustunnar sem þeir fengu en viðmælendur sem bjuggu á stærri eða fjölmennari stöðum. Jákvæðni þeirra tengist oftast en ekki því að sveigjanleikinn var meiri og þau gátu pantað eða breytt ferðum með minna en sólarhrings fyrirvara. Sumir viðmælendur voru óánægðir með það hve fáar ferðir væru í boði á milli sveitarfélaga. Þetta voru helst viðmælendur sem bjuggu í smærri sveitarfélögum í nokkurri fjarlægð frá höfuðborginni. Þeim voru úthlutaðar fáar ferðir til Reykjavíkur á mánuði.

Eins og áður hefur komið fram er akstursþjónusta fyrir blinda og sjónskerta einstaklinga misjöfn eftir sveitarfélögum. Þjónustan er meiri í Reykjavík en nágrennasveitarfélögunum. Tveir blindir viðmælendur lýstu því að góð ferðapjónusta skipti miklu máli. Þeir höfðu jafnframt báðir reynslu af því að nota strætisvagna og töldu það mikinn kost að geta tekið strætó, þó svo að slíkar ferðir væru þeim oft erfiðar, eins og fjallað var um hér að framan í tengslum við aðgengi.

Ég veit að það er stundum á mörkunum að ég er að treysta mér í strætó. Ég treysti mér ekki á alla staði. Ég fer í vinnuna og þessa föstu leið. Annars nota ég ferðapjónustu blindra.

[Viðmælandi sem býr í Reykjavík]

Í viðhorfskönnuninni var spurt hversu erfitt eða auðvelt þátttakendum fyndist að fá upplýsingar um þjónustuna sem sveitarfélag þeirra veitir. Tæplega 60% svarenda fannst mjög eða frekar auðvelt að fá upplýsingar um þjónustuna sem sveitarfélag þeirra veitir fötluðu fólki (sjá töflu 33). Körlum (72%) fannst auðveldara að fá upplýsingar um þjónustuna en konum (50%).

Tveir af hverjum þremur sem ekki voru með börn á heimilinu áttu mjög eða frekar auðvelt með að fá upplýsingar um þjónustuna sem sveitarfélagið veitir fötluðu fólki en hið sama átti við um þriðjung þeirra sem voru með börn á heimilinu. Þá voru þeir sem sögðu heimilið komast vel af (85%) mun líklegri til að finnast auðvelt að fá upplýsingar um þjónustuna en þeir sem áttu mjög eða frekar erfitt með að ná endum saman (44 - 46%) (sjá töflu 19 í viðauka A).

Tafla 33. Hversu erfitt eða auðvelt finnst þér að fá upplýsingar um þjónustuna sem sveitarfélagið þitt veitir fötluðu fólki?

	Fjöldi		Vikmörk		Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör	Hlutfall	+/-	
Mjög auðvelt	54	40	23%	6,2%	23%
Frekar auðvelt	95	63	36%	7,1%	36%
Frekar erfitt	64	43	24%	6,3%	24%
Mjög erfitt	40	30	17%	5,6%	17%
Fjöldi svara	253	176	100%		
Veit ekki	62	55			
Vil ekki svara	12	9			
Alls	327	240			

Þeir spurðir sem nota aðstoð eða þjónustu út af fötlun eða sjúkdómi

Í lok viðhorfskönnunarinnar var svarendum gefið tækifæri á að koma athugasemdum á framfæri. Í töflu 26 í viðauka A má sjá lista af athugasemdum sem hafa verið flokkaðar eftir því í hvaða þjónustusvæði svarendur búa. Í töflunni má sjá að þónokkuð margir töldu aðgengi að upplýsingum ábótavant.

Viðmælendur eigindlegu viðtalanna ræddu talsvert aðgengi að upplýsingum. Þeir lýstu almennu óöryggi þegar kæmi að upplýsingum um réttindi þeirra sem og þjónustu sem þeir höfðu rétt á. Þeir voru óruggir um það hvar þeir ættu að leita upplýsinga, hvernig þeir ættu að bera sig að og eins um það hvort hægt væri að treysta upplýsingum sem þeir fengu. Þeim fannst upplýsingar um réttindi og þjónustu vera faldar og flókið að nálgast þær. Þjónustunotendur þurfi sjálfir að bera sig eftir því að fá upplýsingar, þær komi ekki af sjálfu sér og stundum þurfi hreinlega „að toga þær upp með tóngum“. Til að fá örugglega þá þjónustu sem þeir eigi rétt á lögum samkvæmt þurfi þjónustunotendur að leita sér upplýsinga sjálfir og berjast fyrir rétti sínum.

Þá skildi maður af hverju fólk sem að var að berjast og var með það verkefni að þurfa að lifa með örorku, af hverju að það þurfti í raun og veru að vera sérfræðingar í þessum stuðningskerfum.

[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Meðal þess sem viðmælendur bentu á var að aðgengi að símatímum ráðgjafa hjá sumum sveitarfélögum og sumum þjónustumiðstöðvum í Reykjavík væri ábótavant en slíka þjónustu

töldu þeir mikilvæga. Viðmælendur óskuðu eftir auknu upplýsingaflæði og persónulegri ráðgjafastuðningi. Þeir óskuðu eftir því að fá upplýsingar um þjónustu og réttindi „að fyrra bragði“ og að hlutirnir þurfi ekki að vera komnir í óefni áður en þjónusta væri boðin fram.

Nokkrir viðmælendur voru í talsverðum samskiptum við ráðgjafa og mátu þjónustuna sem þeir veittu mikils. Auk þess að leiðbeina þjónustunotendum um kerfið og benda á hagnýtar lausnir veitti þjónustan viðmælendum einnig öryggi. Það gat hinsvegar tekið langan tíma að byggja upp traust og góða samvinnu þar sem þjónustunotendur upplifðu að á þá væri hlustað. Einn viðmælandi lýsir því t.d. að í fystu hafi samstarfið við þjónustumiðstöðina ekki gengið nógu vel, þar sem aðstoðin sem verið var að veita var ekki nægilega vel ígrunduð og ekki í samræmi við þarfir og vilja fjölskyldunnar. Þetta hafi þó breyst með tímanum, eftir að tengslin urðu meiri og eftir að ráðgjafi kom í heimsókn til fjölskyldunnar til að kynnast aðstæðum hennar af eigin raun:

Svo bara þegar félagsráðgjafinn fór að þekkja okkur, og kynnast okkur, þá breyttist þetta. Þá opnuðust dyrnar sko.

[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Sumir viðmælendur lýstu ráðgjöfum sem þeir voru sérlega ánægðir með. Það voru starfsmenn sem, að sögn viðmælenda, hlustuðu vel og báru hag þjónustunotandans fyrir brjósti. Viðmælendur lýstu þó einnig samskiptum við ráðgjafa sem voru íhaldssamir þegar kom að því að veita þjónustu og virtust fyrst og fremst vinna með hagsmuni vinnuveitandans, sveitarfélagsins í huga. Viðmælendur upplifðu að það væri þá í raun ekki forgangsatriði hjá sveitarfélaginu að veita góða þjónustu, heldur að spara þegar kæmi að útgjöldum vegna þjónustunnar.

Mér finnst kannski dálítið erfitt svona varðandi þjónustuna hjá mínu sveitarfélagi að starfsmaðurinn sem ég get nýtt mér, hann er dálítið báðu megin við borðið.

[Viðmælandi sem býr á landsbyggðinni]

Viðmælendur leituðu gjarnan til aðila utan sveitarfélaganna til að fá upplýsingar um réttindi sín. Sem dæmi um aðila sem viðmælendur leituðu til má nefna félagsráðgjafa sem starfa hjá hagsmunasamtökum fatlaðs fólks eða á endurhæfingarstofnunum, sjúkrahjúfa, þroskaþjálfara og réttindagæslumenn fatlaðs fólks. Margir voru ánægðir með þá ráðgjöf sem þeir fengu en aðrir voru óöryggir og töldu að stundum væri ekki hægt að treysta upplýsingum sem þeim væru láttnar í té. Stundum kæmi sú staða upp að ráðgjafar segðu sitt hvorn hlutinn auk þess sem sumir hefðu einfaldlega ekki staðgóða þekkingu á lögbundnum réttindum. Þess voru dæmi að viðmælendur lýstu því hvernig þeir hefðu farið á mis við þjónustu og fjárstyrki vegna þess að þeir höfðu ekki þekkt kerfið nógu vel og að enginn hefði leiðbeint þeim um þessi réttindi.

Það er örugglega til mikið meira hjá sveitarfélaginu en þessi þjónusta sem ég er að fá núna.

[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Viðmælendur voru því óöryggir þegar kom að réttindum þeirra og stöðu sem þjónustunotendur. Þeir lýstu þeirri togstreitu að vilja fá bætur og þjónustu sem þeir ættu rétt á lögum samkvæmt og þeir þyrftu á að halda, en vilja jafnframt ekki vera upp á aðra komnir. Margir tóku það sérstaklega fram að þeir vildu bara „gera það sem er rétt“.

Maður er svona óruggur alls staðar. Er maður að biðja um eitthvað eða heimta eitthvað út af frekju, eða er þetta eitthvað sem maður á rétt á eða?

[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Það voru þó ekki einungis opinberar stofnanir, félagasamtök og fagfólk sem veittu mikilvægar upplýsingar. Fatlað fólk og aðstandendur læra af því að vera notendur þjónustu og miðlar þekkingu sinni áfram til annarra í svipuðum sporum. Einn viðmælandi lýsti því hvernig aðrir þjónustunotendur hafi miðlað til hennar upplýsingum og önnur lýsti því að vegna áralangrar reynslu viti hún í dag hvað sé í boði og að sjálf sé hún búin að leiðbeina mörgum.

Þeir viðmælendur sem bjuggu á sambýlum virtust lítið vita um rétt sinn til þjónustu eða hvar hægt væri að fá slíkar upplýsingar. Aðgengi þeirra að upplýsingum virtist oft vera í gegnum yfirmenn og starfsmenn sambýlanna.

Í spurningalistanum var spurt hvort þátttakendur teldu sig vera að fá nægilega mikla þjónustu og aðstoð frá sveitarfélagi sínu. Einn af hverjum tíu kvaðst þurfa miklu meiri aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu og þriðjungur sagðist þurfa aðeins meiri aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu. Hlutfall þeirra sem fannst þeir fá nægilega mikla aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu var 57% (sjá töflu 34). Karlar (66%) voru líklegri en konur (52%) til að finnast þeir fá nægilega mikla aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu. Einungis þriðjungur þeirra sem voru með börn á heimilinu fannst þeir fá nægilega mikla aðstoð frá sveitarfélaginu á móti 62% þeirra sem ekki voru með börn á heimilinu. Þá voru þátttakendur sem sögðu heimilið komast vel af eða að það tækist að ná endum saman (70%) líklegri til að finnast þeir fá nægilega mikla aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu en þeir sem áttu frekar (58%) eða mjög erfitt (34%) með að ná endum saman (sjá töflu 20 í viðauka A).

Tafla 34. Finnst þér þú fá nægilega mikla þjónustu og aðstoð frá þínu sveitarfélagi?

	Fjöldi		Vikmörk		Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör	Hlutfall	+/-	
Ég þyrfti miklu meiri aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu	30	22	10%	4,0%	10%
Ég þyrfti aðeins meiri aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu	97	71	32%	6,2%	32%
Ég fæ nægilega mikla aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu	169	126	57%	6,6%	57%
Fjöldi svara	296	219	100%		
Veit ekki	20	14			
Vil ekki svara	11	8			
Alls	327	240			

Þeir spurðir sem nota aðstoð eða þjónustu út af fötlun eða sjúkdómi

Margir viðmælendur í eigindlegu viðtölunum lýstu því að þeir þyrftu meiri þjónustu en þeim bauðst frá sveitarfélaginu. Þjónustan sem viðmælendur þurftu var þó ólík. Sjónskertur viðmælandi lýsti því að innkaupaferðir væru henni mjög erfiðar. Hún lenti oft í því að kaupa rangar vörur eða útrunnar. Hún taldi sér því mikilvægt að fá aðstoð við innkaup. Annar viðmælandi með hreyfihömlun gat ekki sinnt tómtundum sínum þar sem hann skorti bæði aðstoðarfólk og fjármagn til þess. Hann bjó á sambýli þar sem starfsfólk sá um að aðstoða hann við ýmsar athafnir daglegs lífs. Þjónustan sem veitt var á sambýlinu náði hinsvegar ekki nema að litlu leyti til félagslegs stuðnings. Margir viðmælendur töldu sig þurfa aukna heimaþjónustu og aukna og sveigjanlegri ferðaþjónustu. Jafnframt voru nefnd dæmi um vandamál sem tengdust litlum sveigjanleika þjónustunnar og fólust í því að þjónustan sem viðmælanda bauðst var var ekki þjónustan sem viðkomandi þurfti:

Mig vantaði ekki einhvern til að koma í bíó, mig vantaði bara aðstoð til að geta klætt mig.

[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Viðmælandur lýstu því að erfitt væri að fá aukna þjónustu. Þjónustunotendur þyrftu sífellt að sanna þörf sína fyrir þjónustu og mættu bæði tortryggni og íhaldssemi frá þjónustuveitendum. Það gerði það að verkum að þau urðu annaðhvort að berjast við kerfið eða reyna að „redda sér“ eftir öðrum leiðum. Einn viðmælandi lýsti því að í stað þess að berjast fyrir að fá góða þjónustu sleppti hún því að gera það sem hana langaði að gera og reyndi jafnvel að gera hluti af sjálfsdáðum sem hún hafði þó varla getu til:

Ég var svona eftir á að hyggja að taka rosalega mikla sjensa og bara vona að ég myndi ekki detta.

[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Þátttakendur í viðhorfskönnuninni voru spurðir hversu mikið eða lítið fjölskylda þeirra, maki eða vinir aðstoðuðu þá. Stór hópur þeirra sem fékk þjónustu eða aðstoð frá sveitarfélaginu (71%) fékk jafnframt mikla aðstoð frá fjölskyldu, maka eða vinum (sjá töflu 35). Konur (78%) voru líklegri en karlar (60%) til að fá mjög eða frekar mikla aðstoð frá fjölskyldu, maka eða vinum. Þá kváðust 88% þeirra sem voru með stoðkerfissjúkdóma fá mjög eða frekar mikla aðstoð frá fjölskyldu, maka eða vinum. Svarendur með annars konar skerðingar voru ólíklegri til að fá aðstoð frá þeim sem stóðu þeim nærri og hlutfallið var einungis 56% meðal þeirra sem voru með áverka (sjá töflu 21 í viðauka A).

Tafla 35. Hversu mikið eða lítið aðstoðar fjölskylda þín, maki eða vinir þínir þig? Hér er einungis átt við ólaunaða vinnu

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Mjög lítið eða ekkert	35	26	11%	4,1%	11%
Frekar lítið	55	40	18%	5,0%	18%
Frekar mikið	81	64	28%	5,9%	28%
Mjög mikið	136	96	43%	6,5%	43%
Fjöldi svara	307	225	100%		
Veit ekki	6	3			
Vil ekki svara	14	12			
Alls	327	240			

Þeir spurðir sem nota aðstoð eða þjónustu út af fötlun eða sjúkdómi.

Margir viðmælendur treystu á ýmiskonar ólaunaða aðstoð frá aðstandendum sínum. Oft voru það foreldrar sem aðstoðuðu en einnig makar, systkin eða börn. Ólaunuð aðstoð aðstandenda tengdist iðulega því að fólk fékk ekki næga þjónustu og hljóp fjölskyldan þá undir bagga með þeim. Sumum viðmælendum fannst óþægilegt að þurfa að leyta til ættingja um aðstoð og kusu þá jafnvel að biðja ekki um aðstoð.

Þegar ég kom heim eftir að mamma var sofnuð þá þurfti ég að velja á milli þess að annaðhvort vekja hana eða sofa í fötunum sem ég var í.

[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Sumir viðmælendur töluðu í þessu samhengi um að finnast þeir vera byrði og vildu öðlast sjálfstæði gagnvart sínum nánustu. Öðrum fannst gott og eðlilegt að fá aðstoð frá aðstandendum, sér í lagi maka sínum, og lýstu því að reyna að fá helst ekki utanaðkomandi aðstoð nema ef það væri ljóst að aðstandendur gætu ekki aðstoðað. Einn viðmælandi sem er hreyfihamlaður og þarf mikla aðstoð sagðist t.a.m. aðeins kjósa að fá aðstoð á kvöldin ef konan hans er ekki heima.

Þátttakendur viðhorfskönnunarinnar voru spurðir hversu vel eða illa ákveðnir þættir þjónustunnar hentuðu þeim. Meirihluti (80%) þeirra sem fékk aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu fannst henta sér mjög eða frekar vel hvenær þjónustan var veitt (sjá töflu 36). Nærri tveir af hverjum þremur sem voru með börn á heimilinu fannst henta sér mjög eða frekar vel hvenær þeir fengu þjónustuna samanborið við 84% þeirra sem ekki voru með börn á heimilinu. Á bilinu 86 til 88% þeirra sem sögðu heimilið komast vel af, að það tækist að ná endum saman eða að það væri frekar erfitt að ná endum saman töldu það henta sér mjög eða frekar vel hvenær þeir fengu þjónustuna. Öllu lægra hlutfall þeirra sem áttu mjög erfitt með að ná endum saman (64%) voru sama sinnis (sjá töflu 22 í viðauka A).

Tafla 36. Í þjónustunni sem þú ert að fá, hversu vel eða illa henta þér eftirfarandi þættir? - Hvenær þú færð þjónustuna

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Mjög vel	123	90	43%	6,7%	43%
Frekar vel	104	77	37%	6,6%	37%
Hvorki vel né illa	32	23	11%	4,3%	11%
Frekar illa	14	10	5%	2,9%	5%
Mjög illa	10	8	4%	2,6%	4%
Fjöldi svara	283	209	100%		
Veit ekki	28	18			
Vil ekki svara	16	14			
Alls	327	240			

Þeir spurðir sem nota aðstoð eða þjónustu út af fötlun eða sjúkdómi

Mikill meirihluti þátttakenda (77%) var á þeirri skoðun að það hver veitti aðstoðina hentaði mjög eða frekar vel (sjá töflu 37). Álíka stór hópur karla og kvenna fannst það hver veitti aðstoðina henta vel en konur (13%) voru líklegri en karlar (3%) til að segja að það hentaði þeim mjög eða frekar illa hver veitti aðstoðina. Karlar (20%) voru aftur á móti líklegri en konur (11%) til að vera hlutlausir í afstöðu sinni til spurningarinnar. Þá kom í ljós að því verri sem þátttakendur mátu fjárhagsstöðu heimilisins, því mun minni líkur voru á að það hentaði þeim mjög vel hver aðstoðaði þá (sjá töflu 23 í viðauka A).

Tafla 37. Í þjónustunni sem þú ert að fá, hversu vel eða illa henta þér eftirfarandi þættir? - Hver aðstoðar þig

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Mjög vel	128	92	47%	7,0%	47%
Frekar vel	80	58	30%	6,4%	30%
Hvorki vel né illa	36	28	14%	4,9%	14%
Frekar illa	12	5	3%	2,2%	3%
Mjög illa	13	13	6%	3,5%	6%
Fjöldi svara	269	196	100%		
Veit ekki	41	30			
Vil ekki svara	17	15			
Alls	327	240			

Þeir spurðir sem nota aðstoð eða þjónustu út af fötlun eða sjúkdómi

Viðmælendur í eigindlegu viðtölunum töldu það almennt mikinn kost þegar sama fólkíð veitti þeim þjónustu, í stað þess að margir kæmu að málum þeirra. Þetta átti jafnt við um einstaklinga sem sinna þrifum á heimili, félagsráðgjafa, þroskaþjálfara, hjúkrunarfræðinga, sem og aðra starfsmenn sem aðstoða fólk við hverskyns athafnir daglegs lífs. Ástæðuna sögðu viðmælendur vera að þá þyrftu þeir ekki í sífellu að fá nýtt fólk inn í líf sitt sem setja þyrfti inn í hlutina og kenna, auk þess sem erfitt sé að þurfa að þiggja þjónustu við persónulegar athafnir frá ókunnugu fólk.

*Mér finnst ótrúlega erfitt að þurfa að láta ókunnuga konu hjálpa mér í það.
[Viðmælandi sem býr á landsbyggðinni]*

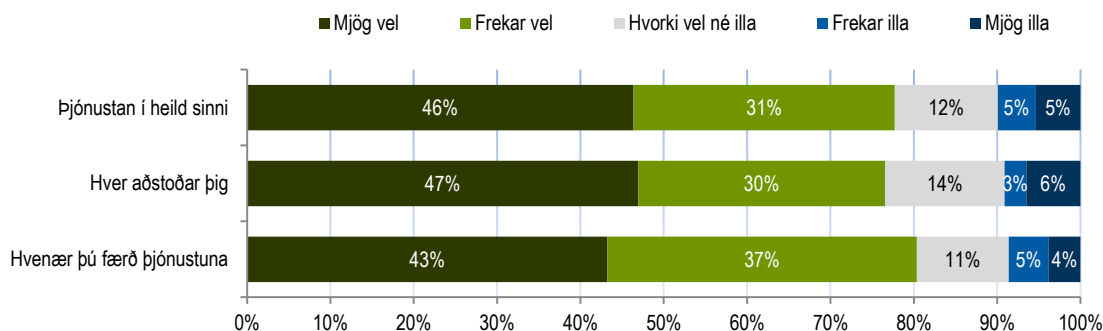
Mikill meirihluti (77%) þeirra sem fengu aðstoð eða þjónustu frá sveitarfélaginu sagði þjónustan í heild sinni henta sér mjög eða frekar vel (sjá töflu 38). Fólk með börn á heimilinu (57%) var ólíklegra til að segja þjónustan í heild sinni henta þeim en þeir sem ekki voru með börn á heimilinu (82%). Þá kom í ljós að þátttakendur sem sögðu heimilið komast vel af (88%) eða að það tækist á ná endum saman (87%) voru mun líklegri til að finna þjónustan í heild sinni henta vel en þeir sem sögðu að mjög erfiðlega gengi að ná endum saman (58%) (sjá töflu 24 í viðauka A).

Tafla 38. Í þjónustunni sem þú ert að fá, hversu vel eða illa henta þér eftirfarandi þættir? – Þjónustan í heild sinni

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Mjög vel	131	97	46%	6,8%	46%
Frekar vel	98	66	31%	6,3%	31%
Hvorki vel né illa	30	26	12%	4,5%	12%
Frekar illa	15	10	5%	2,8%	5%
Mjög illa	10	11	5%	3,0%	5%
Fjöldi svara	284	209	100%		
Veit ekki	24	16			
Vil ekki svara	19	15			
Alls	327	240			

Þeir spurðir sem nota aðstoð eða þjónustu út af fötlun eða sjúkdómi

Mynd 6 sýnir samanburð á dreifingu svara við spurningunum um hversu vel það hentaði hvenær fólk fékk þjónustuna, hversu vel það hentaði hver veitti aðstoðina og hversu vel þjónustan í heild sinni hentaði. Samanburðurinn sýnir að álíka hátt hlutfall svarenda (46 - 47%) sagði þjónustan í heild sinni og það hver veitti aðstoðina henta sér mjög vel. Hlutfall þeirra sem sögðu það hvenær þeir fengu þjónustuna henta sér mjög vel var aðeins lægra (43%).

Mynd 6. Í þjónustunni sem þú ert að fá, hversu vel eða illa henta þér eftirfarandi þættir?

Í viðhorfskönnuninni var spurt hversu miklu eða litlu þátttakendur réðu um þjónustuna sem þau fengju. Tafla 39 sýnir að yfir helmingur þeirra sem fengu þjónustu (54%) réð mjög eða frekar miklu um það hvenær þjónustan væri veitt, hvernig þjónusta væri veitt og hver veitti hana. Yfir helmingur (58%) þeirra sem ekki voru með börn á heimilinu réðu mjög eða frekar miklu um þjónustuna en hið sama átti við um ríflega þriðjung þeirra sem voru með börn á heimilinu. Þátttakendur sem sögðu heimilið komast vel af (62%) og þeir sem sögðu að það tækist að ná endum saman (69%) voru líklegri til að ráða mjög eða frekar miklu um þá þjónustu sem þeir fengu

en þeir sem áttu mjög eða frekar erfitt með að ná endum saman (41 - 43%) (sjá töflu 25 í viðauka A).

Tafla 39. Hversu miklu eða litlu ræður þú um þá þjónustu sem þú færð t.d. hvenær, hvernig og hver veitir hana?

	Fjöldi		Vikmörk		Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör	Hlutfall	+/-	
Ég ræð mjög miklu	59	44	21%	5,5%	21%
Ég ræð frekar miklu	100	69	33%	6,3%	33%
Ég ræð frekar litlu	54	36	17%	5,1%	17%
Ég ræð mjög litlu	80	62	29%	6,2%	29%
Fjöldi svara	293	211	100%		
Veit ekki	18	15			
Vil ekki svara	16	14			
Alls	327	240			

Þeir spurðir sem nota aðstoð eða þjónustu út af fötlun eða sjúkdómi

Viðmælendur töldu mikilvægt að þjónusta væri skipulögð í samvinnu við notendur og að fólk gæti haft áhrif á þjónustuna sem það fær. Viðmælendur sem voru með NPA lýstu því að þeir stýrðu alfarið skipulagi og framkvæmd þjónustunnar sem og því hverjir aðstoðuðu þá, þó svo að þjónustan þyrfti að rúmast innan þess fjárhagsramma sem kveðið væri á um í samningi við sveitarfélagið. Aðrir viðmælendur í eigindlegu viðtölunum gátu lítil áhrif haft á það hvernig þjónustan sem þeir fengu var skipulögð eða hver það var sem veitti hana.

Einn viðmælandi lýsti því að hafa fyrir nokkrum árum flutt frá foreldrum sínum í þjónustuíbúð á vegum sveitarfélags. Hann fékk ýmsa þjónustu, svo sem ferðaþjónustu, heimilisþrif og frekari liðveislu án þess að það væri útskýrt almennilega fyrir honum í hverju þjónustan sem hann fengi fælist.

Þegar ég flutti hérna fyrst þá var mér ekkert sagt svona neitt mikið hvernig þessi þjónusta virkaði. Ég vissi ekkert alveg hvað heldur [einstaklingur] ætti að gera. Ég bara vissi ekkert af hverju hann var að koma alltaf í heimsókn til mín. Það kom bara alltaf einhver kall þegar ég ætlaði að fara að éta. Ég var ekkert alveg, var ekkert alveg viss að hvað hann væri að gera þarna.

[Viðmælandi sem býr á landsbyggðinni]

Margir viðmælendur töldu þjónustukerfið vera þungt í vöfum og að það skorti mikið upp á sveigjanleika. Þjónustan væri veitt á grundvelli formfastra þjónustuúrræða og þau ekki löguð að ólíkum þörfum einstaklinga. Þeir lýstu því að þeim fyndist þeir í sífelldri baráttu fyrir því að fá þjónustu yfir höfuð. Þegar falast væri eftir aukinni þjónustu mætti þeim fálæti. Starfsmenn segðust jafnvel ætla að athuga málið og punktuðu hjá sér upplýsingar en síðan gerðist ekkert meira. Einn

viðmælandi lýsti því þegar ákvörðun um að minnka þjónustu við hana var tekin einhliða af þjónustuveitendum.

Ég fékk alltaf einu sinni í viku þrif, heimilishjálp, en svo allt í einu var því breytt í aðra hvora viku og breytt um dag líka, án þess að láta okkur vita
[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Sumir viðmælendur tóku meðvitaða ákvörðun um að laga sig að kerfinu, læra sem best á það og koma sér þannig upp aðferðum til þess að vinna hagsmunum sínum brautargengi. Aðrir viðmælendur fóru allt aðra leið og fengu jafnvel lögfræðinga til að reka mál sín, ýmist í gegnum Öryrkjabandalag Íslands eða önnur hagsmunasamtök fatlaðs fólks. Sumir töldu jafnvel að forsenda góðrar þjónustu væri að fá ráðgjöf frá lögfræðingum. Enn aðrir bentu á að það væri erfitt að búa við það að þurfa að nota þjónustu en mæta í sífellu tortryggni og íhaldssemi. Einn viðmælandi benti á áhrifin sem þetta getur haft á fólk:

Fólk sem á rétt á þessari þjónustu, það hefur oft kannski lent í þeirri aðstöðu að vera svo mikið að lúffa að það verður svona lærd hegðun. Að fá þjónustuna þegar þér hentar að gefa mér hana.
[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Um áhrif yfirfærslu málaflokksins á þjónustu að mati viðmælenda

Viðmælendur í eigindlegu viðtölunum voru spurðir út í yfirfærsluna á málefnum fatlaðs fólks frá ríki til sveitarfélaga og hvort þeir teldu hana hafa haft áhrif á þá þjónustu sem þeir fengju frá hinu opinbera. Þeir viðmælendur sem voru með NPA voru allir ánægðir með yfirfærsluna á málefnum fatlaðs fólks frá ríki til sveitarfélaga. Einn viðmælandi hafði sótt um NPA samning áður en yfirfærslan átti sér stað en fengið neikvæð svör frá svæðisskrifstofunni.

En það náttúrulega breyttist voða mikið til hins betra fyrir okkur þegar að þjónustan færðist til sveitafélagsins því að við fengum sem sagt þá, komumst á NPA þjónustusamning.

[Viðmælandi með NPA]

Í kjölfar yfirfærslunnar höfðu þessir viðmælendur fengið þjónustusamning sem hafði breytt miklu fyrir líf þeirra. Aðrir viðmælendur lýstu því að þeir teldu ekki skipta megin máli hver hefði forræðið yfir málaflokknum, þjónustan sem fengist væri svipuð sem og viðmót þjónustuveitandans.

Það er styttra í kílómetrum en sama vesenið, pappírlega séð.
[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]

Aðrir töldu að yfirfærslan hefði haft áhrif á afgreiðslu mála og gæði þjónustunnar. Einn viðmælandi lýsti því að eftir yfirfærsluna hafi verið erfitt að fá þá þjónustu sem felst í því að hafa stuðningsfjölskyldu. Viðmælandi hafði þekkt til aðila sem vildu verða stuðningsfjölskylda en þar sem þeir voru búsettir í öðru sveitarfélagi en þjónustuþeginn hafi það ekki gengið. Annar lýsti því að hann teldi mál sonar síns hafa „týnst“ í kerfinu við yfirfærsluna og að umsókn um búsetuúrræði hafi glatast. Starfsfólk sveitarfélagsins sem tók við málinu eftir yfirfærslu hafi ekki þekkt til aðstæðna þeirra, aldrei hitt skjólstæðing sinn og úthlutað honum búsetuúrræði sem hafi hentaði hans þörfum afar illa. En annar viðmælandi sagði sín mál hafa tafist og verið í biðstöðu um langt skeið í kring um yfirfærsluna þar sem hvorki svæðisskrifstofan né sveitarfélögin hafi viljað taka af skarið heldur vísað hvort á annað á víxl. Svæðisskrifstofan hafi gefið þau svör að hún myndi ekki taka málið fyrir, því hún væri að hætta en sveitarfélagið sagðist ekkert gert, því það hefði ekki enn tekið málaflokkinn yfir. Að yfirfærslunni lokinni tók ekki betra við:

*Þá þurfti ég aftur með allan þakkann til sveitafélagsins og þá var aftur sagt að sveitafélagið getur ekki gert þetta því þú hafðir ekki þessa þjónustu áður.
[Viðmælandi sem býr á höfuðborgarsvæðinu]*

HLUTI II: RANNSÓKN MEÐAL SVEITARSTJÓRNARFÓLKS OG STARFSFÓLKS Á VELFERÐAR- OG FÉLAGSSVIÐI

Í þessum kafla er fjallað um þann hluta rannsóknarinnar sem beindist að reynslu kjörinna fulltrúa í sveitarstjórnnum og starfsfólks á velferðar- og félagssviði sveitarfélaganna af þjónustu til fatlaðs fólks og öryrkja. Gagna var aflað með spurningalista og viðtölum. Gerð var spurningalistakönnun sem náði til úrtaks sveitarstjórnarfulltrúa og fólks sem starfar að málaflöknum innan sveitarfélaganna. Í úrtakið völdust 162 þátttakendur og svarhlutfall var 92%. Tíu eigindleg viðtöl voru tekin við starfsfólk sem starfar að félags- og velferðarmálum í sjö sveitarfélögum. Viðmælendur voru fundnir eftir ábendingum félagsmálastjóra og annarra sem starfa í málaflöknum.

Samantekt

Yfirlýsing um þjónustu frá ríki til sveitarfélaga

- Mikill meirihluti svarenda viðhorfskönnunarinnar var sammála fullyrðingum um ávinning af yfirlýsingu málefna fatlaðs fólks frá ríki til sveitarfélaga og voru svarendur því jákvæðir í garð yfirlýsingunnar.
- Viðmælendur eigindlega viðtala töldu yfirlýsinguna hafa verið farsælt skref sem stuðli að jákvæðum breytingum. Þeir lýstu hins vegar vonbrigðum sínum með það hve langan tíma það hafi tekið að koma þjónustunni í gott horf og töldu að þurft hefði betri undirbúning fyrir breytingarnar.
- Viðmælendur lýstu hindrunum sem þeir höfðu mætt í samþættingarferlinu sem tengdust m.a. ófyrirséðum kröfum frá ríkinu og því að hugmyndafræði um málefni fatlaðs fólks hafi sums staðar verið fremur skammt á veg komin innan félagsþjónustunnar.

Fjármál tengd yfirlýsingu málaflökksins

- Í spurningalistanum voru spurningar um SIS-mat á stuðningsþörf (Supports Intensity Scale). Sveitarfélögin höfðu misgóða reynslu af matstækinu. Um helmingur svarenda sem vinnur við velferðarmál (52%) telur reynslu sveitarfélagsins af notkun SIS-matsins til grundvallar fyrir útdeilingu fjármuna til málaflökksins vera slæma. Niðurstöður eigindlega viðtala voru þessu samhljóma.
- Viðmælendur töldu matstækið áreiðanlegt að vissu marki en lýstu vanköntum á framkvæmd matsins og töldu of fáa þjónustunotendur vera metna.
- Viðmælendur voru þeirrar skoðunar að þörf á fjármagni til sveitarfélaga væri vanmetin.

Þjónustusvæði

- Mikill meirihluti svarenda viðhorfskönnunarinnar (80%) lýsti mjög eða frekar góðri reynslu af samstarfi við önnur sveitarfélög innan síns þjónustusvæðis. Reynsla af samstarfi var ólík eftir landsvæðum.
- Viðmælendur eigindlega viðtala sem unnu hjá sveitarfélögum sem deildu þjónustusvæði tjáðu flestir að samstarf væri gott. Jafnframt lýstu sumir samstarfi og samningum milli nærliggjandi sveitarfélaga, þvert á þjónustusvæði, sem gerði þjónustunotendum kleift að sækja þjónustu í öðru sveitarfélagi.
- Viðmælendur lýstu því hvernig ákveðin óvissa hafi skapast í kjölfar yfirfærslu á málefnum fatlaðs fólks frá ríki til sveitarfélaga. Nú væri þjónustan í ríkara mæli tengd lögheimili notenda sem gerði þjónustunotendum erfiðara að flytja á milli þjónustusvæða. Í tilvikum þar sem þjónustunotendur vilja flytja fáir þeir oft ekki nægilegan stuðning til þess.

Þekking á málefnum fatlaðs fólks

- Þátttakendur voru spurðir um þekkingu sína á fjórum þáttum er snerta málefni fatlaðs fólks. Mikill meirihluti svarenda (90%) taldi sig hafa mjög eða frekar mikla þekkingu á stefnu sveitarfélaganna í málefnum fatlaðs fólks. Tæplega þriðjungur (30%) taldi sig hafa mjög eða frekar mikla þekkingu á Samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks. Starfsfólk sveitarfélaganna sem starfar á velferðar- og félagssviði var líklegra til að hafa þekkingu á málefnum en kjörnir fulltrúar. Mestur var munurinn þegar spurt var um þekkingu á Samningi Sameinuðu þjóðanna en ríflega tveir þriðju (67%) starfsfólks á velferðar- og félagssviði sögðust hafa mjög eða frekar mikla þekkingu, en einungis 19% kjörinna fulltrúa.
- Viðmælendur töldu mikilvægt að stuðla að aukinni þekkingu sveitarstjórnarfólks á málaflokkinum og auka umræðu um hugmyndafræðina sem einkennir þjónustuna og hugmyndafræðina um sjálfstætt líf.

Staða þjónustu innan sveitarfélaga

- Þátttakendur voru beðnir að meta hversu vel eða illa sveitarfélögunum hafi tekist að ná fram átta markmiðum sem fram koma í framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks.
- Tæpur helmingur svarenda taldi því markmiði hafa verið náð að bjóða upp á akstursþjónustu til fatlaðs fólks til að það geti verið virkir þátttakendur í daglegu lífi og þriðjungur taldi að biðlistum eftir búsetuúrræðum hafi verið eytt.

- Um 30% töldu að þjónusta við fatlað fólk á heimili sínu uppfyllti þjónustubörf. Svarendur hjá fyrrum tilraunasveitarfélögum voru ólíklegri en svarendur í öðrum sveitarfélögum til að telja mjög eða frekar mikið vanta upp á að þjónustan uppfyllti þjónustubörf.
- Innan við 30% svarenda töldu að fatlað fólk hefði til jafns við aðra val um búsetu í samræmi við óskir og þarfir eða að það vantaði mjög lítið upp á það. Tæplega 60% svarenda sem starfa við velferðar- og félagsmál töldu mjög eða frekar mikið vanta upp á að fatlað fólk hafi til jafns við aðra val um búsetu.
- Einungis 13% þátttakenda töldu fatlað fólk hafa val um tegund þjónustu og framkvæmd hennar. Um 48% töldu að frekar eða mjög lítið vanti upp á að markmiðinu sé náð.
- Aðeins 6% svarenda töldu að aðgengi að manngerðu umhverfi væri tryggt í sveitarfélögunum.
- Viðmælendur eigindlega viðtala voru almennt jákvæðir í garð þjónustunnar sem veitt er af sveitarfélögunum í dag en voru þó sammála um að sveitarfélögin hafi enn ekki náð að mæta þörfum allra. Þeir lýstu því að aðgengi að manngerðu umhverfi sé víða ábótavant og jafnframt aðgengi að upplýsingum um þjónustu sveitarfélaganna.

Staða ferða- og búsetutengdrar þjónustu

- Tæplega 60% þátttakenda töldu sveitarfélag sitt mæta þörfum og óskum fatlaðs fólks um búsetuúrræði og ferðaþjónustu mjög eða frekar vel.
- Viðmælendur lýstu því að herbergjasambýli samræmdust ekki stefnu sveitarfélaganna en sögðust finna fyrir viðnámi við að leggja þau niður, sér í lagi frá aðstandendum fatlaðs fólks.

Nýjungar og breytingar í þjónustunni

- Flestir viðmælendur störfuðu hjá sveitarfélögum sem gert hafa NPA samninga við þjónustunotendur. Þeir sögðu verkefnið almennt hafa gengið vel, töldu notendur ánægða með þjónustuna og voru þeirrar skoðunar að NPA væri góð viðbót við þá þjónustu sem sveitarfélögin veita. Viðmælendur lýstu því að fjármagnsskortur hafi sett NPA-verkefninu ákveðnar skorður og óttuðust að verkefnið hefði ekki nægilegan pólitískan stuðning.

Hindranir í þjónustu til fatlaðs fólks

- Í viðhorfskönnuninni voru sveitastjórnarfulltrúar spurðir hvað hindraði helst að sveitarfélagið veitti betri þjónustu til fatlaðs fólks. Flestir, eða tæplega tveir þriðju, töldu að það vantaði aukið fé frá ríkinu til sveitarfélagsins. Um einn af hverjum tíu taldi vanta aukinn mannafla eða að breyta þyrfti forgangsröðun fjármuna innan sveitarfélagsins.

- Flestir viðmælendur í eigindlegu viðtölunum töldu fjármagnsskort vera megin hindrun í uppbyggingu á þjónustu við fatlað fólk.
- Viðmælendur sem störfuðu í smærri og fámennari sveitarfélögum sögðu að erfiðlega gengi að halda úti þjónustu í dreifðari byggðum. Þjónustunotendur þyrftu stundum að ferðast langa vegalengd, jafnvel í annað sveitarfélag, til að fá lögbundna þjónustu. Jafnframt væri erfitt að byggja upp fjölbreytt úrræði. Þetta hefði áhrif á aðgengi að þjónustu og gæði hennar.

Viðhorf til þjónustu við fatlað fólk og öryrkja

- Þátttakendur voru beðnir um að meta hversu sammála eða ósammála þeir væru sex fullyrðingum um þjónustu sveitarfélagsins.
- Nær allir svarendur voru mjög eða frekar sammála því að mikilvægt sé að þróa þjónustu við fatlað fólk í samráði við það sjálf. Um 80% svarenda er mjög eða frekar sammála því að mikilvægt sé að sveitarfélög tryggji fötluðu fólki sem þess óskar notendastýrða persónulega þjónustu (NPA).
- Tæplega 60% svarenda voru mjög eða frekar sammála því að í hagræðingarskyni sé mikilvægt að þjónusta til fatlaðs fólks sé miðuð við hópa fólks með svipaðar þarfir. Tæpur helmingur svarenda var mjög eða frekar sammála því að það yrði of dýrt fyrir sveitarfélagið ef allt fatlað fólk byggi í húsnæði á eigin vegum og fengi aðstoð heim. Rúmur helmingur var mjög eða frekar sammála því að fjölgun herbergjasambýla sé góð leið til að mæta aukinni þörf fyrir búsetuúrræði. Aðeins um 14% voru sammála því að í hagræðingarskyni væri nauðsynlegt að sveitarfélög ákvarði hvar og með hverjum sumt fatlað fólk býr.

Viðhorf til atvinnuþátttöku fatlaðs fólks

- Tæplega 80% svarenda voru ósammála því að ófatlað fólk ætti rétt á vinnu fram yfir fatlað fólk og öryrkja ef atvinna væri af skornum skammti. Yfir helmingur svarenda, eða 59%, voru þeirrar skoðunar að stjórnvöld ættu að útvega störf fyrir alla þá sem vilja, einnig öryrkja og fatlað fólk.

Viðhorf til forgangsröðunar sveitarfélaga

- Svarendur voru spurðir til hvaða þátta sveitarfélag þeirra ætti að hækka hlutfallsleg útgjöld sín. Um 13% kjörinna fulltrúa í sveitarstjórn og starfsmanna á sviði félags- og velferðarmála vildu ekki að sveitarfélagið yki hlutfallsleg útgjöld sín til neinna þátta. Af þeim sem vildu auka útgjöld til einhverra þátta fannst um 60% að sveitarfélagið ætti að

auka útgjöld sín til þjónustu við aldrað fólk og um 40% svarenda nefndu að sveitarfélögin ættu að auka útgjöld sín til þjónustu við fatlað fólk og öryrkja.

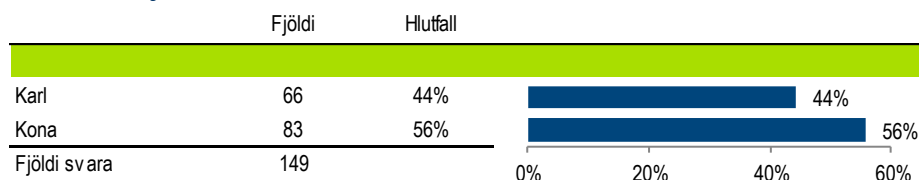
- Þátttakendur voru spurðir hvort þeir teldu að sveitarfélög ættu heldur að lækka útsvar á íbúa eða verja meiru fé til velferðarþjónustu. Um 27% svarenda töldu að sveitarfélagið ætti að verja mun meira fé til velferðarþjónustu og um 44% töldu að sveitarfélagið ætti að verja aðeins meiru fé til velferðarþjónustu.

Um þátttakendur

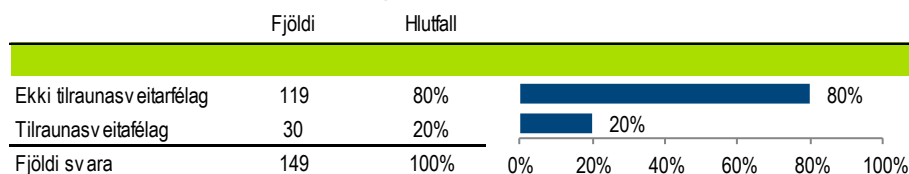
Í þessum kafla er þátttakendum sem svöruðu spurningalistanum lýst. Í næstu köflum er fjallað ítarlega um aðrar niðurstöður er varða yfirfærslu málaflokksins, þekkingu á málefnum fatlaðs fólks, stöðu þjónustunnar, viðhorfa til þjónustunnar, viðhorfa til atvinnuþátttöku fatlaðs fólks og viðhorfa til forgangsröðunar sveitarfélaga. Niðurstöður úr viðhorfskönnun eru í forgrunni í köflunum en upplýsingar úr eigindlegum viðtölum fléttaðar saman við þar sem við á, til að veita frekari innsýn.

Hér að neðan eru töflur sem varpa ljósi á svarendur viðhorfskönnunarinnar. Heldur fleiri konur (56%) en karlar (44%) tóku þátt í könnuninni (sjá töflu 40). Fimmtungur svarenda voru aðilar að fyrrum tilraunasveitarfélögum (sjá töflu 41). Tafla 42 sýnir fjölda sveitarstjórnarfulltrúa í úrtaki annars vegar og starfsmanna á sviði félags- eða velferðarmála hins vegar. Meirihluti þátttakenda sat í stjórn sveitarfélaga (77%).

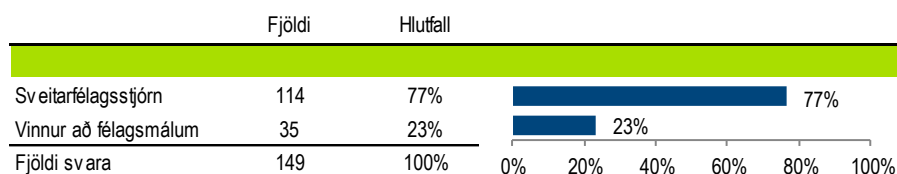
Tafla 40. Kyn

Tafla 41. Tilraunasveitarfélög

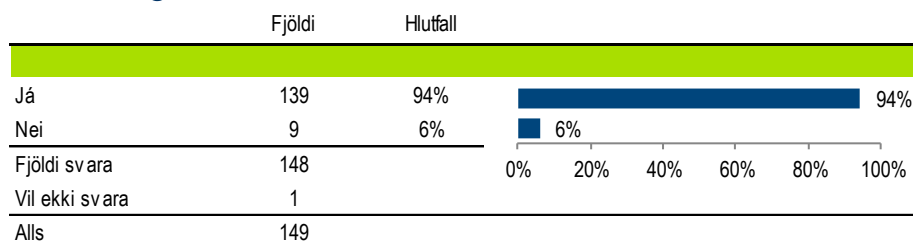

Tafla 42. Starfssvið

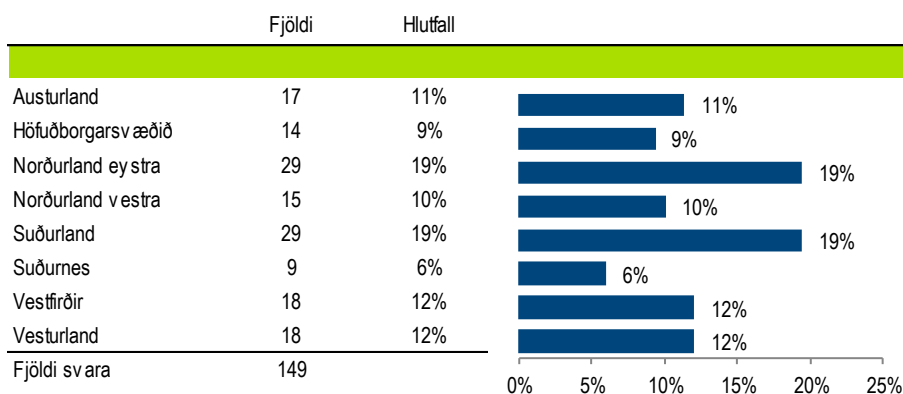
Mikill meirihluti svarenda eða 94% sögðu sveitarfélagið sitt vera aðila að sameiginlegu þjónustusvæði með öðrum sveitarfélögum (sjá töflu 43).

Tafla 43. Er sveitarfélagið aðili að sameiginlegu þjónustusvæði með öðrum sveitarfélögum?

Fjöldi svarenda var mismunandi eftir landsvæðum. Hlutfallslega voru flestir svarendur á Norðurlandi eystra og af Suðurlandi (19%) en fæstir svarendur voru af Suðurnesjum (6%) (sjá töflu 44). Ræðst þetta að miklu leyti af fjölda sveitarfélaga á landssvæðunum. Þar sem hlutfall sveitarstjórnarfólks annars vegar og starfsfólks á sviði félags- og velferðarmála hins vegar var ólíkt milli landsvæða voru spurningar ekki bakgrunnsgreindar eftir landssvæðum nema í þeim tilvikum þar sem munur á svörum þessara hópa var enginn.

Tafla 44. Landsvæði

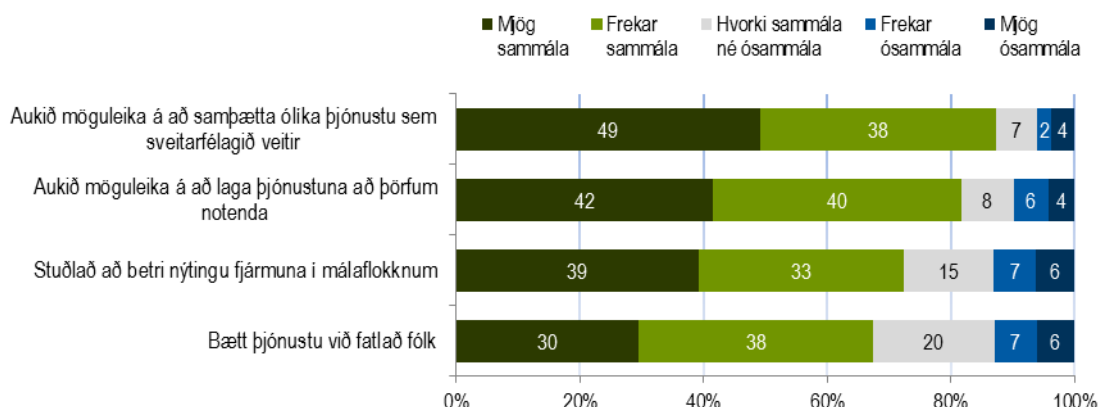
Yfirfærsla þjónustu frá ríki til sveitarfélaga

Í spurningalistanum sem lagður var fyrir kjörna fulltrúa í sveitarstjórn og starfsfólk á sviði félags- og velferðarmála komu fram fullyrðingar er vörðuðu yfirfærslu málaflokksins frá ríki til sveitarfélaga og voru svarendur beðnir um að meta hversu sammála eða ósammála þeir voru fullyrðingunum. Eftirfarandi fullyrðingar voru settar fram:

Hversu sammála eða ósammála ertu þú því að yfirfærslan hafi

- aukið möguleika til að samþætta ólíka þjónustu sem sveitarfélagið veitir?
- aukið möguleika til að laga þjónustuna að þörfum notenda?
- stuðlað að betri nýtingu fjármuna í málaflöknum?
- bætt þjónustu við fatlað fólk?

Mikill meirihluti þátttakenda var sammála fullyrðingunum, virðast flestir því vera fremur jákvæðir í garð yfirfærslunnar (sjá mynd 7). Um 87% svarenda voru mjög eða frekar sammála því að yfirfærslan auki möguleika á að samþætta ólíka þjónustu sem sveitarfélagið veitir, 82% voru sammála því að yfirfærslan auki möguleika á að laga þjónustuna að þörfum notenda og 72% voru sammála því að yfirfærslan stuðli að betri nýtingu fjármuna. Hlutfallslega fæstir voru sammála því að yfirfærslan hafi bætt þjónustu við fatlað fólk, en 68% voru á þeirri skoðun.

Mynd 7. Hversu sammála eða ósammála ertu þú því að yfirfærslan hafi bætt þjónustu við fatlað fólk, aukið möguleika til að laga þjónustuna að þörfum notenda, aukið möguleika til að samþætta ólíka þjónustu sem sveitarfélagið veitir og stuðlað að betri nýtingu fjármuna í málaflokknum?

Eins og áður segir var meirihluti svarenda mjög eða frekar sammála því að yfirfærslan hafi aukið möguleika á samþættingu ólíkrar þjónustu sem sveitarfélagið veitir. Um 8% kjörinna sveitarstjórnarmanna voru ósammála fullyrðingunni en enginn af þeim sem unnu við félags- og velferðarmál (sjá töflu 45).

Tafla 45. Hversu sammála eða ósammála ertu þú því að yfirfærslan hafi aukið möguleika á að samþætta ólíka þjónustu sem sveitarfélagið veitir?

	Hvorki					Fjöldi svara	Mjög eða frekar sammála
	Mjög sammála	Frekar sammála	sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála		
Heild	49%	38%	7%	2%	4%	134	87%
Kyn							
Karl	42%	39%	10%	3%	5%	59	81%
Kona	55%	37%	4%	1%	3%	75	92%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélag	52%	35%	7%	3%	4%	107	87%
Tilraunasveitarfélög	37%	52%	7%	0%	4%	27	89%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	45%	40%	8%	3%	5%	105	85%
Vinnur við velferðarmál	66%	31%	3%	0%	0%	29	97%

Meirihluti svarenda (82%) var mjög eða frekar sammála því að yfirfærslan hafi aukið möguleika til að laga þjónustuna að þörfum notenda. Svarendur frá sveitarfélögum sem ekki voru tilraunasveitarfélög (83%) voru líklegri en svarendur frá fyrrum tilraunasveitarfélögum (76%) til að vera sammála fullyrðingunni. Um 12% kjörinna sveitarstjórnarmanna voru ósammála fullyrðingunni og 3% þeirra sem unnu við félags- og velferðarmál (sjá töflu 46).

Tafla 46. Hversu sammála eða ósammála ertu þú því að yfirfærslan hafi aukið möguleika til að laga þjónustuna að þörfum notenda?

	Hvorki					Fjöldi sv ara	Mjög eða frekar sammála
	Mjög sammála	Frekar sammála	sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála		
Heild	42%	40%	8%	6%	4%	142	82%
Kyn							
Karl	38%	46%	8%	3%	5%	63	84%
Kona	44%	35%	9%	8%	4%	79	80%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélag	42%	41%	8%	6%	3%	113	83%
Tilraunasveitarfélög	38%	38%	10%	3%	10%	29	76%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	40%	39%	8%	7%	5%	109	80%
Vinnur við velferðarmál	45%	42%	9%	0%	3%	33	88%

Meirihluti þátttakenda (72%) var mjög eða frekar sammála því að yfirfærslan hafi stuðlað að betri nýtingu fjármuna í málaflokknum. Hlutfallslega fleiri karlar (78%) en konur (68%) voru þessu sammála (sjá töflu 47).

Tafla 47. Hversu sammála eða ósammála ertu þú því að yfirfærslan hafi stuðlað að betri nýtingu fjármuna í málaflokknum?

	Hvorki					Fjöldi sv ara	Mjög eða frekar sammála
	Mjög sammála	Frekar sammála	sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála		
Heild	39%	33%	15%	7%	6%	130	72%
Kyn							
Karl	39%	39%	14%	2%	7%	59	78%
Kona	39%	28%	15%	11%	6%	71	68%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélag	39%	32%	16%	6%	7%	104	71%
Tilraunasveitarfélög	38%	38%	8%	12%	4%	26	77%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	36%	35%	17%	7%	5%	100	71%
Vinnur við velferðarmál	50%	27%	7%	7%	10%	30	77%

Tæplega 70% þátttakenda voru mjög eða frekar sammála því að yfirfærslan hafi bætt þjónustu við fatlað fólk. Um 75% svarenda sem unnu við félags- og velferðarmál voru mjög eða frekar sammála á móti 65% svarenda úr hópi sveitarstjórnarfulltrúa. Hlutfallslega fleiri svarendur frá tilraunasveitarfélögum voru ósammála fullyrðingunni (20%) en svarendur frá sveitarfélögum sem ekki voru fyrrum tilraunasveitarfélög (12%) (sjá töflu 48).

Tafla 48. Hversu sammála eða ósammála ertu þú því að yfirfærslan hafi bætt þjónustu við fatlað fólk?

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála	Fjöldi svara	Mjög eða frekar sammála
Heild	30%	38%	20%	7%	6%	132	67%
Kyn							
Karl	33%	38%	17%	7%	5%	58	71%
Kona	27%	38%	22%	7%	7%	74	65%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasv eitarfélög	29%	38%	22%	6%	6%	106	67%
Tilraunasv eitarfélög	31%	38%	12%	12%	8%	26	69%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	30%	35%	20%	8%	7%	100	65%
Vinnur við velferðarmál	28%	47%	19%	3%	3%	32	75%

Niðurstöður úr viðhorfskönnuninni sýna að flestir svarendur telja yfirfærsluna á málefnum fatlaðs fólks frá ríki til sveitarfélaga hafa verið farsælt skref og stuðli að jákvæðum breytingum. Eigindlegu niðurstöðurnar varpa enn skýrara ljósi á þessa þætti. Viðmælendur töldu yfirfærsluna stuðla að jákvæðum breytingum í þjónustu til fatlaðs fólks. Þá sé unnt að veita markvissari þjónustu og bregðast við málum einstaklinga með skjótari hætti en fyrir yfirfærslu. Margir viðmælendur lýstu hins vegar vonbrigðum sínum með það hve langan tíma það hafi tekið að koma þjónustunni í gott horf. Væntingar hafi verið miklar og samþættingarferlið verið erfiðara og þyngra í vöfum en fólk hafði gert ráð fyrir. Í breytingarferlinu hafi vantað betri yfirsýn og verkefnastjórnun auk þess sem þörf fyrir starfsfólk við undirbúning og framkvæmd yfirfærslunnar hafi verið vanmetin. Verkefni félagsþjónustunnar höfðu aukist mikið eftir yfirfærsluna og breytingarnar krafist mikillar vinnu, eins og viðmælandi lýsir hér:

Í rauninni fór bara fyrsta árið bara í að halda sjó, bara halda hlutunum gangandi því að það þarf náttúrulega að, í fyrsta lagi finna nýtt starfsfólk og nýja starfsemi og fóta sig innan sveitarfélagsins. Það er í rauninni ekkert til þegar maður kemur yfir. Alls konar verkferli og vinnulag sem var búið að vinna hinum megin til margra margra ára. Maður byrjar náttúrulega svolítið á núlli á nýjum stað, það þarf að búa til allt þetta dótari upp á nýtt.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Nær allir viðmælendur töldu að undirbúningi fyrir yfirfærslu hafi verið ábótavant en voru þó ekki á einu máli um hver bæri ábyrgð. Þeir sem unnið höfðu á svæðisskrifstofum lýstu því að þar hafi verið unnin mikilvæg undirbúningsvinna en viðmælendur sem starfað höfðu hjá félagsþjónustunni fyrir yfirfærslu töldu að erfitt hafi verið að sjá fyrir hvað breytingarnar myndu þýða fyrir starfsemi

félagsþjónustunnar. Sumir töldu að mannauður og þekking svæðisskrifstofanna hafi ekki verið nýtt sem skyldi. Í mörgum sveitarfélögum hafi verkferli og öryggisreglur verið unnar frá grunni þó að slíkt hafi legið fyrir hjá svæðisskrifstofunum. Svo virðist sem margir hafi vanmetið vinnuna sem yfirfærslan kallaði á og ekki gert sér grein fyrir umfangi þjónustunnar eða breytinganna sem nauðsynlegar væru:

Það sem að mér fannst líka sko, að það kom öllum rosalega á óvart hvað þetta var stórt. Bæði hvað, já, hvað þetta var umfangsmikið. Mér fannst það koma bara eiginlega öllum á óvart. Þannig að menn voru alls ekki nógu tilbúnir. Og ég veit svo sem ekkert hverjum er hægt að kenna um það.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Viðmælendur lýstu því hvernig hafi gengið að samþætta nýja þjónustubætti inn í þjónustukerfið sem fyrir var. Svo virðist sem þjónustan hafi verið samþætt að mismiklu leyti innan sveitarfélaganna. Sums staðar sjá sérstakar deildir um sértæka þjónustu til fatlaðs fólks en annars staðar hefur þjónustan verið samþætt að meira marki. Flestir lýstu því þó að áhersla hafi verið lögð á að samþætta þjónustuna þannig að allir þjónustunotendur, hvort sem þeir búa við skerðingar eða ekki, sækji þjónustu á sama stað. Viðmælendur lýstu hindrunum sem sveitarfélögin höfðu mætt í samþættingarferlinu. Einna erfiðast hafði reynst að samþætta þjónustukerfin þar sem hugmyndafræðin og nálgunin sem einkenndi þjónustuna var ólík. Innan félagsþjónustunnar hafi hugmyndafræðin oft ekki verið eins langt á veg komin eins og hér kemur fram:

En þá er það bara reynslan sem þetta fólk býr yfir, að vinna sem sagt í þessari hugmyndafræði með sjálfstætt líf. Að þú ert að vinna við hliðina á þeim sem þú ert að vinna með. Þú ert að hvetja og styðja til þess að viðkomandi geri hlutina sjálfur. En þetta er bara, þetta vantar, alla þessa hugsun vantar inni félagslega heimaþjónustu sveitarfélaganna, skilurðu?

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Bent var á að kröfur frá ríkinu í kjölfar yfirfærslunar hafi jafnframt torvelað samþættingarvinnu. Ráðuneytið fari fram á ýtarlegar skýrslur og utanumhald þar sem kostnaður sem tengist málaflokkinum er nákvæmlega sundurliðaður. Mikil vinna fer í gerð skýrslanna að mati viðmælenda auk þess sem sundurliðunin standi að einhverju leyti í vegi fyrir samþættingu þjónustunnar:

Ríkið vill fá alveg niðurskrifað, jöfnunarsjóður sveitarfélaga sem að sér um fjármögnunina, hvað veitið þið marga tíma í frekari liðveislu, hvað veitið þið marga tíma í persónulegan stuðning, hvað veitið þið marga tíma í heimaþjónustu, hvað veitið þið marga tíma í matarþjónustu, hvað veitið þið marga tíma í allt skilurðu. Og þetta eru svona rísa excel-skjöl sem að þarf að skila til jöfnunarsjóðsins og allt er niðurnjörvað, þannig að við getum ekki almennilega samþætt.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

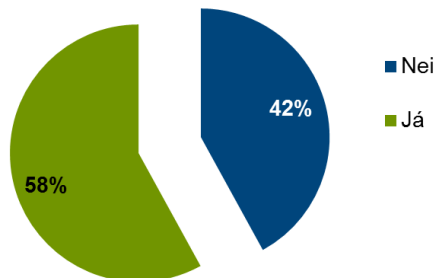
Í kjölfar yfirfærslunnar samþykkti ríkið framkvæmdaáætlun um málefni fatlaðs fólks þar sem tilgreind voru ný verkefni og auknar kröfur til þjónustu við fatlað fólk. Auk þess hefur Velferðarráðuneytið gefið út leiðbeinandi reglur fyrir sveitarfélögin er varða ýmsa þjónustu til fatlaðs fólks og ný lög um réttindagæslu fyrir fatlað fólk hafa tekið gildi. Þótt viðmælendur í eigindlegum viðtölum væru almennt sammála um að þróunin væri í rétta átt töldu þeir að þessar ófyrirséðu kröfur sem fram komu í framkvæmdaáætluninni hafi skapað núning og gremju í garð ríkisins þar sem ekki hafi fylgt fjármunir til að kosta þær breytingar sem framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks hafi kallað á. Af þeim sökum hafi framkvæmdaáætlunin í raun verið óraunhæf:

Sko, þar koma kröfur á sveitarfélögin bara ofan frá og án þess að það sé kostnaðagreint hvað það þýðir sko. Og sem dæmi þá er talað um í þessari framkvæmdaáætlun um að útrýma herbergjasambýlum. Og það er svo sem gott og blessað með það. En ég meina, þá vorum við nýbúin að kaupa upp herbergjasambýli af ríkinu og síðan kemur þessi framkvæmdaáætlun og við eigum að fara að, skilurðu. Þetta er auðvitað þróun sem á að verða á næstu árum en það er svolítið svona kröfur sem koma á sveitarfélögin eftir á.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Fjármál tengd yfirfærslu málaflokksins

SIS-mat á stuðningsþörf (Supports Intensity Scale) er matstæki sem notað er til að ákvarða útteilingu fjármagns til þjónustusvæða úr Jöfnunarsjóði sveitarfélaga (Innanríkisráðuneytið - Jöfnunarjóður sveitarfélaga, e.d.). Upphaflega var matsækið þróað til að meta þjónustupörf einstaklinga með þroskahömlun (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, 2013) en hér á landi hefur það verið notað sem tæki til kostnaðargreiningar og jöfnunaraðgerða. Í spurningalistanum sem lagður var fyrir sveitarstjórnarfólk og starfsfólk á sviði velferðar- og félagsmála var spurt hvort svarendur vissu hvað SIS-matið væri. Rúmur helmingur svarenda (58%) sagðist þekkja til matsins (sjá mynd 8).

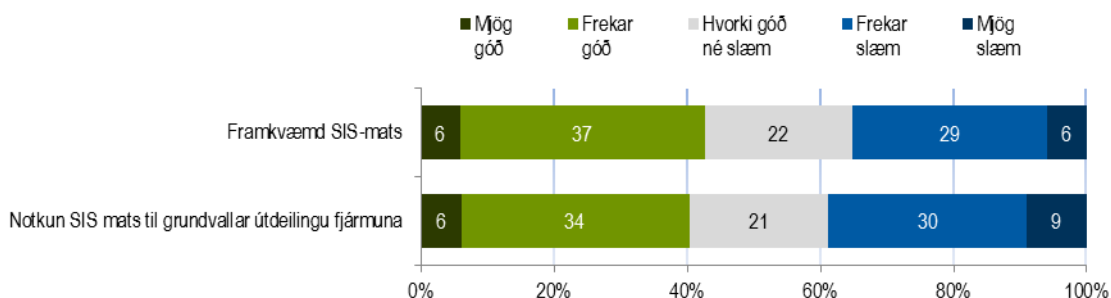
Mynd 8. Veist þú hvað SIS-mat er?

Hlutfallslega fleiri svarendur sem unnu að velferðarmálum (79%) þekktu til SIS-matsins en svarendur sem kjörnir voru í sveitarstjórn (52%) (Sjá töflu 49).

Tafla 49. Veist þú hvað SIS-mat er? – Bakgrunnsgreining

	Já	Nei	Fjöldi svara	Já
Heild	58%	42%	142	58%
Kyn				
Karl	55%	45%	62	55%
Kona	61%	39%	80	61%
Tilraunasveitarfélög				
Ekki tilraunasveitarfélög	58%	42%	114	58%
Tilraunasveitarfélög	61%	39%	28	61%
Starfssvið				
Er í sveitarstjórn	52%	48%	108	52%
Vinnur við velferðarmál	79%	21%	34	79%

Þátttakendur sem þekktu til SIS-matsins voru annars vegar spurðir að því hversu góð eða slæm reynsla þeirra væri af framkvæmd matsins og hins vegar hversu góð eða slæm reynsla þeirra væri af notkun þess til grundvallar útteilingu fjármuna (sjá mynd 9). Yfir 40% svarenda sögðust hafa góða reynslu af framkvæmd SIS-matsins en 35% sögðust hafa frekar eða mjög slæma reynslu af matinu. Um 40% svarenda taldi sig hafa mjög eða frekar góða reynslu af notkun SIS-matsins til grundvallar fyrir útteilingu fjármuna til málaflokksins.

Mynd 9. Hversu góð eða slæm er reynsla þíns sveitarfélags af framkvæmd SIS mats og af notkun SIS-mats til grundvallar útteilingu fjármuna málaflokksins?

Þegar spurningin um reynslu sveitarfélaganna af framkvæmd SIS-matsins var greind eftir bakgrunni svarenda kom fram talsverður munur á svörum kynjanna. Ríflega helmingur karla sagðist hafa mjög eða frekar góða reynslu af SIS-mati en aðeins um þriðjungur kvenna. Svarendur frá fyrrum tilraunasveitarfélögum voru heldur líklegri til að álíta reynslu af framkvæmd SIS-matsins mjög eða frekar góða en svarendur frá öðrum sveitarfélögum. Athygli vekur jafnframt að svarendur sem kjörnir eru í sveitarstjórn voru jákvæðari í garð matsins en starfsmenn á sviði velferðar- og félagsmála, en 47% þeirra töldu reynsluna mjög eða frekar góða á mótí 35% starfsfólks á sviði velferðar- og félagsmála. Um 44% svarenda sem unnu við velferðarmál innan sveitarfélaganna töldu reynslu af framkvæmd SIS-matsins slæma á mótí 31% svarenda í sveitarstjórn (sjá töflu 50).

Tafla 50. Hversu góð eða slæm er reynsla þíns sveitarfélags af framkvæmd SIS-matsins?

	Mjög góð	Frekar góð	Hvorki góð né slæm	Frekar slæm	Mjög slæm	Fjöldi svara	Mjög eða frekar góð
Heild	6%	37%	22%	29%	6%	68	43%
Kyn							
Karl	11%	46%	25%	14%	4%	28	57%
Kona	3%	30%	20%	40%	8%	40	33%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélög	6%	35%	23%	29%	8%	52	40%
Tilraunasveitarfélög	6%	44%	19%	31%	0%	16	50%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	7%	40%	22%	27%	4%	45	47%
Vinnur við velferðarmál	4%	30%	22%	35%	9%	23	35%

Þegar þátttakendur voru spurðir um reynslu sveitarfélagsins af notkun SIS-matsins sem grundvöll fyrir útteilingu fjármuna til málaflokksins svaraði tæplega helmingur karla því að reynslan væri mjög eða frekar góð. Rúmlega þriðjungur kvenna taldi reynsluna mjög eða frekar góða. Um 43%

svarenda frá sveitarfélögum sem ekki voru tilraunasveitarfélög höfðu mjög eða frekar góða reynslu af notkun SIS-matsins sem grundvöll fyrir útteilingu fjármuna á móti 31% svarenda frá tilraunasveitarfélögum. Talsverður munur var á svörum fólks sem kjörið var í sveitarstjórn og fólks sem starfaði við velferðar- og félagsmál, en svarendur í sveitarstjórn voru líklegri til að hafa góða reynslu af notkun SIS matsins sem grundvöll fyrir útteilingu fjármuna en þeir sem unnu við velferðar- og félagsmál (sjá töflu 51).

Tafla 51. Hversu góð eða slæm er reynsla þíns sveitarfélags af notkun SIS-mats til grundvallar útteilingu fjármuna málaflokksins?

	Mjög góð	Frekar góð	Hvorki góð né slæm	Frekar slæm	Mjög slæm	Fjöldi svara	Mjög eða frekar góð
Heild	6%	34%	21%	30%	9%	67	40%
Kyn							
Karl	8%	38%	23%	23%	8%	26	46%
Kona	5%	32%	20%	34%	10%	41	37%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasv eitarfélag	6%	37%	24%	25%	8%	51	43%
Tilraunasv eitarfélög	6%	25%	13%	44%	13%	16	31%
Starfssvið							
Er í sv eitarstjórn	9%	37%	22%	26%	7%	46	46%
Vinnur við velferðarmál	0%	29%	19%	38%	14%	21	29%

Í eigindlegu viðtölunum voru umræður um SIS-matið og tengsl þess við fjárhagsstöðu sveitarfélaganna ofarlega á baugi. Viðmælendur voru sammála um mikilvægi þess að notast væri við áreiðanlegt og staðlað matstæki til að meta þjónustuþörf notenda. Þeir töldu nauðsynlegt að tryggt væri að matið væri samræmt, vinnubrögðin stöðluð og að ákvarðanir byggðust ekki á huglægum þáttum. Þeir voru þó ekki sammála um hvernig SIS-matið hafi reynst í þessum tilgangi og sumir lýstu vonbrigðum sínum með matið:

Sko, hugmyndin sem sagt að baki SIS-matinu finnst mér góð, eða það er að segja bara mat yfir höfuð. Af því að við náttúrulega vorum búin að búa við það í öll þessi ár að þetta var nánast bara huglægt mat bara, og ég gat metið þarfir einstaklings með allt öðrum hætti heldur en þú eða einhver annar. Þannig að það var himinn og haf oft sem að skildi þar á milli. Þannig að það er náttúrulega mjög mikilvægt að hafa svona samþætt mat ...það er að segja samræmt mat á landsvísu sem að maður gæti og getur treyst á. En einhvern veginn er ég ekki alveg búin að sjá þetta fúnkera trúverðugt ennþá, því miður.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Flestir viðmælendur töldu matstækið áreiðanlegt upp að ákveðnu marki og að niðurstöður þess gæfu ágæta mynd af þjónustuþörf stærsta hluta þjónustunotenda en þó ekki allra. Í því samhengi voru þrjú hópar aðallega nefndir; fólk með geðfatlanir, fólk með hreyfihömlun (og sem ekki er

jafnframt með aðrar skerðingar) og fólk með hegðunarvanda. Viðmælendur lýstu því einnig að matið væri hvorki næmt fyrir því að stuðningsþarfir fólks gætu verið breytilegar frá einum tíma til annars né því að sumir notendur þyrftu öryggisgæslu og gát, en slík þjónusta sé bæði mikilvæg og kostnaðarsöm. Viðmælendur bentu á að fatlað fólk fær gjarnan talsverðan stuðning frá fjölskyldu sinni en að matstækið greindi ekki slíkt nægilega vel. Margir höfðu farið fram á endurmat fyrir ákveðna þjónustunotendur þegar talið var að niðurstöður matsins gæfi ekki rétta mynd af stuðningsþörf þeirra.

Nokkrir viðmælendur gagnrýndu framkvæmd matsins. Því var m.a. lýst að löng bið eftir niðurstöðum yrði til þess að langan tíma tæki fyrir þjónustusvæði að fá það fjármagn sem endurspeglar þá þjónustu sem veitt er. Þá var einnig talað um að einungis hluti þjónustunotenda færi í SIS-mat, í raun of fáir. Fólk á biðlistum eftir búsetu eða þjónustu fari ekki í matið og þegar notendur koma inn í þjónustuna og þurfa mikinn stuðning sé þeim ekki boðið mat fyrr en eftir langan tíma. Þá hafa þjónustunotendur í sumum tilvikum neitað að taka þátt í SIS-mati. Einn viðmælandi benti á vandamál sem hafi komið upp í hans sveitarfélagi:

Ég til dæmis óskaði eftir því að xxx fari í SIS-mat af því að viðkomandi kom af fullum þunga í þjónustu í janúar. Hann bjó hjá foreldrum sínum sem féllu frá, og höfðu ekki verið með nánast neina þjónustu fyrir þann tíma, þannig að hann kemur náttúrulega alveg á 100 % þjónustu til okkar. En viðkomandi fær ekki að fara í SIS-mat af því að hann var ekki með fjórar milljónir á ári 2012. Þannig að viðkomandi fær mjög líklega að fara í SIS-mat 2014, af því að 2013 er hann með miklu meira en fjórar milljónir á ári.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Í viðtölunum kom fram að matstækið væri fyrst og fremst notað til að miðla greiðslum, og hefur enn lítið sem ekkert verið nýtt til að búa til þjónustuáætlanir í samstarfi við notendur eða til að skipuleggja þjónustu. Sumir viðmælendur vildu sjá niðurstöður matstækisins í meira mæli notaðar til að skipuleggja þjónustu til einstaklinga og búa til áætlanir um þjónustu í samræmi við upphaflegan og yfirlýstan tilgang SIS-matsins en töldu að framsetning niðurstaðna úr matinu gæfi ekki kost á slíku þar sem hún veiti litla innsýn í þjónustuþörf einstaklings.

Sem fyrr segir höfðu viðmælendur ólíka afstöðu til SIS-matsins. Þeir sem voru gagnrýnni höfðu m.a. áhyggjur af áhrifum matsins á fjárhagsstöðu sveitarfélaganna. Sveitarfélögin hafi mörg hver lagt til mikið fjármagn sem talið var að myndi skila sér frá Jöfnunarsjóði þegar niðurstöður SIS-matsins lægu fyrir en nú bendi ýmislegt til þess að fjármagnið muni ekki skila sér að fullu. Viðmælendur óttuðust að ósamræmi milli fjárútláta frá Jöfnunarsjóði og þjónustu af hálfu sveitarfélagsins muni aukast þar sem vægi matsins við skiptingu fjármagns til þjónustusvæða aukist jafnt og þétt með árunum. Árið 2012 var einum þriðja af fjárveitingum úr Jöfnunarsjóði dreift samkvæmt niðurstöðum úr SIS-mati og á árinu 2013 voru fjárframlög til þjónustusvæðanna fyrst

og fremst ákvörðuð út frá SIS-matinu. Áréttað var að útreikningar við framlög úr Jöfnunarsjóði væru bæði flóknir og óskýrir og að þörf væri fyrir aukið gagnsæi í því hvernig framlög úr Jöfnunarsjóði eru metin:

Það sem er kannski ofarlega í huga núna það eru samskipti þjónustusvæðanna við Jöfnunarsjóð sem mér finnst vera of flókin. Mér finnst vera búið að gera alveg ótrúlega mikla stjórnsýslu og flókna í kringum þennan málaflokk til þess að útdeila peningum. Og öll þessi flókna stjórnsýsla og öll þessi flækjustig eru ekki endilega til þess að útdeila fjármagninu á réttlátari hátt. Og ég veit ekki eiginlega bara af því að stjórnsýslan við búa til fleiri störf fyrir sig eða fleiri lögfræðinga, eða hagræðinga eða viðskiptafræðinga, ég bara veit það ekki. Og svo er líka fólk alltaf að krefjast þess að stjórnsýslan sé gegnsæ og skilvirk en líka málefnaleg og að það sé allt uppá borðinu og allt það sko. Og það er mjög mikilvægt.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Viðmælendur bentu á að pólitískur vilji er forsenda góðrar þjónustu og sumir þeirra töldu slíkan vilja ekki nægjanlegan. Ríkið veitti almennt lítið til Jöfnunarsjóðs og að sveitarfélög verðu sömuleiðis ekki nægilegu fé til málaflokksins. Aðrir voru vonbetri og töldu að endurgjöf og ábendingar sveitarfélaganna yrðu teknar til greina og að framkvæmd matsins myndi batna með tímanum og leiða til betri fjárhagsstöðu:

Ég held að þetta slípast til að því leyti að matsmennirnir hérna, verða náttúrulega alltaf færari og færari. [...] Ég held að næsta yfirfærsla ætti að slétta þetta svolítið út. Næst þegar allur hópurinn verður tekinn, þá held ég að, held ég að matið komi betur út heldur en síðast, enda jafnara.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Langflestir viðmælendur voru þeirrar skoðunar að þörf á fjármagni til sveitarfélaga hafi verið vanmetin. Fyrir yfirfærslu hafi verið gert ráð fyrir því að samþættingin myndi skila ákveðinni hagræðingu og þar af leiðandi yrði kostnaður við þjónustu minni. Það yrði því hægt að bæta þjónustuna án mikils viðbótarfjármagns. Haggræðingin hefði hins vegar ekki skilað sér sem skyldi og meira fjármagn hafi farið í kostnað sem tengdist yfirfærslunni en áætlað var. Viðmælendur lýstu því að þegar sveitarfélagið tók við málaflokksnum hafi verið uppsöfnuð þörf fyrir þjónustu og langir biðlistar. Þá bentu viðmælendur á að sveitarfélögin væru að þjónusta mun stærri hóp en svæðisskrifstofurnar höfðu gert. Þjónusta svæðisskrifstofanna hafi fyrst og fremst verið miðuð við fólk með þroskahömlun og margir einstaklingar lent á gráu svæði og hvorki fengið þjónustu frá sveitarfélagi né svæðisskrifstofu. Að mati sumra viðmælenda hafi margir ekki fengið þjónustu frá svæðisskrifstofunum sem hefðu þurft á henni að halda og hafi því verið án þjónustu þegar yfirfærslan átti sér stað. Eftir yfirfærsluna hafi því verið mikil aukning á fjölda þjónustunotenda sem hafi komið starfsfólki sveitarfélaganna í opna skjöldu:

Þetta gengur allt mun hægar en við gerðum ráð fyrir, miklu hægar. Ástæðan er sú að mál fólksins voru í rauninni í mun verra ástandi en við höfðum gert okkur grein fyrir. Bæði það að þörfum fólks var ekkert verið að mæta á svæðisskrifstofunni, eins og ég upplifi það. Væntingar fólksins voru mjög miklar um breytta og bættu þjónustu og við gátum ekki orðið við því. Þannig að bara strax og við tókum yfir þá komu upp miklar væntingar um aukna og bættu þjónustu án þess að við hefðum fjármagn til þess.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Nú þegar ábyrgðin væri alfarið á herðum sveitarfélaganna væri þjónustupörfin orðin sýnilegri, en þótt sveitarfélögin þjónustuðu nú mun stærri hóp en svæðisskrifstofunnar væri ekki tekið nægjanlegt mið af því í kostnaðaráætlunum fyrir yfirfærslu og fjárútlátum frá jöfnunarsjóði.

Þjónustusvæði

Við yfirfærslu málaflokksins frá ríki til sveitarfélaga var landinu skipt upp í þjónustusvæði sem sjá um rekstur þjónustu við fatlað fólk. Sveitarfélög sem mynda þjónustusvæði gera með sér samkomulag um ábyrgð á þjónustunni (Velferðarráðuneytið, 2010). Eins og áður hefur komið fram störfuðu um 94% svarenda viðhorfskönnunnarinnar hjá sveitarfélagi sem er aðili að sameiginlegu þjónustusvæði. Svarendur voru spurðir að því hversu góða eða slæma reynslu sveitarfélag þeirra hafði af samstarfi við önnur sveitarfélög þjónustusvæðisins. Mikill meirihluti svarenda í könnuninni, eða yfir 80% þeirra, hafði mjög eða frekar góða reynslu af samstarfi við önnur sveitarfélög innan þjónustusvæðisins. Enginn þátttakandi lýsti því að reynslan væri mjög slæm (sjá töflu 52).

Tafla 52. Hversu góð eða slæm er reynsla sveitarfélags þíns af samstarfi við önnur sveitarfélög þjónustusvæðisins?

	Fjöldi	Hlutfall		
Mjög góð	59	43%		43%
Frekar góð	52	38%		38%
Hvorki góð né slæm	18	13%		13%
Frekar slæm	8	6%		6%
Mjög slæm	0	0%		0%
Fjöldi svara	137			
Veit ekki	2			
Á ekki við	10			
Alls	149			

Í ljós kom að reynsla af samstarfi var ólík eftir landsvæðum. Hlutfallslega fæstir þátttakendur af Suðurnesjum töldu reynslu sveitarfélagsins af samstarfi við önnur sveitarfélög innan

þjónustusvæðisins góða, eða 38%. Allir svarendur á Austurlandi töldu reynslu af samstarfi við önnur sveitarfélög þjónustusvæðisins mjög eða frekar góða (sjá töflu 53).

Tafla 53. Hversu góð eða slæm er reynsla sveitarfélags þíns af samstarfi við önnur sveitarfélög þjónustusvæðisins? - Bakgrunnsgreining

	Mjög góð	Frekar góð	Hvorki góð né slæm	Frekar slæm	Mjög slæm	Fjöldi sv ara	Mjög eða frekar góð
Heild	43%	38%	13%	6%	0%	137	81%
Kyn							
Karl	41%	39%	14%	7%	0%	59	80%
Kona	45%	37%	13%	5%	0%	78	82%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélög	40%	38%	14%	7%	0%	112	79%
Tilraunasveitarfélög	56%	36%	8%	0%	0%	25	92%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	45%	36%	15%	5%	0%	107	80%
Vinnur við velferðarmál	37%	47%	7%	10%	0%	30	83%
Landsvæði							
Austurland	63%	38%	0%	0%	0%	16	100%
Höfuðborgarsvæðið	55%	36%	9%	0%	0%	11	91%
Norðurland eystra	45%	41%	10%	3%	0%	29	86%
Norðurland vestra	53%	40%	7%	0%	0%	15	93%
Suðurland	36%	36%	23%	5%	0%	22	73%
Suðurnes	25%	13%	25%	38%	0%	8	38%
Vestfirðir	33%	50%	11%	6%	0%	18	83%
Vesturland	33%	33%	22%	11%	0%	18	67%

Viðmælendur eigindlegra viðtala voru spurðir út í samstarf sveitarfélaga innan þjónustusvæða. Uppbygging þjónustusvæða sem viðmælendur starfa í er ólík og sum þeirra spanna talsvert stórt landsvæði. Viðmælendur höfðu flestir góða reynslu af samstarfi þó einnig kæmu fram frásagnir af samstarfsörðugleikum. Þrátt fyrir að deila þjónustusvæði geta sveitastjórnir haft ólíkar áherslur í málaflokknum og slíkt hefur valdið erfiðleikum í samstarfi á sumum svæðum. Flestir lýstu þó góðu samstarfi. Sumir viðmælendur lýstu jafnframt samstarfi á milli nærliggjandi sveitarfélaga, þvert á þjónustusvæði, og samningum á milli þjónustuaðila sem gerði notendum kleift að sækja þjónustu í öðru sveitarfélagi eða þjónustusvæði. Með því móti hafa sveitarfélög jafnframt keypt aðgengi að þjónustu fyrir íbúa sína í öðrum sveitarfélögum sem ekki er að finna í heimabyggð.

Fram kom að í kjölfar yfirfærslu á málefnum fatlaðs fólks frá ríki til sveitarfélaga hafi skapast ákveðin óvissa sem tengdist því að þjónustan er nú í ríkara mæli tengd lögheimili notenda. Þetta hafi orðið til þess að fólki sem þarf á þjónustu að halda hafi verið gert erfiðara að flytja á milli þjónustusvæða og/eða sveitarfélaga. Þjónustunotendum standi alla jafna ekki til boða þjónusta á öðrum þjónustusvæðum. Sumir viðmælendur lýstu því að sveitarfélögin sem þeir starfa hjá séu í

kjölfar yfirfærslunnar að setja sér skýrari reglur tengdar umsóknum á þjónustu og í mörgum sveitarfélögum er ekki hægt að sækja um þjónustu nema að hafa átt þar lögheimili um talsvert skeið.

Já, bara eins og um daginn þá var einstaklingur að sækja um þjónustu sem að býr ekki á þjónustusvæðinu, hann var að sækja um sem sagt félagslegt leiguhúsnæði, félagslega heimaþjónustu, á vernduðum vinnustað og frekari liðveislu. Þá þurfti ég einmitt að svara þú veist viðkomandi þú veist „þú þarft að eiga lögheimili á, með félagslegt hérna leiguhúsnæði, þá þarf viðkomandi að vera búinn að eiga lögheimili í 3 ár til þess að geta sótt um“.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Bent var á að þetta ætti sérstaklega við um þjónustunotendur sem þurfa mikla þjónustu og að staðan geti vakið upp óöryggi hjá þjónustunotendum sem óttast að verða af þjónustu um eitthvert skeið ef þeir flytja á milli þjónustusvæða eða sveitarfélaga. Þá sé í raun jafnframt tekið fyrir að einstaklingur geti t.d. unnið á vernduðum vinnustað sem tilheyrir tilteknu þjónustusvæði nema hann hafi lögheimili í sama sveitarfélagi og vinnustaðurinn eða að sérstakt samstarf sé á milli sveitarfélagana.

Í tilvikum þar sem þjónustunotendur vilja flytja fái þeir oft ekki nægilegan stuðning til þess. Jafnframt finnst viðmælendum óljóst hvort og hvernig fjármagn fylgi einstaklingum úr einu sveitarfélagi í annað. Með SIS-matinu væri, jú, hægt að sjá til þess að fjármagn með einstaklingnum væri flutt á milli þjónustusvæða, en þar sem seinagangur var á framkvæmd matsins væri lítil tiltrú á það gangi eins og til er ætlast. Framlög frá Jöfnunarsjóði myndu þá jafnast út við næsta SIS-mat að því gefnu að slíkt mat færi fram einu sinni á ári.

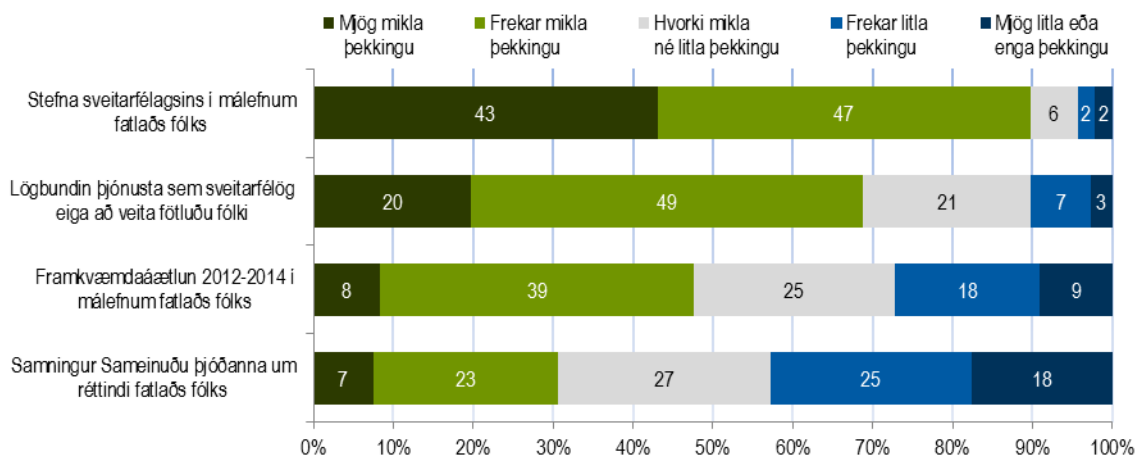
Já þetta er þunglamalegt. Í rauninni ætti það bara að vera sjálfgefið að þú gætir búið þar sem þú vildir og fengið þjónustu en við erum bara ekki komin þangað.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Þekking á málefnum fatlaðs fólks

Í viðhorfskönnuninni voru kjörnir fulltrúar í sveitarstjórn og starfsfólk á félags- og velferðarsviði spurt um þekkingu á fjórum þáttum er snerta málefni fatlaðs fólks: Stefnu sveitarfélagsins í málefnum fatlaðs fólks, lögbundna þjónustu sem sveitarfélög landsins eiga að veita fötluðu fólki, núverandi framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks og Sáttmála Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks. Um 90% svarenda töldu sig hafa mjög eða frekar mikla þekkingu á stefnu sveitarfélaganna í málefnum fatlaðs fólks, um 69% töldu sig hafa mjög eða frekar mikla þekkingu á lögbundinni þjónustu sem sveitarfélagið á að veita og um 47% á framkvæmdaáætlun í

málefnum fatlaðs fólks. Aðeins um 30% svarenda töldu sig hafa mjög mikla eða frekar mikla þekkingu á Sáttmála Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks (sjá mynd 10).

Mynd 10. Hversu mikla eða litla þekkingu hefur þú á eftirfarandi atriðum?

Þegar svör voru greind eftir bakgrunni þátttakenda kom í ljós að hlutfallslega fleiri svarendur (56%) sem vinna við velferðar- og félagsmál höfðu mjög mikla þekkingu á stefnu sveitarfélagsins í málefnum fatlaðs fólks en kjörnir fulltrúar í sveitarstjórnnum (39%) (sjá töflu 54).

Tafla 54. Hversu mikla eða litla þekkingu hefur þú á stefnu sveitarfélagsins í málefnum fatlaðs fólks?

	Mjög mikla þekkingu	Frekar mikla þekkingu	Hvorki mikla né litla þekkingu	Frekar litla þekkingu	Mjög litla eða enga þekkingu	Fjöldi svara	Mjög eða frekar mikla þekkingu
Heild	43%	47%	6%	2%	2%	137	90%
Kyn							
Karl	47%	43%	3%	3%	3%	60	90%
Kona	40%	49%	8%	1%	1%	77	90%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélög	43%	48%	5%	2%	3%	109	91%
Tilraunasveitarfélög	43%	43%	11%	4%	0%	28	86%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	39%	50%	7%	2%	2%	103	89%
Vinnur við velferðarmál	56%	35%	3%	3%	3%	34	91%

Um 77% kvenna töldu sig hafa mjög eða frekar mikla þekkingu á lögbundinni þjónustu sem sveitarfélög eiga að veita fötluðu fólki á móti 58% karla. Jafnframt var talsverður munur á svörum kjörinna fulltrúa í sveitarstjórn og þeirra sem starfa í velferðar- og félagsmálum. Tæp 90%

svarenda sem vinna við velferðar- og félagsmál töldu sig hafa mjög eða frekar mikla þekkingu á málefnum á móti 63% svarenda sem sitja í sveitarstjórnnum (sjá töflu 55).

Tafla 55. Hversu mikla eða litla þekkingu hefur þú á þeirri lögbundnu þjónustu sem sveitarfélög landsins eiga að veita fötluðu fólki?

	Mjög mikla þekkingu	Frekar mikla þekkingu	Hvorki mikla né litla þekkingu	Frekar litla þekkingu	Mjög litla eða enga þekkingu	Fjöldi sv ara	Mjög eða frekar mikla þekkingu
Heild	20%	49%	21%	7%	3%	147	69%
Kyn							
Karl	9%	49%	26%	11%	5%	65	58%
Kona	28%	49%	17%	5%	1%	82	77%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélög	21%	50%	21%	8%	2%	117	70%
Tilraunasveitarfélög	17%	47%	23%	7%	7%	30	63%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	13%	49%	26%	8%	4%	112	63%
Vinnur við velferðarmál	40%	49%	6%	6%	0%	35	89%

Talsvert fleiri svarendur sem starfa í velferðarmálum (74%) töldu sig hafa mjög eða frekar mikla þekkingu á framkvæmdaráætlun í málefnum fatlaðs fólks en kjörnir fulltrúar í sveitarstjórnnum (39%). Um 15% svarenda sem starfa við velferðarmál sögðust hafa frekar litla, mjög litla eða enga þekkingu á framkvæmdaráætluninni (sjá töflu 56).

Tafla 56. Hversu mikla eða litla þekkingu hefur þú á framkvæmdaráætlun í málefnum fatlaðs fólks 2012-14

	Mjög mikla þekkingu	Frekar mikla þekkingu	Hvorki mikla né litla þekkingu	Frekar litla þekkingu	Mjög litla eða enga þekkingu	Fjöldi sv ara	Mjög eða frekar mikla þekkingu
Heild	8%	39%	25%	18%	9%	143	48%
Kyn							
Karl	8%	30%	31%	23%	8%	64	38%
Kona	9%	47%	20%	14%	10%	79	56%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélög	8%	38%	27%	18%	10%	114	46%
Tilraunasveitarfélög	10%	45%	17%	21%	7%	29	55%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	5%	35%	29%	22%	9%	109	39%
Vinnur við velferðarmál	21%	53%	12%	6%	9%	34	74%

Við bakgrunnsgreiningu spurningarinnar um þekkingu á Sáttmála Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks kom fram mikill munur á svörum fólks sem situr í sveitarstjórnnum annars vegar og þeirra sem vinna við velferðar- og félagsmál hins vegar. Tæp 70% svarenda sem vinna við velferðarmál töldu sig hafa mjög eða frekar mikla þekkingu á sáttmálanum samanborið við 19% þeirra sem kjörnir eru í sveitarstjórn. Um 20% þeirra sem starfa að velferðar- og félagsmálum í sveitarfélögunum töldu sig hafa frekar litla, mjög litla eða enga þekkingu á sáttmálanum. Einnig kom fram munur á milli svara karla og kvenna. Hlutfallslega fleiri konur (41%) en karlar (17%) töldu sig hafa mjög eða frekar mikla þekkingu á sáttmálanum (sjá töflu 57).

Tafla 57. Hversu mikla eða litla þekkingu hefur þú á Sáttmála Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks?

	Mjög mikla þekkingu	Frekar mikla þekkingu	Hvorki mikla né litla þekkingu	Frekar litla þekkingu	Mjög litla eða enga þekkingu	Fjöldi svara	Mjög eða frekar mikla þekkingu
Heild	7%	23%	27%	25%	18%	147	31%
Kyn							
Karl	3%	14%	22%	34%	28%	65	17%
Kona	11%	30%	30%	18%	10%	82	41%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélag	9%	22%	30%	21%	18%	117	31%
Tilraunasveitarfélög	3%	27%	13%	40%	17%	30	30%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	4%	15%	31%	29%	21%	112	19%
Vinnur við velferðarmál	20%	49%	11%	14%	6%	35	69%

Viðmælendur í eigindlegu viðtölunum ræddu stefnur sveitarfélaganna í málefnum fatlaðs fólks. Stefnurnar virtust nokkuð ólíkar eftir sveitarfélögum og höfðu í mörgum tilvikum verið að einhverju leyti unnar í samstarfi við hagsmunasamtök fatlaðs fólks og þjónustunotendur. Sumar höfðu verið unnar fyrir yfirfærslu á málefnum fatlaðs fólks frá ríki til sveitarfélaga og fjölluðu fyrst og fremst um stefnumörkun er varðar samþættingu þjónustu. Í flestum stefnanna var hugmyndafræðin í forgrunni þjónustunnar útlistuð.

Hjá flestum sveitarfélögum var stefnuna í málefnum fatlaðs fólks að finna á heimasíðum sveitarfélaganna. Hjá einu sveitarfélagi var stefnan til á blaði en ekki aðgengileg á netinu og í einu tilviki vann sveitarfélagið samkvæmt óskrifaðri stefnu. Þótt stefnan væri óformleg gerði viðmælandi ráð fyrir því að starfsfólk félagsþjónustunnar þekkti hana og ynni eftir henni. Hann sá því ekki brýna ástæðu til að gera stefnuna formlega og aðgengilega þjónustunotendum:

Viðmælandi: Nei hún [stefnan] er ekki alveg formuð. Það er eitt af því sem að við erum svona að vinna í núna, eða er framundan skulum við segja frekar.

Rannsakandi: Já.

Viðmælandi: Við vitum alveg stefnuna, innra með okkur sko...

Rannsakandi: Já.

Viðmælandi: Og erum alveg sammála um hana en, en við þurfum að koma henni í orð. Og það er svo sem, hægt að skrifa hana á hálfum degi, sko. En hvað, hverju það hjálpar, ég veit það ekki alveg. Það er svona, ekki alveg víst.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Einungis örfáir viðmælendur sögðu sveitarfélag sitt hafa framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks auk stefnu og í sumum tilvikum var þetta tvennt að einhverju leyti samþætt. Viðmælendur lýstu því að óháð formlegri stefnu væri kappkostað að samþætta þjónustuna í ríkari mæli:

Það sem að við náttúrulega stefnum að hér er alla vegana að gera þjónustuna. Að við hættum að tala um fyrir og eftir yfirfærslu. Heldur er þetta bara þjónusta sem er eðlileg þjónusta hjá sveitarfélaginu við sína íbúa, hvernig sem þeir eru, fatlaðir eða ófatlaðir eða hvernig það er. Og það verði, já að þetta verði meiri svona samfella og samþætting.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Að mati margra hafði þekking á málefnum fatlaðs fólks verið skammt á veg komin innan sveitarfélaganna við yfirfærslu, bæði innan félagsþjónustunnar og annarra deilda. Í kjölfar yfirfærslunnar hafi þekking á málefnum fatlaðs fólks og fagþekking innan félagsþjónustunnar aukist til muna. Í anda samþættingar hefði félagsþjónustan reynt eftir fremsta megni að skipuleggja tilhögun þjónustunnar til fatlaðs fólks með þeim hætti að hún fléttaðist saman við almenna þjónustu. Nokkrir viðmælendur lýstu því að samvinna þvert á deildir sveitarfélaganna hafi gengið vel og að slík samvinna stuðli að útbreiðslu þekkingar á málefnum fatlaðs fólks innan annarra deilda sveitarfélaganna. Í dag standi því stærri og þverfaglegri hópur að málum en í tíð svæðisskrifstofanna og þetta feli í sér aukin tækifæri til framþróunar. Þegar fleiri komi að málum og mismunandi hugmyndir mætast myndist meiri umræða og þá „fæðist oft eitthvað nýtt og spennandi.“

Viðmælendur töldu hins vegar þörf fyrir aukna fræðslu og umræðu um ríkjandi hugmyndafræði og stefnu í málefnum fatlaðs fólks. Þeir sem unnið höfðu á svæðisskrifstofunum lýstu því að umræða um hugmyndafræði og þróunin í málaflokknum hafi verið haldið á lofti og áhersla verið lögð á fræðslu. Eftir yfirfærslu hafi hins vegar ekki gefist nægur tími í slíkt. Aukin umræða um hugmyndafræði og ríkjandi áherslur sé mikilvæg þjónustunni og stuðli að auknum

gæðum hennar. Nokkrir lýstu því að umræðan hafi fallið í skuggann af umræðu um peningamál eins og einn viðmælandi lýsir hér :

Það hefur minnkað. Og, já mér finnst við hafa stoppað. Og það fór ofboðslega mikið þúður í peningaumræðu. Og hérna hefur verið svona einhvern veginn, allt þúður hefur farið í það [...] En mér hefur svona fundist peningaumræðan verið á kostnað umræðu um þróun þjónustunnar og hérna einmitt þessa hugmyndafræði sem þarf stanslaust að vera að halda á lofti.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Viðmælendur ræddu framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks og töldu áherslur áætlunarinnar jákvæðar og í takt við hugmyndir og stefnu sveitarfélaganna almennt. Þeir töldu áætlunina mikilvæga og veita þjónustuaðilum ákveðið aðhald. Jafnframt lýstu þeir þörf fyrir áframhaldandi kynningu á áætluninni, sér í lagi til sveitarstjórnarfólks. Sumir lýstu áhyggjum af því að kjörnir fulltrúar í sveitarstjórnnum sem hafa hin formlegu völd í málaflokknum, m.a. þegar kemur að ráðstöfun fjármagns, þekktu ekki eða vissu af tilurð framkvæmdaáætlunarinnar:

Það hefði þurft bara að leggja þetta fyrir allar sveitarstjórnirnar sem eru innan þjónustuvæðisins. Það er að segja að þeir væru meðvitaðir um að við værum með ákveðna framkvæmdaáætlun í gangi og að eftir henni værum við að vinna og að við stæðum öll á bak við það. Og þarna er svona einmitt, það er þessi meðvitund og að gera sveitarstjórnarmenn meira meðvitaða um ábyrgðina sem þeir hafa gagnvart málefnum fatlaðs fólks.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Sumir viðmælendur voru ánægðir með sitt sveitarfélag og sitt sveitarstjórnarfólk en aðrir voru neikvæðari og töldu að sveitarstjórnarmenn og aðilar innan Sambands íslenskra sveitarfélaga væru ekki nægilega vel að sér. Þetta væri stundum dragbítur þar sem eftir yfirfærslu væru stjórn málin komin nær málaflokknum. Kjörnir fulltrúar hefðu nú hvoru tveggja bein og óbein áhrif á þjónustu sem veitt er og sumir lýstu því að þekkingarleysi þeirra gæti dregið úr framþróun í málaflokknum.

Inn á milli að þá á þessi málaflokkur erfitt uppdráttar vegna þess að það er bara ekki nægileg þekking og ekki nægilegur skilningur og fólk er að uppgötva svolítið upp á nýtt, eitthvað sem að við vissum fyrir löngu, löngu, löngu síðan svo.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

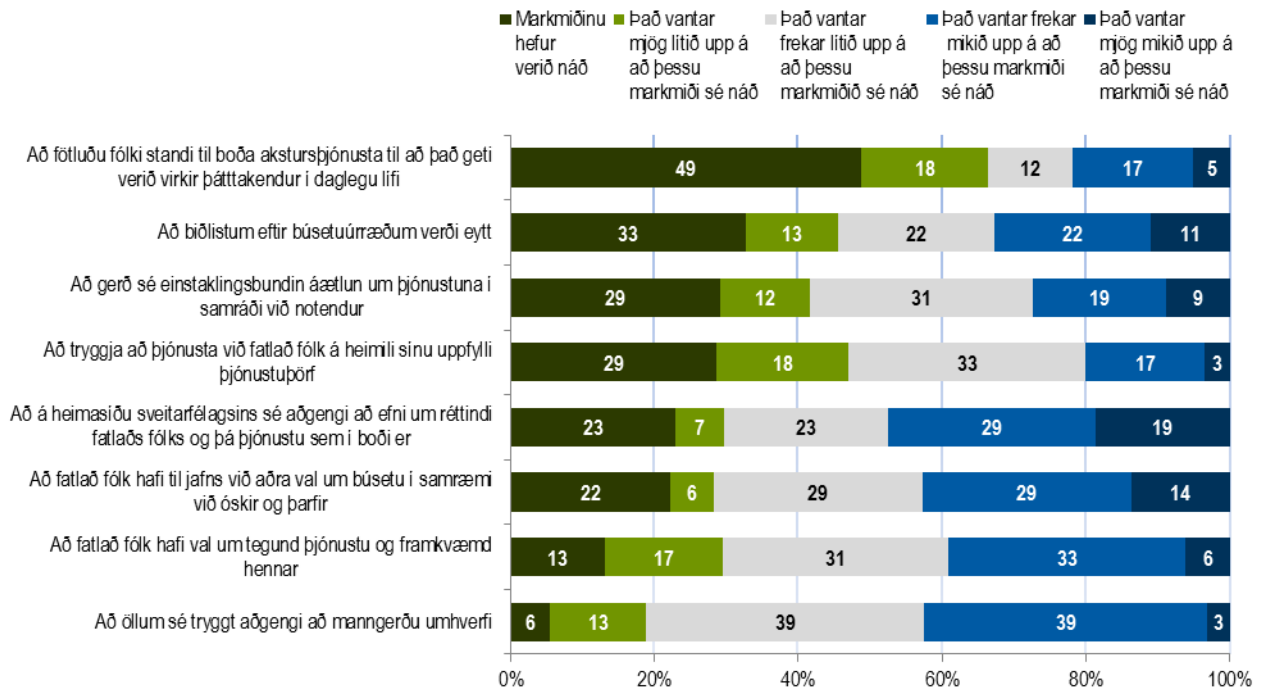
Staða þjónustu innan sveitarfélaga

Framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks til ársins 2014 var samþykkt á Alþingi 11. júní 2012. Í henni eru sett fram markmið og aðgerðir sem sveitarfélög og aðrir ábyrgðaraðilar skulu vinna að (Velferðarráðuneytið, 2012). Átta markmið sem sett eru fram í framkvæmdaráætluninni voru valin

og þátttakendur beðnir um að meta hversu vel eða illa þeirra sveitarfélagi hafi tekist að ná þeim. Markmiðin eru eftirfarandi:

1. Að fötluðu fólki standi til boða akstursþjónusta til að það geti verið virkir þátttakendur í daglegu lífi.
2. Að biðlistum eftir búsetuúrræðum verði eytt.
3. Að gerð sé einstaklingsbundin áætlun um þjónustuna í samráði við notendur.
4. Að tryggja að þjónusta við fatlað fólk á heimili sínu uppfylli þjónustubörf.
5. Að á heimasíðu sveitarfélagsins sé aðgengi að efni um réttindi fatlaðs fólks og þá þjónustu sem í boði er.
6. Að fatlað fólk hafi til jafns við aðra val um búsetu í samræmi við óskir og þarfir.
7. Að fatlað fólk hafi val um tegund þjónustu og framkvæmd hennar.
8. Að öllum sér tryggt aðgengi að manngerðu umhverfi.

Á mynd 11 má sjá hvernig svör dreifðust. Af markmiðunum töldu flestir þátttakendur eða um helmingur þeirra, að markmiði um að fötluðu fólki standi til boða akstursþjónusta hafi verið náð. Um þriðjungur taldi lítið vanta upp á að markmiðinu væri náð og 22% að frekar mikið eða mjög mikið vantaði upp á. Um þriðjungur þátttakenda taldi að biðlistum eftir búsetuúrræðum hafi verið eytt og rúmlega þriðjungur taldi að það vantaði lítið upp á til að markmiðinu væri náð. Um 28% þátttakenda töldu að frekar eða mjög mikið vanti upp á að markmiði um að einstaklingsbundin áætlun sé gerð í samráði við notendur hafi verið náð. Um helmingur þátttakenda (48%) taldi frekar eða mjög mikið vanta upp á að á heimasíðu sveitarfélagsins væri aðgengi að efni um réttindi fatlaðs fólks og þjónustu sem í boði er. Um 43% töldu mikið vanta upp á að fatlað fólk hafi til jafns við aðra val um búsetu í samræmi við óskir og þarfir. Um 13% þátttakenda töldu að fatlað fólk hafi val um tegund þjónustu og framkvæmd hennar en 39% töldu vanta frekar eða mjög mikið upp á að því markmiði væri náð. Aðeins um 6% þátttakenda töldu að markmiði um að öllum sé tryggt aðgengi að manngerðu umhverfi hafi verið náð en rúmlega helmingur taldi að lítið vantaði upp á að markmiðið næðist.

Mynd 11. Eftirtalin markmið koma fram í framkvæmdaáætlun um málefni fatlaðs fólks til ársins 2014. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái þessum markmiðum?

Tveir þriðju svarenda (67%) taldi að markmiðinu um að fötluðu fólki stæði til boða akstursþjónusta til að það gæti verið virkir þátttakendur í daglegu lífi hafi verið náð eða að lítið vantaði upp á. Þegar svörin voru greind eftir bakgrunni svarenda kom í ljós að hlutfallslega fleiri svarendur sveitarfélaga sem ekki voru tilraunasveitarfélög töldu mjög eða frekar mikið vanta upp á að markmiðinu sé náð (25%) en svarendur fyrrum tilraunasveitarfélaga (9%). Um 28% svarenda sem störfuðu við velferðar- og félagsmál töldu mjög eða frekar mikið vanta upp á að markmiðinu væri náð á mótí 20% þeirra sem kjörnir voru í sveitarstjórn (sjá töflu 58).

Um þriðjungur svarenda töldu að markmiði um að biðlistum eftir búsetuúrræði hjá sveitarfélaginu verði eytt hafi verið náð. Talsverður munur kom fram á svörum þeirra sem starfa við velferðar- og félagsmál hjá sveitarfélögum annars vegar og þeirra sem sæti eiga í sveitarstjórn, en helmingur svarenda sem starfa við velferðar- og félagsmál töldu að mjög eða frekar mikið vanti upp á að markmiðinu verði náð, á mótí 26% þeirra sem kjörnir eru í sveitarstjórn. Jafnframt var munur á svörum þátttakenda sem starfa í fyrrum tilraunasveitarfélögum og þeim sem starfa hjá sveitarfélögum sem ekki voru tilraunasveitarfélög. Um 16% þeirra sem starfa hjá fyrrum tilraunasveitarfélagi töldu frekar eða

mjög mikið vanta upp á að markmiðinu hafi verið náð en á sömu skoðun voru 37% þeirra sem starfa hjá sveitarfélögum sem ekki voru tilraunasveitarfélög (sjá töflu 59).

Tafla 58. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að fötluðu fólk standi til boða akstursþjónusta til að það geti verið virkir þátttakendur í daglegu lífi

	Markmiði hefur verið náð	Mjög lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Mjög mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Fjöldi svara	Mjög eða frekar mikið vantar upp á
Heild	49%	18%	12%	17%	5%	119	22%
Kyn							
Karl	45%	21%	11%	13%	9%	53	23%
Kona	52%	15%	12%	20%	2%	66	21%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélag	47%	18%	10%	20%	5%	97	25%
Tilraunasveitarfélög	55%	18%	18%	5%	5%	22	9%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	48%	17%	15%	14%	6%	87	20%
Vinnur við velferðarmál	50%	19%	3%	25%	3%	32	28%

Tafla 59. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að biðlistum eftir búsetuúrræðum verði eytt

	Markmiði hefur verið náð	Mjög lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Mjög mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Fjöldi svara	Mjög eða frekar mikið vantar upp á
Heild	33%	13%	22%	22%	11%	101	33%
Kyn							
Karl	33%	15%	30%	18%	5%	40	23%
Kona	33%	11%	16%	25%	15%	61	39%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélag	32%	12%	20%	23%	13%	82	37%
Tilraunasveitarfélög	37%	16%	32%	16%	0%	19	16%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	37%	14%	23%	19%	7%	73	26%
Vinnur við velferðarmál	21%	11%	18%	29%	21%	28	50%

Um 30% þátttakenda töldu að markmiði um gerð einstaklingsbundinnar áætlunar um þjónustuna í samráði við notendur hafi verið náð. Tuttugu prósent svarenda sem starfa við velferðarmál innan sveitarfélaganna töldu mjög mikið vanta upp á að markmiðinu væri náð á móti 5% kjörinna fulltrúa í sveitarstjórnnum (sjá töflu 60).

Tafla 60. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að gerð sé einstaklingsbundin áætlun um þjónustuna í samráði við notendur

	Markmiði hefur verið náð	Mjög lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Mjög mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Fjöldi svara	Mjög eða frekar mikið vantar upp á
Heild	29%	12%	31%	19%	9%	113	27%
Kyn							
Karl	28%	13%	36%	21%	2%	47	23%
Kona	30%	12%	27%	17%	14%	66	30%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélag	27%	13%	31%	19%	10%	88	30%
Tilraunasveitarfélög	36%	12%	32%	16%	4%	25	20%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	29%	16%	31%	19%	5%	83	24%
Vinnur við velferðarmál	30%	3%	30%	17%	20%	30	37%

Um 30% þátttakenda töldu þjónustu við fatlað fólk á heimili sínu uppfylla þjónustupörf. Þegar svör voru greind eftir bakgrunni kom í ljós talsverður munur á svörum svarenda frá fyrrum tilraunasveitarfélögum annars vegar og öðrum sveitarfélögum hins vegar. Um 4% svarenda hjá fyrrum tilraunasveitarfélögum töldu mjög eða frekar mikið vanta upp á að þjónusta við fatlað fólk á heimili sínu uppfyllti þjónustupörf á móti 24% svarenda í öðrum sveitarfélögum. Hlutfallslega fleiri svarendur sem starfa á sviði velferðar- og félagsmála (28%) töldu mjög eða frekar mikið vanta upp á að markmiðinu væri náð á móti 17% þeirra sem sitja sveitarstjórn (sjá töflu 61).

Tafla 61. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að tryggja að þjónusta við fatlað fólk á heimili sínu uppfylli þjónustupörf

	Markmiði hefur verið náð	Mjög lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Mjög mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Fjöldi svara	Mjög eða frekar mikið vantar upp á
Heild	29%	18%	33%	17%	3%	115	20%
Kyn							
Karl	29%	23%	35%	12%	2%	52	13%
Kona	29%	14%	32%	21%	5%	63	25%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélag	29%	18%	30%	20%	4%	91	24%
Tilraunasveitarfélög	29%	21%	46%	4%	0%	24	4%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	30%	18%	35%	16%	1%	83	17%
Vinnur við velferðarmál	25%	19%	28%	19%	9%	32	28%

Nærri fjórðungur (23%) svarenda taldi að á heimasíðum sveitarfélaganna væri aðgengi að efni um réttindi fatlaðs fólks og þjónustuna sem í boði er. Tæpur helmingur (48%) svarenda taldi mjög eða frekar mikið vanta upp á að markmiðinu væri náð. Þegar spurningin var bakgrunnsgreind kom í ljós að hlutfallslega fleiri svarendur í hópi sveitarstjórnarfulltrúa (52%) töldu mjög eða frekar mikið vanta upp á að markmiðinu væri náð samanborið við svarendur sem vinna að velferðarmálum (37%) (sjá töflu 62).

Tafla 62. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að á heimasíðu sveitarfélagsins sé aðgengi að efni um réttindi fatlaðs fólks og þá þjónustu sem í boði er

	Markmiði hefur verið náð	Mjög lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Mjög mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Fjöldi sv ara	Mjög eða frekar mikið vantar upp á
Heild	23%	7%	23%	29%	19%	118	48%
Kyn							
Karl	29%	8%	16%	24%	24%	51	47%
Kona	18%	6%	28%	33%	15%	67	48%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélag	24%	7%	22%	26%	20%	94	46%
Tilraunasveitarfélög	17%	4%	25%	42%	13%	24	54%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	23%	7%	19%	30%	22%	88	52%
Vinnur við velferðarmál	23%	7%	33%	27%	10%	30	37%

Innan við 30% svarenda töldu að fatlað fólk hafi, til jafns við aðra, val um búsetu í samræmi við óskir og þarfir eða að það vanti mjög lítið upp á það. Um 36% karla voru á þessari skoðun samanborið við 22% kvenna. Um 36% svarenda hjá fyrrum tilraunasveitarfélögum töldu mjög eða frekar mikið vanta upp á að markmiðinu sé náð samanborið við 45% þeirra sem starfa í öðrum sveitarfélögum. Einnig var munur á svörum þátttakenda sem starfa hjá sveitarfélagunum að velferðar- og félagsmálum annars vegar og kjörnum fulltrúum hins vegar. Rúmur fjórðungur kjörinna fulltrúa taldi að fatlað fólk hafi, til jafns við aðra, val um búsetu í samræmi við óskir og þarfir á mótí 13% þeirra sem starfa að velferðar- og félagsmálum. Tæplega 60% svarenda sem starfa við velferðar- og félagsmál töldu mjög eða frekar mikið vanta upp á að fatlað fólk hafi, til jafns við aðra, val um búsetu á mótí 36% sveitarstjórnarfulltrúa (sjá töflu 63).

Einungis 13% þátttakenda töldu fatlað fólk hafa val um tegund þjónustu og framkvæmd hennar. Um 48% töldu að frekar eða mjög lítið vanti upp á að markmiðinu sé náð. Talsverður munur var á svörum þeirra sem starfa hjá fyrrum tilraunasveitarfélögum og þeim sem starfa hjá öðrum sveitarfélögum. Um 22% svarenda fyrrum tilraunasveitarfélaga sögðu mjög eða frekar

mikið vanta upp á að markmiðinu væri náð á mótí 43% þeirra sem starfa hjá öðrum sveitarfélögum (sjá töflu 64).

Tafla 63. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að fatlað fólk hafi til jafns við aðra val um búsetu í samræmi við óskir og þarfir

	Markmiði hefur verið náð	Mjög lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Mjög mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Fjöldi svara	Mjög eða frekar mikið vantar upp á
Heild	22%	6%	29%	29%	14%	117	43%
Kyn							
Karl	30%	6%	30%	22%	12%	50	34%
Kona	16%	6%	28%	34%	15%	67	49%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélag	21%	5%	29%	28%	16%	92	45%
Tilraunasveitarfélög	28%	8%	28%	32%	4%	25	36%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	26%	6%	32%	24%	13%	85	36%
Vinnur við velferðarmál	13%	6%	22%	44%	16%	32	59%

Tafla 64. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að fatlað fólk hafi val um tegund þjónustu og framkvæmd hennar

	Markmiði hefur verið náð	Mjög lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Mjög mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Fjöldi svara	Mjög eða frekar mikið vantar upp á
Heild	13%	17%	31%	33%	6%	115	39%
Kyn							
Karl	13%	20%	28%	37%	2%	46	39%
Kona	13%	14%	33%	30%	9%	69	39%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélag	12%	13%	32%	37%	7%	92	43%
Tilraunasveitarfélög	17%	30%	30%	17%	4%	23	22%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	13%	17%	29%	35%	5%	82	40%
Vinnur við velferðarmál	12%	15%	36%	27%	9%	33	36%

Aðeins 6% svarenda töldu að aðgengi að manngerðu umhverfi væri tryggt í sveitarfélagnum. Rúmur helmingur taldi mjög eða frekar lítið vanta upp á að markmiðinu væri náð en 43% svarenda töldu mjög eða frekar mikið vanta upp á að aðgengi sé tryggt. Enginn svarandi sem starfar við velferðar- og félagsmál taldi markmiðinu vera náð á mótí 7% kjörinna fulltrúa.

Jafnframt töldu hlutfallslega fleiri svarendur sem starfa við velferðarmál (52%) mjög eða frekar mikið vanta upp á að markmiðinu væri náð en kjörnir fulltrúar í sveitarstjórnnum (40%) (sjá töflu 65).

Tafla 65. Hversu mikið eða lítið finnst þér vanta upp á að þitt sveitarfélag nái eftirtöldu markmiði? - Að öllum sé tryggt aðgengi að manngerðu umhverfi

	Markmiði hefur verið náð	Mjög lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar lítið vantar upp á að markmiði sé náð	Frekar mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Mjög mikið vantar upp á að markmiði sé náð	Fjöldi sv ara	Mjög eða frekar mikið vantar upp á
Heild	6%	13%	39%	39%	3%	127	43%
Kyn							
Karl	4%	11%	47%	35%	4%	55	38%
Kona	7%	15%	32%	43%	3%	72	46%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélag	5%	15%	36%	41%	4%	101	45%
Tilraunasveitarfélög	8%	8%	50%	35%	0%	26	35%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	7%	13%	41%	38%	2%	96	40%
Vinnur við velferðarmál	0%	16%	32%	45%	6%	31	52%

Viðmælendur í eiginlegum hluta rannsóknarinnar skiptust í tvo hópa í viðhorfum sínum til þjónustunnar eftir yfirfærslu á málefnum fatlaðs fólks frá ríki til sveitarfélaga. Sumir töldu að þar sem mikil orka hafi farið í umsýslu, samþættingu og aðlögun hafi þjónustan að hluta til staðnað og lítið breyst. Aðrir lýstu því að í kjölfar yfirfærslunnar hafi hlutir loks farið í gang sem settir höfðu verið á bið hjá svæðisskrifstofunum. Viðmælendur voru almennt jákvæðir í garð þjónustunnar sem veitt er af sveitarfélögunum í dag og töldu að krefjandi breytingar sem yfirfærslunni fylgdu hafi ekki bitnað á þjónustu til notenda. Allir voru þó sammála um að sveitarfélögin hafi enn ekki náð að mæta þörfum allra og að sveitarfélögin hefðu þannig tækifæri til að bæta þjónustu sína.

Viðmælendur ræddu um samráð og samstarf við þjónustunotendur og lýstu því að gerðar væru einstaklings- eða þjónustuáætlanir, eins og kröfur framkvæmdaáætlunarinnar segja til um. Fram kom að sumir þjónustunotendur geti ekki tekið þátt í slíku samstarfi sökum skerðinga sinna. Hjá sumum sveitarfélögum fer fram enn frekara samráð við notendur. Auk þess að hafa verið í samstarfi við hagsmunasamtök þá hafa sum sveitarfélög haldið íbúafundi eða sett á fót notendahópa og samráðshópa. Markmið þessara hópa var að fá fram sjónarmið þeirra sem nota þjónustuna. Fáir viðmælendur lýstu þó reglulegri samráðsvinnu. Í mörgum tilvikum tengdist samráðið fyrst og fremst vinnu við stefnumótun sveitarfélaganna og hjá nokkrum kom fram að lítil eða engin skipuleg samráðsvinna hafi farið fram.

Aðgengi að manngerðu umhverfi er víða ábótavant að mati viðmælenda. Helsta hindrunin felst í því að breytingar til að tryggja slíkt aðgengi kosta mikið. Aðgengi að upplýsingum virðist jafnframt misjafnt eftir sveitarfélögum. Sumir viðmælendur lýstu því að mikilvægt væri að notast við ólíkar leiðir og miðla til að koma upplýsingum áleiðis. Þá væri ákjósanlegt að hafa efni aðgengilegt á heimasíðum sveitarfélaganna, en að slíkt væri hins vegar ekki nóg. Í sumum sveitarfélögum hafi upplýsingum verið komið á framfæri í bæjarblöðum í þeim tilgangi að ná til eldri kynslóða sem hugsanlega nýta sér heimasíður í minna mæli. Viðmælendur voru meðvitaðir um að upplýsingar á heimasíðum sveitarfélaganna væru ekki aðgengilegar fyrir alla. Sums staðar hafði verið lögð vinna í að útbúa efni um þjónustuna til að setja á heimasíður sveitarfélaganna. Vinnuhópur starfandi á vegum Samtaka sveitarfélaga á höfuðborgarsvæðinu hafði t.a.m. unnið efni um þjónustu við fatlað fólk fyrir sveitarfélög á höfuðborgarsvæðinu. Markmiðið var að samræma upplýsingar á höfuðborgarsvæðinu og stuðla að betra aðgengi að þeim. Hjá sumum sveitarfélögum virtist aðgengi að upplýsingum ekki talið forgangsatriði. Því var lýst að upplýsingar væru fyrst og fremst veittar í gegnum síma þar sem fólk hringdi ef það hefði spurningar. Af þeim sökum var ekki lögð áhersla á að auka aðgengi að upplýsingum með öðrum leiðum.

Viðmælandi: Samstarfskona mín er mjög hæf og er búin að vera mjög lengi hér. Hún þekkir alla og fólk hringir bara. Það hringir á [tiltekið svið sveitarfélagsins] og spyr hvern það eigi að tala við og við tökum það bara strax. Eða við höfum alveg getað haft undan með það sko.

Rannsakandi: Þannig að það er aðalega með þeim hætti sem að upplýsingum er miðlað?

Viðmælandi: Já það er mest þannig, það er náttúrulega töluvert af upplýsingum um þjónustu fatlaðs fólks á síðunni en það er ekkert auðvelt að finna það. Og það er jafnvel að ef maður klikkar á eitthvað að þá fer maður á vitlausa tengingu, vitlausan link sko.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Bent var á að eftir yfirfærsluna, þegar þjónustan er nú á ábyrgð sveitarfélaganna, væru upplýsingar almennt aðgengilegri þar sem fólk þyrfti ekki að sækjast eftir upplýsingum á mörgum stöðum. Viðmælendur töldu þó þörf á enn betra aðgengi að upplýsingum. Sér í lagi þyrfti að tryggja upplýsingar á auðskildu máli og að auka aðgengileika fyrir sjónskert fólk og fólk af erlendum uppruna. Viðmælendur nefndu jafnframt að fræðsla um réttindi fatlaðs fólks til þjónustunotenda hefði verið lítil eftir yfirfærslu. Sum sveitarfélögin höfðu verið í samstarfi við hagsmunasamtök um slíka fræðslu, en hún var þó ekki nægjanleg að mati viðmælenda:

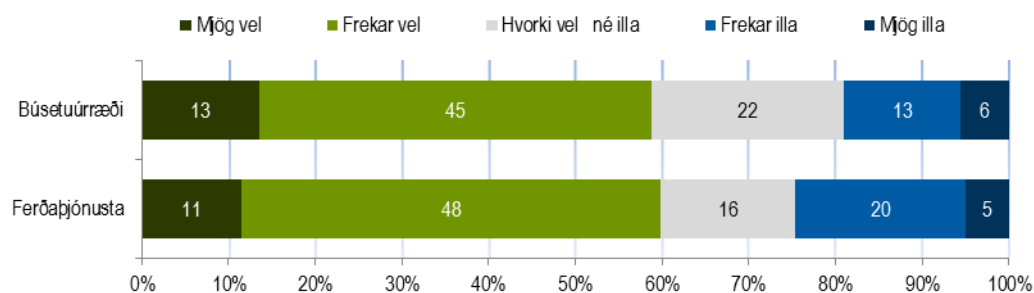
Það er ekki vísitandi verið að hamla aðgengi að upplýsingum og allir sem vilja fá til dæmis viðtal til að fá þetta maður á mann, ef þess þarf. En vissulega þarf þarna að gera betur eins og í flestu. Það er, ég held við séum ekkert voðalega mikið að upplýsa til dæmis um réttindi. Hagsmunafélögin hafa gert það miklu meira heldur en við. Kannski af því að við getum ekki alltaf staðið við það.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Aðspurðir um helstu styrkleikana í þjónustunni vísuðu viðmælendur gjarnan til þess sem unnið væri samkvæmt viðtekinni hugmyndafræði í málaflokknum, t.d. að styrkleikarnir fælust í mannauði og góðu starfsfólki sem ynni samkvæmt hugmyndafræði um sjálfstætt líf og styddi þjónustunotendur til sjálfstæðis. Nokkrir nefndu ný verkefni sem sum höfðu verið unnin í samstarfi við fatlað fólk og endurspegluðu öll ríkjandi hugmyndafræði um einstaklingsmiðaða þjónustu og sjálfstætt líf, sem og sveigjanleika í þjónustunni sem gerði hana jafnframt einstaklingsmiðaðri. Einn viðmælandi nefndi viðhorf sveitarstjórnarfulltrúa og vilja þeirra til að gera vel í málaflokknum.

Staða ferða- og búsetutengdrar þjónustu sveitarfélaganna

Til að fá upplýsingar um stöðu ferðaþjónustu og búsetutengdrar þjónustu voru þátttakendur viðhorfskönnunarinnar beðnir að svara því hvort þeir teldu þessa þjónustubætti sveitarfélagsins mæta þörfum og óskum fatlaðs fólks og öryrkja á svæðinu. Tæplega 60% þátttakenda töldu sveitarfélag sitt mæta þörfum og óskum fatlaðs fólks mjög eða frekar vel varðandi búsetuúrræði og ferðaþjónustu (sjá mynd 12).

Mynd 12. Hversu vel eða illa telur þú búsetuúrræði og ferðaþjónusta sveitarfélagsins mæta þörfum og óskum fatlaðs fólks og öryrkja?

Þegar svör voru greind eftir bakgrunni svarenda kom í ljós að tæplega 70% svarenda úr fyrrum tilraunasveitarfélögum töldu búsetuúrræði sveitarfélagsins mæta þörfum og óskum þjónustu notenda mjög eða frekar vel á móti 55% svarenda úr öðrum sveitarfélögum. Tæplega 30% svarenda sem vinna við velferðar- og félagsmál hjá sveitarstjórnnum töldu búsetuúrræði mæta þörfum frekar eða mjög illa á móti 16% kjörinna fulltrúa (sjá töflu 66).

Tafla 66. Hversu vel eða illa telur þú búsetuúrræði sveitarfélagsins mæta þörfum og óskum fatlaðs fólks og öryrkja? - Bakgrunnsgreining

	Hvorki vel					Fjöldi sv ara	Mjög eða frekar vel
	Mjög vel	Frekar vel	né illa	Frekar illa	Mjög illa		
Heild	13%	45%	22%	13%	6%	126	59%
Kyn							
Karl	14%	52%	21%	12%	2%	58	66%
Kona	13%	40%	24%	15%	9%	68	53%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélög	12%	43%	20%	18%	7%	97	56%
Tilraunasveitarfélög	17%	52%	31%	0%	0%	29	69%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	14%	47%	23%	12%	4%	94	61%
Vinnur við velferðarmál	13%	41%	19%	19%	9%	32	53%

Fjórðungur svarenda taldi ferðapjónustu svæðisins mæta þörfum og óskum fatlaðs fólks og öryrkja frekar eða mjög illa. Þegar spurning um ferðapjónustu sveitarfélaganna var bakgrunnsgreind kom í ljós að 63% sveitarstjórnarfulltrúa töldu þjónustuna mæta þörfum og óskum þjónustunotenda vel á móti 52% þeirra sem vinna að velferðarmálum (sjá töflu 67).

Tafla 67. Hversu vel eða illa telur þú ferðapjónustu svæðisins mæta þörfum og óskum fatlaðs fólks og öryrkja? - Bakgrunnsgreining

	Hvorki vel					Fjöldi sv ara	Mjög eða frekar vel
	Mjög vel	Frekar vel	né illa	Frekar illa	Mjög illa		
Heild	11%	48%	16%	20%	5%	122	60%
Kyn							
Karl	11%	55%	11%	18%	5%	56	66%
Kona	12%	42%	20%	21%	5%	66	55%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélög	13%	47%	15%	20%	6%	96	59%
Tilraunasveitarfélög	8%	54%	19%	19%	0%	26	62%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	12%	51%	13%	20%	3%	89	63%
Vinnur við velferðarmál	9%	42%	21%	18%	9%	33	52%

Viðmælendur í eigindlegum hluta rannsóknarinnar lýstu ólíkum búsetuúrræðum í sveitarfélögunum. Þeir greindu frá því að sumir þjónustunotendur byggju í þjónustukjörnum eða á sambýlum. Aðrir væru í sjálfstæðri búsetu og leigðu þá ýmist íbúð í félagslegu húsnæðiskerfi eða

á almennum markaði eða byggju í eigin húsnæði og fengu þjónustu heim. Margir bentu á að biðlisti væri eftir hvers kyns búsetuúrræðum og hjá flestum var ráðgert að byggja og fjölga þannig úrræðum. Hjá sumum sveitarfélögum var sérstaklega þörf á fleiri búsetuúrræðum þar sem notendur fengu þjónustu allan sólarhringinn. Sumir lýstu því að upp hafi komið stöður þar sem erfitt hafi verið að leysa aðkallandi mál:

Það sem kannski snýr svolítið að þessum búsetumálum, við höfum ekki alveg getað sinnt brýnni þörf og við höfum þá þurft að leita annað sem var, þú veist, ekkert alveg það sem að hvorki við né aðstandendur vildum.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Í framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks kemur fram sú stefna að leggja skuli herbergjasambýli niður í áföngum auk annarrar búsetu sem ekki uppfyllir reglugerð um þjónustu við fatlað fólk á heimili sínu (Velferðarráðuneytið, 2012). Viðmælendur voru allir sammála þeirri stefnu og lýstu því að herbergjasambýli samræmdust ekki stefnu sveitarfélaganna. Við byggingu nýs húsnæðis væri unnið samkvæmt núverandi reglugerð. Sumir höfðu tekið þátt í því að leggja niður herbergjasambýli og sögðu það almennt hafa gengið vel. Í sumum tilvikum var herbergjasambýlum breytt í íbúðasambýli eða þjónustuíbúðakjarna. Þó svo að viðmælendur væru sammála um að stefna skuli að lokun herbergjasambýla bentu nokkrir á að slíkt væri flókið í framkvæmd m.a. þar sem langir biðlistar væru eftir búsetuúrræðum. Að auki sögðust þeir finna fyrir viðnámi frá kjörnum fulltrúum í sveitarstjórnnum, starfsfólki sambýlanna og ekki síst aðstandendum fatlaðs fólks. Áhyggjur af lokun herbergjasambýla væru sérstaklega áberandi hjá aðstandendum þegar þeir reyndu að gera sér í hugarlund framtíðarbúsetu uppkominnna dætra sinna og sona. Þá væru áberandi áhyggjur af félagslegri einangrun og vanþjónustu sem foreldrar tengdu við önnur búsetuform en herbergjasambýli. Viðmælendur lýstu því að þetta ylli stundum árekstrum og væri flókið úrlausnar. Sumir töldu eina lausn á þessu felast í aukinni félagslegri þjónustu til íbúa í öðrum búsetuúrræðum:

Foreldrar eru oft ofsalega hræddir við að fólkið sitt einangrist, sæki sér ekki, myndi ekki fara í heimsókn í næstu íbúð. Það þarf að finna einhverja lausn á þessu. Maður sko þarf ekkert endilega að búa með öllum vinum sínum. Starfsfólkið getur alveg skipulagt það þannig að hann fari reglulega í heimsókn til vina sinna og hjálpi honum að skipuleggja að vinir hans komi í heimsókn til hans. Þarf ekkert endilega að búa með vinum sínum allan sólarhringinn.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Viðmælendur undirstrikuðu jafnframt mikilvægi þess að þjónustunotendur hefðu raunverulegt val um búsetu, líkt og aðrir. Stuðla þyrfti að auknum sveigjanleika í kerfinu og fjölbreyttari úrræðum og gefa fólki kost á að velja hvað það vill.

Það á að vera val. En ég held að til dæmis fullorðið fólk sem býr á sambýlum í dag það hefur allavega ekki val um að fara í eigin íbúð. Það er mjög hæpið val. Það er einn og einn sem hefur það val og það fólk á sterka aðstandendur sem berst fyrir því. Aðrir eru þarna og hafa aldrei haft val. Ef þeir væru kannski spurðir: „Vilt þú ekki frekar vera einn í þinni íbúð, nú þegar þú ert oðin 35 ára“ myndu þeir örugglega segja „já“. En, það er ekki val.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Öll starfa sveitarfélögin undir sömu lögum og þurfa að fara að reglugerðum settum af yfirvöldum. Viðmælendur voru almennt sammála um að þjónusta sveitarfélaganna ætti að vera lík og sögðu að í grunninn væri hún það, alla vega enn sem komið er. Talsverður munur kom þó fram á sumum þjónustuliðum hjá sveitarfélögunum og er margt sem hefur áhrif þar á. Í smærri sveitarfélögum og á þjónustusvæðum þar sem byggð er strjál er erfitt að tryggja aðgengi að lögbundinni þjónustu. Smærri sveitarfélög hafa ekki bolmagn til að reka þjónustu á pari við þá þjónustu sem veitt er á höfuðborgarsvæðinu og þjónustunotendur fá þar af leiðandi stundum minni þjónustu. Þessu lýsti viðmælandi af þjónustusvæði sem spannar stórt landssvæði, sem virðist gera ráð fyrir að þjónustunotendur geti flutt að vild milli landsvæða:

Já, auðvitað er náttúrulega þú veist, þú ert að fá kannski öðruvísi þjónustu í sveitinni. En hérna, þetta er líka ákveðið val. Þú velur kannski að búa einhversstaðar fjarri hérna, þú veist, byggð, og það náttúrulega er ekki hægt að tryggja allt.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Sum sveitarfélög hafa lagt áherslu á ólíka þjónustuþætti og þróað þá áfram. Eitt helsta dæmið er ferðaþjónusta fyrir blinda þjónustunotendur. Í Reykjavík er sérstök ferðaþjónusta ætluð blindu fólki sem gerir því kleift að ferðast að miklu leyti með leigubílum. Sambærilega þjónustu er ekki að finna í öðrum sveitafélögum. Meðvitund um þetta þjónustuform meðal blindra þjónustunotenda er mikil og viðmælendur úr öðrum sveitarfélögum lýstu því að hafa fengið ábendingar og umkvartanir:

Oft hringir fólk hingað og kvartar yfir því að það fær ekki leigubíla, eða eins og er í Reykjavík. Við erum ekki með svona blindra, eða svona, fólk náttúrulega lætur okkur náttúrulega vita fljótt af því ef við erum ekki, erum ekki að standa okkur sko.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Viðmælendur ræddu jafnframt aukin áhrif stjórn mála á málaflokkinn og þjónustuna og bent var á að það gæti orðið til þess að auka breytileika milli þjónustu sveitarfélaganna. Nokkrir töldu þetta geta leitt af sér jákvæðar breytingar. Sveitarfélög reyni nú hugsanlega í auknum mæli að skapa sér sérstöðu í ákveðnum málaflokkum og að úr verði frekari þróun á ólíkum úrræðum og leiðum. Aðrir bentu hins vegar á að ef ekki sé stuðlað að þekkingu kjörinna fulltrúa á málaflokkinum

skapist hætta á geðþóttaákvörðunum og að fagleg vinnubrögð sem grunduð eru í hugmyndafræði og þekkingu á málefnum fatlaðs fólks fari forgörðum. Einn viðmælandi nefndi nýlegt dæmi um slíkt:

Þetta skiptir bara miklu máli. Maður heyrir kannski í öðru sveitarfélagi þar sem pólitíkunum fannst bara alveg fátánlegt að fólk með þroskahömlun væri að fá NPA og þá var það sett bara í samninginn. Þrátt fyrir að fagfólkið væri ósammála því. Pólitíkin skiptir alltaf máli. Við erum komin í það landslag með því að vera hjá sveitarfélögunum.[...] þó að fagfólk sé allt af vilja gert þá er því kannski settar skorður þegar einhver pólitíkus segir bara: „Heyrðu, það er bara fátánlegt að fólk með þroskahömlun, það getur ekkert stýrt þjónustunni sjálft, við bara tökum það út, það fær ekki NPA.“

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Nýjungar og breytingar í þjónustunni

Í spurningalistanum var spurt hvaða nýjungar eða breytingar svarendur myndu vilja sjá í þjónustu við fatlað fólk í sínu sveitarfélagi. Í töflu 68 má sjá dæmi um athugasemdir sem fram komu. Tuttugu og fimm svöruðu að þeir vildu sjá fleiri og fjölbreyttari búsetuúrræði. Rúmlega 20 svör tengdust félagslegum úrræðum og voru þá oft nefnd aukin dagþjónustuúrræði, atvinnutengd úrræði og tómstundaúrræði. Tuttugu athugasemdir tengdust notendastýrðri persónulegri aðstoð (NPA) og 17 svör lutu að aðgengismálum. Tveir síðustu dálkarnir lýsa algengum athugasemdum er lutu að því hvað hindraði uppbyggingu nýjunga í þjónustunni. Fjórtán athugasemdir fjölluðu um fjárhagslegar hindranir. Þar kom fram að fólk taldi vanta aukið fjármagn frá ríkinu (Jöfnunarsjóði). Átta athugasemdir lutu að hindrunum sem tengdust forgangsröðun málaflokksins innan sveitarfélaganna.

Tafla 68. Hvaða nýjungar eða breytingar myndir þú vilja sjá í þjónustu við fatlað fólk í þínu sveitarfélagi?

	Fjöldi	Dæmi um athugasemdir
	101	
Búsetuúrræði	25	„Það þyrfti fjölbreyttari búsetuúrræði svo að fólk hefði úr meiru að velja.“
Félagsleg úrræði	21	„Það mætti koma á fót fjölbreyttari og fleiri virkniúrræðum eða hæfingu og þess háttar fyrir fatlaða einstaklinga í sveitarfélaginu.“
NPA	20	„Fyrst og fremst myndi ég vilja sjá notendastýrða persónulega aðstoð koma í gagnið í sveitarfélaginu.“
Aðgengi	17	„Það vantar upp á að fatlaðir geti komist að ýmissi þjónustu, eins og til dæmis kaffhúsum og veitingastöðum.“
Fjárhagslegar hindranir	14	„Það skortir á fjármagn frá ríkinu til sveitarfélagsins til þess að unnt sé að sinna málaflokkinum svo sómi sé af.“
Forgangsröðun	8	„Málefni þessa hóps hafi ekki náð eyrum sveitarstjórnarfólks með nægjanlega ríku móti, eins og nauðsynlegt væri til þess að til þess að knýja fram nýjungar í þjónustunni.“

* Svarendur nefndu margir fleiri en eitt atriði.

Viðmælendur í eigindlegu viðtölunum lýstu fyrirhugaðri uppbyggingu á þjónustu. Sums staðar er þörf á skammtíma vaxningum og fleiri félagslegum úrræðum fyrir börn með sérþarfir. Margir nefndu að á dagskrá væri að byggja frekari búsetuúrræði. Flestir viðmælendur störfuðu hjá sveitarfélögum sem gert hafa NPA samninga við þjónustunotendur. Þeir sögðu verkefnið almennt hafa gengið vel, töldu notendur ánægða með þjónustuna og voru þeirrar skoðunar að NPA væri góð viðbót við þá þjónustu sem sveitarfélögin veita.

Ég er mjög stoltur af því að það var ákveðið að fara í NPA samninga hérna. Þeir eru náttúrulega alveg rakin leið til sjálfræðis, sjálfstæðis og valdeflingar.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Þá ræddu þeir talsvert hugmyndafræðina um sjálfstætt líf sem er í forgrunni NPA og vonuðust jafnframt til að hugmyndafræðin myndi í auknum mæli lita aðra þjónustu sem veitt er, til dæmis þjónustu í búsetukjörnum.

Viðmælendur lýstu því að fjármagnsskortur hafi sett NPA-verkefninu ákveðnar skorður. Í samkomulagi ríkis og sveitarfélaga við yfirfærsluna voru tilgreind sérstök framlög tengd þróunarverkefni vegna notendastýrðrar persónulegrar aðstoðar (Velferðarráðuneytið, 2010). Sveitarfélög sem gerðu NPA samninga hafa því getað sótt um að fá hluta af samningnum endurgreiddan frá ríkinu. Að sögn viðmælenda gildir þetta endurgreiðsluákvæði út árið 2014 og af þeim sökum hafa sveitarfélög ekki gert samninga í lengri tíma en því nemur. Margir viðmælendur lýstu hins vegar hnökrum í samskiptum við Jöfnunarsjóð og töldu sumir sitt sveitarfélag ekki hafa fengið það sem þeim bæri. Þá var nefnt að samningar hafi ekki verið viðurkenndir vegna tækniatriða sem viðmælendum fundust óveruleg.

Já, sem sagt, við eigum að fá endurgreidda ákveðna prósentu af samningunum frá Jöfnunarsjóði og síðan hefur nú verið skoðað ekki alveg sátt, eða ég hef ekki verið sátt alveg við það. Þeir hafa ekki alveg samþykkt alla samningana og eitthvað svona. Að mínu mati svolítið svona búrókratía.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Sveitarfélögin sem taka þátt í NPA-tilraunaverkefninu hafa unnið að gerð samninga með mismunandi hætti. Í sumum sveitarfélögum var auglýst eftir fólki sem hefði áhuga á að gera samning. Annars staðar var ekki auglýst en einstaklingum sem höfðu verið með beingreiðslu-samninga hjá sveitarfélaginu boðið að taka þátt í verkefninu. Í sumum sveitarfélögum fengust fáir þjónustunotendur til að taka þátt í verkefninu en í öðrum sveitarfélögum þurfti að velja úr hópi þjónustunotenda og synja sumum þátttöku. Þá hafa sveitarfélögin ólíkar reglur og ramma í kringum þjónustuna. Í sumum sveitarfélögum voru reglur sem taka fyrir að aðstandendur sinni þjónustunni. Annarsstaðar var leyfilegt að ráða ættingja. Sums staðar voru aldursreglur þar sem

fram kom að notendur yrðu að hafa náð ákveðnum aldri og samkvæmt einum viðmælanda var fólki með þroskahömlun ekki veittir NPA samningar í einhverjum sveitarfélögum.

Viðmælendur töldu fjármagnsskort setja NPA tilraunaverkefninu skorður og ræddu talsvert um kostnaðarútreikninga tengda þjónustuúrræðinu. Margir töldu þjónustuna dýrari en önnur úrræði og að ástæðan væri sú að NPA fæli í sér meiri og einstaklingsmiðaðri þjónustu en önnur þjónustuúrræði sveitarfélaganna. Aðrir færðu rök fyrir því að horfa þyrfti á málið í stærra samhengi og líta til þess ávinnings sem fælist í því að stuðla að aukinni þátttöku fatlaðs fólks:

Við þurfum að hugsa þetta lengra. Stofnanir og steypa er dýr og allt sem maður startar svona í upphafi er dýrt. Það skortir ofsalega að horfa á það að um leið og einhver er orðin virkur einstaklingur í samfélaginu, þá er hann nátturlega að skapa öðrum atvinnu og svo tekur hann þátt sjálfur í atvinnulífinu eða námi[...] sem er líka sparnaður fyrir þjóðfélagið.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Eins og áður hefur komið fram voru viðmælendur jákvæðir í garð NPA verkefnisins. Þeir bentu þó á nokkrar hindranir sem þeir höfðu rekist á. Það geti t.d. reynst erfitt að finna starfsfólk í dreifðari byggðum og að laun til starfsfólks væru lág svo nærri útilokað væri að fá faglært fólk til starfa. NPA væri jafnframt fráhrindandi fyrir suma sem ekki treysta sér í starfsmannahaldið og reksturinn sem verkefninu fylgir. Þeir töldu því ljóst að NPA myndi ekki leysa af hólmi önnur úrræði sveitarfélaganna og að mikilvægt væri að halda áfram uppbyggingu og þróun á öðrum úrræðum samhliða NPA.

Viðmælendur lýstu því að sveitarfélögin hafi sett sig í ákveðnar stellingar í NPA tilraunaverkefninu. Þeir voru þó flestir vongóðir um að NPA þjónustan muni halda áfram að þróast og aukast. Einn viðmælandi sem starfar í sveitarfélagi þar sem reglur voru settar um að notendur NPA yrðu að vera eldri en átján ára sagði sig og sitt samstarfsfólk nú þegar þeirrar skoðunar að breyta þurfi þessum reglum. Hún lýsti sinni framtíðarsýn og var vongóð:

Þetta er líka spennandi valkostur fyrir barnafjölskyldur, já við höfum alveg, þú veist, bara horft á nokkra og hugsað bara, þú veist: „Þessi fjölskylda væri, eða NPA væri frábært fyrir þessa og þetta barn“. Þannig að við líka bara bíðum spennt eftir að þetta hætti að vera tilraunaverkefni og verði bara lögbundið.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Aðrir viðmælendur voru ekki eins bjartsýnir. Sumir voru áhyggjufullir yfir því að nægilegt fjármagn fengist ekki í verkefnið, þrátt fyrir fyrirhugaða lagasetningu sem á að gera sveitarfélögum skylt að veita þjónustuna. Einn viðmælandi ítrekaði það að lagasetning ein og sér tryggði ekki aðgengi fólks að þjónustu:

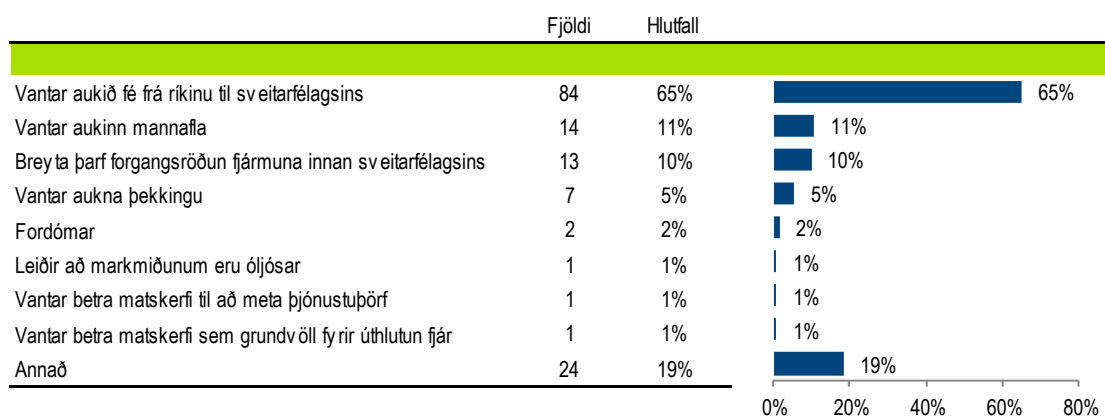
Sveitarfélaginu er skylt að veita ýmsa þjónustu sem það segist veita, veitir sumum en restin er á bið.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Hindranir í þjónustu til fatlaðs fólks

Í viðhorfskönnuninni voru sveitarstjórnarfulltrúar spurðir hvað hindraði helst að sveitarfélagið veitti betri þjónustu til fatlaðs fólks og voru þeir jafnframt beðnir um að velja allt að fjögur mikilvæg atriði. Flestir, eða tæplega tveir þriðju, töldu að það vantaði aukið fé frá ríkinu til sveitarfélagsins (sjá töflu 69). Um einn af hverjum tíu taldi vanta aukinn mannafla eða að breyta þyrfti forgangs röðun fjármuna innan sveitarfélagsins. Tæplega fjórðungur nefndi aðra ástæðu.

Tafla 69. Almennt séð, hvað er það sem hindrar helst að sveitarfélagið veiti betri þjónustu til fatlaðs fólks? Veldu allt að fjögur atriði

Í töflu 70 eru svörin við spurningunni bakgrunnsgreind. Þar má sjá að svarendur frá sveitarfélögum sem ekki eru fyrrum tilraunasveitarfélög voru frekar á þeirri skoðun að það vanti aukið fé frá ríkinu en svarendur fyrrum tilraunasveitarfélaga. Starfsfólk sem vinnur við velferðar- og félagsmál var ívið líklegra til að telja vanta aukinn mannafla í þjónustuna (14%) en kjörnir fulltrúar (8%).

Tafla 70. Almenn séð, hvað er það sem hindrar helst að sveitarfélagið veiti betri þjónustu til fatlaðs fólks? Veldu allt að fjögur atriði.

	Vantar aukið fé frá ríkinu til sveitarfélagsins	Breyta þarf forgangs-röðun fjármuna innan sveitarfélagsins	Vantar aukinn mannafla	Vantar aukna þekkingu	Leiðir að mark-miðunum eru óljósar	Vantar betra matskerfi til að meta þjónustuþörf	Vantar betra matskerfi sem grundvöll fyrir úthlutun fjár	Fordómar	Annað	Fjöldi svara
Heild	65%	11%	10%	5%	2%	1%	1%	1%	19%	129
Kyn										
Karl	56%	5%	8%	6%	0%	0%	0%	0%	14%	54
Kona	57%	12%	11%	4%	1%	1%	1%	2%	18%	75
Tilraunasveitarfélög										
Ekki tilraunasveitarfélag	57%	9%	8%	3%	1%	1%	1%	1%	14%	102
Tilraunasveitarfélög	53%	7%	13%	10%	0%	0%	0%	3%	23%	27
Starfssvið										
Er í sveitarstjórn	55%	9%	8%	4%	0%	1%	0%	1%	15%	98
Vinnur við velferðarmál	60%	9%	14%	6%	3%	0%	3%	3%	20%	31

Þátttakendum sem völdu svarmöguleikann „annað“ gafst kostur á að koma á framfæri hvaða hindranir það væru sem þeir töldu helst standa á vegi þess að sveitarfélagið veitti betri þjónustu til fatlaðs fólks. Flestir lýstu hindrunum sem tengdust smæð sveitarfélagsins og fæð fatlaðs fólks innan þess. Erfitt væri að koma á fót góðri þjónustu þegar notendur væru mjög fáir. Jafnframt var bent á að þegar sveitarfélög eru aðilar að þjónustusvæði sem spannar stórt landsvæði þurfi þjónustunotendur stundum að ferðast talsverða vegalengd til að sækja nauðsynlega þjónustu.

Flestir viðmælendur í eigindlegu viðtölunum töldu fjármagnsskort vera meginhindrun í uppbyggingu á þjónustu við fatlað fólk. Einn viðmælandi lýsti áhyggjum sínum yfir því að þjónustan væri langt frá því að mæta þörfum þjónustunotenda:

Við erum svo langt í frá að vera komin á þann stað að við séum að verða komin með sko nægilega góða þjónustu, til að vita hvað það kostar að mæta þörfum fólks. Við vitum ekki hvað það kostar að mæta þörfum fólks fyrr en við erum bara komin í það. Og hérna, og við eigum bara langt, langt, langt í land.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Viðmælendur með ólíkan bakgrunn litu stöðuna að einhverju leyti ólíkum augum. Viðmælendur sem höfðu reynslu af starfi hjá svæðisskrifstofunum lýstu því að fjármagnsskortur hafi einnig sett mark á þjónustuna fyrir yfirfærslu og voru líklegri til að tengja það forgangs-röðun í málaflokknum almennt. Það væru fyrst og fremst pólitískar ákvarðanir sem réðu því hversu litlum peningum væri veitt í málaflokkinn. Viðmælendur sem unnið höfðu í félagsþjónustunni fyrir yfirfærslu tengdu fjármagnsskortinn hins vegar fremur við vanmetinn kostnað við yfirfærslu

málaflokksins frá ríki til sveitarfélaga. Margir, þó ekki allir, viðmælendur töldu að fjármagn úr Jöfnunarsjóði væri ekki nægilegt til að sveitarfélögin gætu veitt góða þjónustu. Viðmælendur lýstu því flestir að sveitarfélögin hefðu sjálf sett töluvert af eigin fé í þjónustuna en töldu að geta þeirra til að leggja meira af mörkum væri takmörkuð vegna almenns niðurskurðar.

Viðmælendur sem störfuðu í smærri og fámennari sveitarfélögum lýstu jafnframt annarskonar hindrunum sem tengdust erfiðleikum við að halda úti þjónustu í dreifðari byggðum. Þegar þjónustusvæði spönnuðu stórt landsvæði þyrftu þjónustunotendur stundum að ferðast langa vegalengd, jafnvel í annað sveitarfélag, til að fá lögbundna þjónustu. Þetta hefði að sjálfsögðu áhrif á aðgengi að þjónustu og gæði hennar. Á dreifðum þjónustusvæðum væri t.d. erfiðara að halda úti þjónustu fyrir notendur sem þurfa á sérhæfðri þjónustu að halda. Að sama skapi væri erfitt að halda úti félagslegum úrræðum þar sem þjónustunotendur væru oft á ólíku aldursbili og hefðu þar af leiðandi ólíkt áhugasvið. Einn viðmælandi lýsti jafnframt áhyggjum sínum af því að þjónustunotendur væru ragir að sækja um dýra þjónustu þar sem þeir vissu að það hefði áhrif á fjárhagsstöðu sveitarfélagsins.

Fólk er raunverulega að velta fyrir sér og það heldur aftur að sér að sækja um ákveðna þjónustu af því að það veit að það er í rauninni beinlínis hægt að sjá það bara í reikningum sveitarfélagsins

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

Á hinn bóginn töldu viðmælendur þjónustuna verða persónulegri í smærri sveitarfélögum. Ráðgjafar þekktu gjarnan vel til þjónustunotenda sem gerði þjónustuna einstaklingsmiðaðri, boðleiðir væru almennt styttri og samhæfing þjónustuúrræða væri auðveldari. Viðmælendur lýstu því einnig að þar sem minna væri um stöðluð þjónustuúrræði þyrfti oft að finna nýjar lausnir:

Það er svona það sem við erum orðin dálítið góð í, myndi ég segja, við erum orðin dálítið flínk í að þrjóna ný munstur. Og við þurfum eiginlega að gera það nánast í hverju einasta tilviki. [...] Þá þarft þú bara að spjalla við nágranna og fólk úr sveitinni og þú veist, og maður verður að búa til eitthvað.

[Starfsmaður á velferðar- og félagssviði]

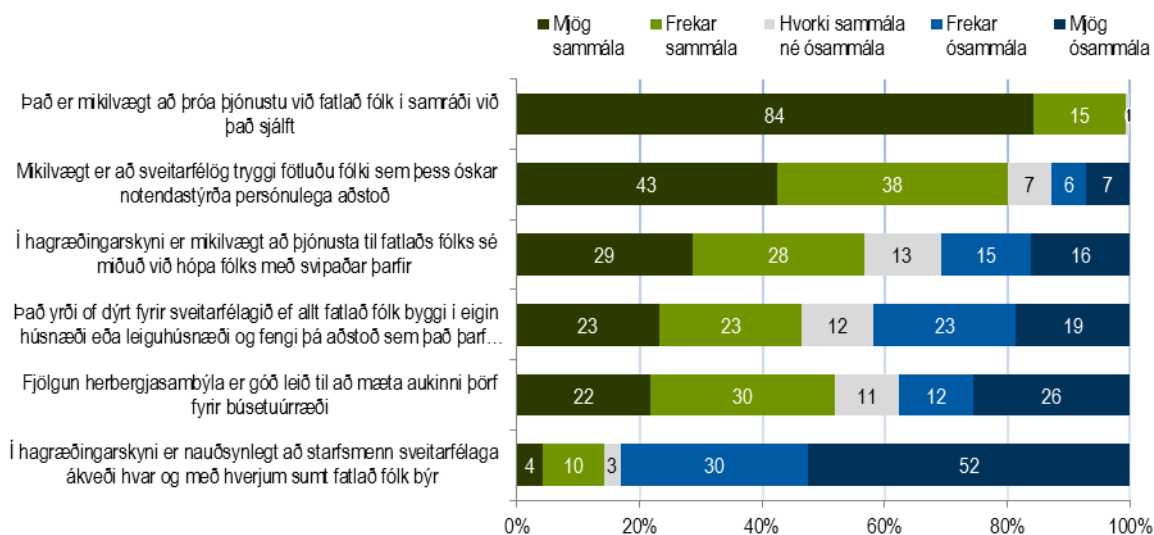
Viðhorf til þjónustu við fatlað fólk og öryrkja

Þátttakendur voru beðnir um að meta hversu sammála eða ósammála þeir væru sex fullyrðingum um þjónustu sveitarfélagsins:

1. Í hagræðingarskygni er nauðsynlegt að sveitarfélög ákvarði hvar og með hverjum sumt fatlað fólk býr.

2. Fjölgun herbergjasambýla er góð leið til að mæta aukinni þörf fyrir búsetuúrræði.
3. Það yrði of dýrt fyrir sveitarfélagið ef allt fatlað fólk byggi í eigin húsnæði eða leiguhúsnæði og fengi þá aðstoð sem það þarf heim til sín.
4. Í hagræðingarskyni er mikilvægt að þjónusta til fatlaðs fólks sé miðuð við hópa fólks með svipaðar þarfir.
5. Mikilvægt er að sveitarfélög tryggi fötluðu fólki sem þess óskar notendastýrða persónulega aðstoð.
6. Það er mikilvægt að þróa þjónustu við fatlað fólk í samráði við það sjálf.

Á mynd 13 má sjá hvernig svör dreifðust. Nær allir svarendur voru mjög eða frekar sammála fullyrðingunni um að það sé mikilvægt að þróa þjónustu við fatlað fólk í samráði við það sjálf. Um 80% svarenda voru mjög eða frekar sammála því að mikilvægt sé að sveitarfélög tryggi fötluðu fólki sem þess óskar notendastýrða persónulega aðstoð (NPA). Tæplega 60% voru mjög eða frekar sammála því að í hagræðingarskyni sé mikilvægt að þjónusta til fatlaðs fólks sé miðuð við hópa fólks með svipaðar þarfir. Tæpur helmingur svarenda var mjög eða frekar sammála því að það yrði of dýrt fyrir sveitarfélagið ef allt fatlað fólk byggi í húsnæði á eigin vegum og fengi aðstoð heim. Rúmur helmingur var mjög eða frekar sammála því að fjölgun herbergjasambýla sé góð leið til að mæta aukinni þörf fyrir búsetuúrræði. Aðeins 14% voru sammála því að í hagræðingarskyni væri nauðsynlegt að sveitarfélög ákvarði hvar og með hverjum sumt fatlað fólk býr.

Mynd 13. Hversu sammála eða ósammála ert þú þessum fullyrðingum um þjónustu sveitarfélagsins?

Lítill munur var á svörum ólíkra hópa þegar afstaða svarenda til fyrstu fullyrðingarinnar var greind eftir bakgrunni þeirra (sjá töflu 71).

Tafla 71. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? - Það er mikilvægt að þróa þjónustu við fatlað fólk í samræði við það sjálf

	Hvorki					Fjöldi svara	Mjög eða frekar sammála
	Mjög sammála	Frekar sammála	sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála		
Heild	84%	15%	1%	0%	0%	147	99%
Kyn							
Karl	89%	11%	0%	0%	0%	65	100%
Kona	80%	18%	1%	0%	0%	82	99%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasv eitarfélag	87%	12%	1%	0%	0%	117	99%
Tilraunasv eitarfélög	73%	27%	0%	0%	0%	30	100%
Starfssvið							
Er í sv eitarstjórn	85%	15%	0%	0%	0%	112	100%
Vinnur við v elferðarmál	83%	14%	3%	0%	0%	35	97%

Mikill meirihluti svarenda var mjög eða frekar sammála því að mikilvægt sé að sveitarfélög tryggja fötluðu fólki notendastýrða persónulega aðstoð. Talsverður munur var á svörum þeirra sem starfa hjá fyrrum tilraunasveitarfélögum annars vegar og þeim sem starfa hjá öðrum sveitarfélögum hins vegar en um 69% svarenda úr fyrrum tilraunasveitarfélögum voru mjög eða frekar sammála fullyrðingunni á móti 83% svarenda frá öðrum sveitarfélögum (sjá töflu 72).

Tafla 72. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? - Mikilvægt er að sveitarfélög tryggja fötluðu fólki sem þess óskar notendastýrða persónulega aðstoð

	Hvorki					Fjöldi svara	Mjög eða frekar sammála
	Mjög sammála	Frekar sammála	sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála		
Heild	43%	38%	7%	6%	7%	141	80%
Kyn							
Karl	46%	33%	8%	5%	8%	61	79%
Kona	40%	41%	6%	6%	6%	80	81%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasv eitarfélag	44%	39%	4%	6%	6%	112	83%
Tilraunasv eitarfélög	38%	31%	17%	3%	10%	29	69%
Starfssvið							
Er í sv eitarstjórn	43%	38%	6%	7%	7%	107	81%
Vinnur við v elferðarmál	41%	35%	12%	3%	9%	34	76%

Hlutfallslega voru fleiri karlar (70%) en konur (47%) sammála þeirri fullyrðingu að í hagræðingarskyni væri mikilvægt að þjónusta til fatlaðs fólks væri miðuð við hópa fólks með svipaðar þarfir. Um 44% svarenda sem starfa í velferðarmálum voru sammála fullyrðingunni en 61% svarenda sem kjörnir eru í sveitarstjórn. Um 21% svarenda sem starfa við velferðar- og félagsmál voru mjög ósammála fullyrðingunni á móti 15% kjörinna fulltrúa. Um fjórðungur svarenda frá fyrrum tilraunasveitarfélögum var ósammála fullyrðingunni og 32% svarenda frá öðrum sveitarfélögum (sjá töflu 73).

Tafla 73. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? - Í hagræðingarskyni er mikilvægt að þjónusta til fatlaðs fólks sé miðuð við hópa fólks með svipaðar þarfir

	Hvorki					Fjöldi sv ara	Mjög eða frekar sammála
	Mjög sammála	Frekar sammála	sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála		
Heild	29%	28%	13%	15%	16%	136	57%
Kyn							
Karl	34%	36%	14%	8%	8%	59	69%
Kona	25%	22%	12%	19%	22%	77	47%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasv eitarfélag	30%	26%	12%	15%	17%	109	56%
Tilraunasv eitarfélög	22%	37%	15%	15%	11%	27	59%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	31%	29%	10%	15%	15%	102	61%
Vinnur við velferðarmál	21%	24%	21%	15%	21%	34	44%

Um helmingur svarenda var mjög eða frekar sammála því að það yrði of dýrt fyrir sveitarfélagið ef allt fatlað fólk byggir í eigin húsnæði eða leiguhúsnæði og fengi þá aðstoð sem það þarf heim til sín. Tæp 30% svarenda hjá fyrrum tilraunasveitarfélögum voru mjög ósammála fullyrðingunni á móti 16% svarenda frá öðrum sveitarfélögum (sjá töflu 74).

Rúmur helmingur svarenda var mjög eða frekar sammála því að fjölgun herbergjasambýla sé góð leið til að mæta aukinni þörf fyrir búsetuúrræði. Tæpur helmingur svarenda sem starfa að velferðarmálum var mjög ósammála fullyrðingunni en um 19% sveitarstjórnarfulltrúa (sjá töflu 75).

Tafla 74. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? - Það yrði of dýrt fyrir sveitarfélagið ef allt fatlað fólk byggi í eigin húsnæði eða leiguhúsnæði og fengi þá aðstoð sem það þarf heim til sín

	Hvorki					Fjöldi svara	Mjög eða frekar sammála
	Mjög sammála	Frekar sammála	sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála		
Heild	23%	23%	12%	23%	19%	129	47%
Kyn							
Karl	22%	19%	11%	28%	20%	54	41%
Kona	24%	27%	12%	20%	17%	75	51%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasv eitarfélag	25%	21%	11%	27%	16%	105	46%
Tilraunasv eitarfélag	17%	33%	13%	8%	29%	24	50%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	24%	24%	10%	26%	16%	97	47%
Vinnur við velferðarmál	22%	22%	16%	16%	25%	32	44%

Tafla 75. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? - Fjölgun herbergjasambýla er góð leið til að mæta aukinni þörf fyrir búsetuúrræði

	Hvorki					Fjöldi svara	Mjög eða frekar sammála
	Mjög sammála	Frekar sammála	sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála		
Heild	22%	30%	11%	12%	26%	133	52%
Kyn							
Karl	17%	34%	10%	16%	22%	58	52%
Kona	25%	27%	11%	9%	28%	75	52%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasv eitarfélag	25%	27%	11%	11%	25%	106	53%
Tilraunasv eitarfélag	7%	41%	7%	15%	30%	27	48%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	28%	31%	10%	13%	19%	101	58%
Vinnur við velferðarmál	3%	28%	13%	9%	47%	32	31%

Um 17% þeirra sem kjörnir eru í sveitarstjórn voru mjög eða frekar sammála því að nauðsynlegt sé að starfsmenn sveitarfélaga ákveði hvar og með hverjum sumt fatlað fólk býr en um 6% þeirra sem starfa við velferðarmál. Að öðru leyti var ekki mikill munur á svörum þegar svör við spurningunni voru bakgrunnsgreind (sjá töflu 76).

Tafla 76. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? - Í hagræðingarskyni er nauðsynlegt að starfsmenn sveitarfélaga ákveði hvar og með hverjum sumt fatlað fólk býr

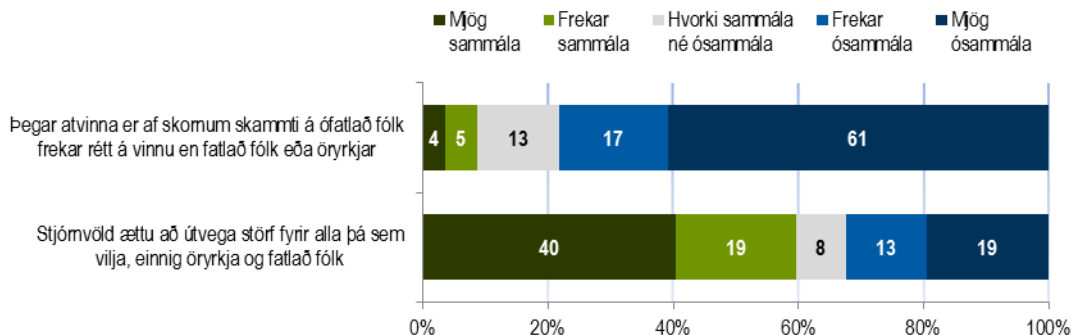
	Hvorki					Fjöldi svara	Mjög eða frekar sammála
	Mjög sammála	Frekar sammála	sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála		
Heild	4%	10%	3%	30%	52%	141	14%
Kyn							
Karl	3%	10%	2%	38%	48%	61	13%
Kona	5%	10%	4%	25%	56%	80	15%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasv eitarfélög	4%	11%	4%	28%	53%	113	15%
Tilraunasv eitarfélög	4%	7%	0%	39%	50%	28	11%
Starfssvið							
Er í sv eitarstjórn	5%	12%	4%	32%	47%	106	17%
Vinnur við velferðarmál	3%	3%	0%	26%	69%	35	6%

Viðhorf til atvinnuþátttöku fatlaðs fólks

Þátttakendur voru beðnir að meta hversu sammála eða ósammála þeir væru tveimur fullyrðingum um atvinnuþátttöku fatlaðs fólks:

1. Þegar atvinna er af skornum skammti á ófatlað fólk frekar rétt á vinnu en fatlað fólk eða öryrkjar.
2. Stjórnvöld ættu að útvega störf fyrir alla þá sem vilja, einnig öryrkja og fatlað fólk.

Tæplega 80% svarenda voru ósammála því að ófatlað fólk ætti rétt á vinnu fram yfir fatlað fólk og öryrkja ef atvinna væri af skornum skammti. Yfir helmingur svarenda, eða 59%, voru þeirrar skoðunar að stjórnvöld ættu að útvega störf fyrir alla þá sem vilja (sjá mynd 14).

Mynd 14. Hversu sammála eða ósammála ert þú þessum fullyrðingum?

Einungis 9% svarenda voru mjög eða frekar sammála því að þegar atvinna er af skorum skammti ætti ófatlað fólk frekar rétt á vinnu en fatlað fólk. Þegar svör voru greind eftir bakgrunni svarenda kom í ljós að 13% kvenna voru sammála fullyrðingunni samanborið við 3% karla. Svarendur hjá sveitarfélögum sem ekki eru fyrrum tilraunasveitarfélög voru ívið líklegri til að vera mjög eða frekar ósammála fullyrðingunni (80%) en svarendur frá fyrrum tilraunasveitarfélögum (72%) (sjá töflu 77).

Tafla 77. Hversu sammála eða ósammála ertu eftirfarandi fullyrðingu. Þegar atvinna er af skorum skammti á ófatlað fólk frekar rétt á vinnu en fatlað fólk

	Hvorki					Fjöldi svara	Mjög eða frekar sammála
	Mjög sammála	Frekar sammála	sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála		
Heild	4%	5%	13%	17%	61%	138	■ 9%
Kyn							
Karl	2%	2%	16%	15%	66%	62	■ 3%
Kona	5%	8%	11%	20%	57%	76	■ 13%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélög	5%	4%	12%	19%	61%	110	■ 8%
Tilraunasveitarfélög	0%	11%	18%	11%	61%	28	■ 11%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	5%	5%	13%	16%	61%	105	■ 10%
Vinnur við velferðarmál	0%	6%	12%	21%	61%	33	■ 6%

Meirihluti svarenda (59%) var sammála fullyrðingunni um að stjórnvöld ættu að útvega störf fyrir alla þá sem vilja, einnig öryrkja og fatlað fólk. Hlutfallslega færri svarendur sem starfa hjá fyrrum tilraunasveitarfélögum (48%) voru sammála fullyrðingunni en svarendur hjá öðrum sveitarfélögum (63%) (sjá töflu 78).

Tafla 78. Hversu sammála eða ósammála ertu eftirfarandi fullyrðingu. Stjórnvöld ættu að útvega störf fyrir alla þá sem vilja, einnig öryrkja og fatlað fólk - Bakgrunnsgreining

	Hvorki					Fjöldi sv ara	Mjög eða frekar sammála
	Mjög sammála	Frekar sammála	sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála		
Heild	40%	19%	8%	13%	19%	139	 60%
Kyn							
Karl	37%	19%	10%	13%	22%	96	 56%
Kona	43%	20%	7%	13%	17%	76	 63%
Tilraunasveitarfélög							
Ekki tilraunasveitarfélög	42%	21%	5%	13%	19%	112	 63%
Tilraunasveitarfélög	33%	15%	19%	11%	22%	27	 48%
Starfssvið							
Er í sveitarstjórn	40%	20%	7%	13%	20%	105	 60%
Vinnur við velferðarmál	41%	18%	12%	12%	18%	34	 59%

Viðhorf til forgangsröðunar sveitarfélaga

Nokkrum spurningum í spurningalistanum var ætlað að kanna afstöðu til forgangsröðunar innan sveitarfélaga. Svarendur voru spurðir til hvaða þátta sveitarfélag þeirra ætti að hækka hlutfallsleg útgjöld sín og hvort þeir teldu að sveitarfélagið ætti að lækka útsvar á íbúa eða verja meiru fé til velferðarþjónustu. Sömu spurningar var að finna í viðhorfskönnuninni sem lögð var fyrir almenning og var því hægt að bera niðurstöður þessarar tveggja hópa saman.

Um 13% kjörinna fulltrúa í sveitarstjórn og starfsmanna á sviði félags- og velferðarmála vildu ekki að sveitarfélagið yki hlutfallsleg útgjöld sín til neinna þátta. Af þeim sem vildu auka útgjöld til einhverra þátta fannst um 60% að sveitarfélagið ætti að auka útgjöld sín til þjónustu við aldrað fólk og 47% svarenda nefndu að sveitarfélögin ættu að auka útgjöld sín til þjónustu við fatlað fólk og öryrkja (sjá töflu 79). Rúmlega 30% svarenda vildu auka útgjöld til leik- og grunnskóla.

Þegar svörin voru greind eftir bakgrunni svarenda kom í ljós að konur (49%) voru ívið líklegri en karlar (45%) til að vera þeirrar skoðunar að sveitarfélögin ættu að auka útgjöld sín til þjónustu við fatlað fólk og öryrkja (sjá töflu 80).

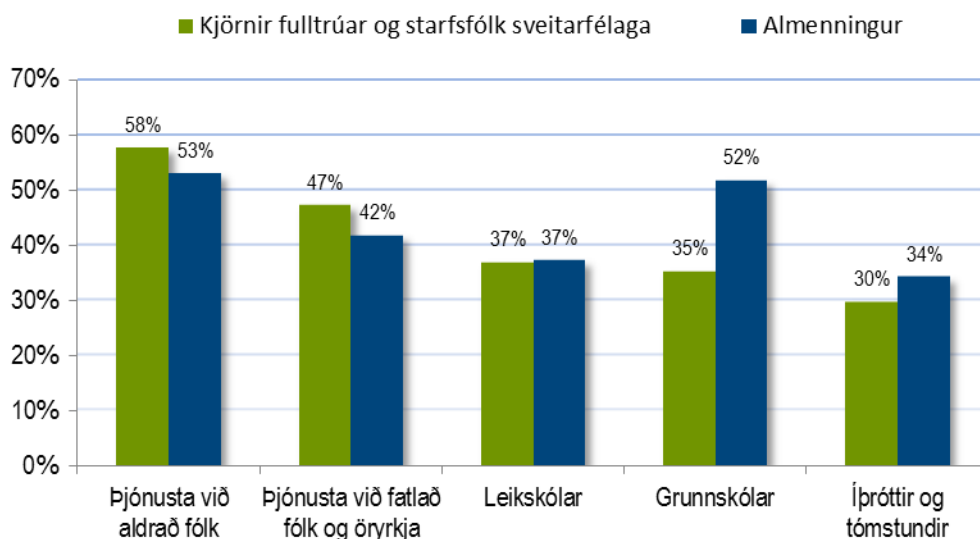
Tafla 79. Að því gefnu að upphæð tekna og útgjalda verði svipuð hjá þínu sveitarfélagi og undanfarin ár til hvaða eftirtalinna þátta, ef einhverra, telur þú að sveitarfélagið ætti að hækka hlutfallsleg útgjöld sín. Veldu að hámarki fjögur atriði

	Fjöldi	Hlutfall	
Þjónusta við aldrað fólk	72	58%	58%
Þjónusta við fatlað fólk og öryrkja	59	47%	47%
Leikskólar	46	37%	37%
Grunnskólar	44	35%	35%
Íþróttir og tómstundir	37	30%	30%
Umhverfis- og skipulagsmál	34	27%	27%
Bygginga- og samgöngumál	29	23%	23%
Menningar- og ferðamál	25	20%	20%
Rekstur sveitarfélagsins	10	8%	8%
Aðrir þættir	10	8%	8%

Tafla 80. Að því gefnu að upphæð tekna og útgjalda verði svipuð hjá þínu sveitarfélagi og undanfarin ár til hvaða eftirtalinna þátta, ef einhverra, telur þú að sveitarfélagið ætti að hækka hlutfallsleg útgjöld sín. Veldu að hámarki fjögur atriði

	Íþróttir og tómstundir	Leikskólar	Grunnskólar	Menn- og ferðamál	Rekstur sveitarfélags	Umhverfis- og skipulagsmál	Bygginga- og samgöngumál	Þjónusta við fatlað fólk og öryrkja	Þjónusta við aldrað fólk	Aðrir þættir	Fjöldi svara	Þjónusta við fatlað fólk og öryrkja
Heild	30%	37%	35%	20%	8%	27%	23%	47%	58%	8%	125	47%
Kyn												
Karl	40%	30%	30%	26%	11%	28%	26%	45%	55%	2%	53	45%
Kona	22%	42%	39%	15%	6%	26%	21%	49%	60%	13%	72	49%
Tilraunasveitarfélög												
Ekki tilraunasveitarfélag	31%	36%	31%	23%	9%	28%	23%	49%	56%	6%	100	49%
Tilraunasveitarfélög	24%	40%	52%	8%	4%	24%	24%	40%	64%	16%	25	40%
Starfssvið												
Er í sveitarstjórn	28%	38%	38%	25%	9%	29%	19%	43%	57%	3%	93	43%
Vinnur við velferðarmál	34%	34%	28%	6%	6%	22%	34%	59%	59%	22%	32	59%

Þegar niðurstöðurnar eru bornar saman við svör almennings (sjá lokakafla þessarar skýrslu) má sjá að flestir svarendur meðal almennings töldu að sveitarfélögin ættu að hækka útgjöld í þjónustu við aldrað fólk og við grunnskóla (sjá mynd 15).

Mynd 15. Að því gefnu að upphæð tekna og útgjalda verði svipuð hjá þínu sveitarfélagi og undanfarin ár til hvaða eftirtalinna þátta, ef einhverra, telur þú að sveitarfélagið ætti að hækka hlutfallsleg útgjöld sín. Veldu að hámarki fjögur atriði. – Samanburður á svörum sveitarstjórnarfólks og almennings

Þátttakendur beggja kannana voru spurðir hvort þeir teldu að sveitarfélög ættu heldur að lækka útsvar á íbúa eða verja meiru fé til velferðarþjónustu. Um 27% sveitarstjórnarfulltrúa og starfsfólks á sviði félags- og velferðarmála voru á þeirri skoðun að sveitarfélagið ætti að verja mun meira fé í velferðarþjónustu og um 44% töldu að sveitarfélagið ætti að verja aðeins meiru fé í velferðarþjónustu (sjá töflu 81).

Tafla 81. Ef sveitarfélagið þitt hefði val um að lækka útsvar (skatta) íbúa eða verja meiru fé í velferðarþjónustu hvort finnst þér að það ætti að gera?

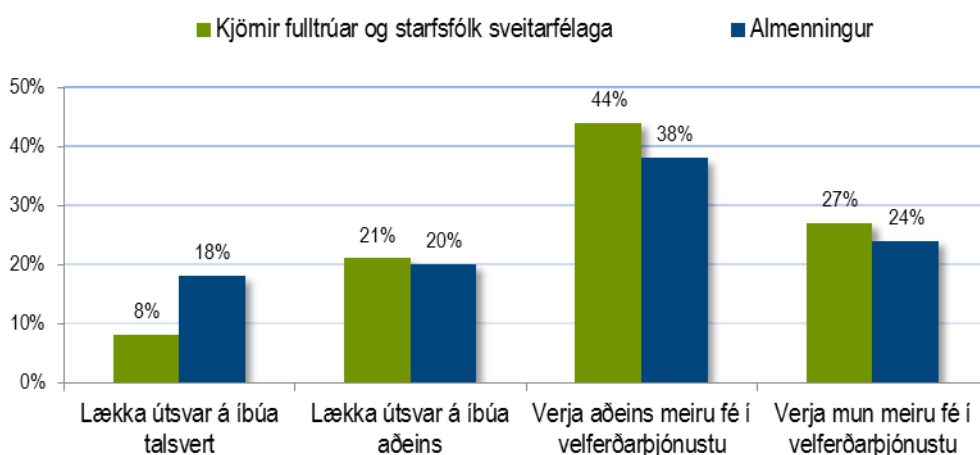
	Fjöldi	Hlutfall	
Lækka útsvar á íbúa talsvert	11	8%	8%
Lækka útsvar á íbúa aðeins	27	21%	21%
Verja aðeins meiru fé í velferðarþjónustu	58	44%	44%
Verja mun meiru fé í velferðarþjónustu	35	27%	27%
Fjöldi svara	131	100%	
Veit ekki	2		
Vil ekki svara	16		
Alls	149		

Þegar svörin voru greind eftir bakgrunni (sjá töflu 82) kom í ljós að hlutfallslega fleiri konum (76%) en körlum fannst (63%) fannst að verja ætti meira fé til velferðarþjónustu.

Tafla 82. Ef sveitarfélagið þitt hefði val um að lækka útsvar (skatta) íbúa eða verja meiru fé í velferðarþjónustu hvort finnst þér að það ætti að gera? - Bakgrunnur

	Lækka útsvar á íbúa talsvert	Lækka útsvar á íbúa aðeins	Verja aðeins meiru fé í velferðarþjónustu	Verja mun meiru fé í velferðarþjónustu	Fjöldi svara	Verja meiru fé í velferðarþjónustu
Heild	8%	21%	44%	27%	131	71%
Kyn						
Karl	12%	25%	38%	25%	52	63%
Kona	6%	18%	48%	28%	79	76%
Tilraunasveitarfélög						
Ekki tilraunasveitarfélag	10%	19%	44%	28%	105	71%
Tilraunasveitarfélög	4%	27%	46%	23%	26	69%
Starfssvið						
Er í sveitarstjórn	10%	20%	44%	26%	98	69%
Vinnur við velferðarmál	3%	21%	45%	30%	33	76%

Þegar þetta er borið saman við svör úr könnun meðal almennings sést að hlutfallslega fleiri svarendur meðal kjörinna fulltrúa í sveitarstjórn og starfsfólks á sviði félags- og velferðarmála (71%) voru þeirrar skoðunar að það ætti að verja meiru fé í velferðarþjónustu en svarendur meðal almennings (62%) (sjá mynd 16).

Mynd 16. Ef sveitarfélagið þitt hefði val um að lækka útsvar (skatta) íbúa eða verja meiru fé í velferðarþjónustu hvort finnst þér að það ætti að gera - Samanburður á svörum sveitarstjórnarfólks og almennings

Í lok spurningalista til kjörinna fulltrúa í sveitarstjórn og starfsmanna á sviði félags- og velferðarmála var fólki gefinn kostur á að koma einhverju á framfæri varðandi málaflokkinn.

Fimmtíu og fimm þátttakendur vildu koma athugasemdum á framfæri. Flestar athugasemdirnar fjölluðu um vöntun á fjármagni frá ríki til sveitarfélaga. Þrjátíu og einn þátttakandi taldi að fjárstreymi til sveitarfélaga væri ekki nægjanlegt til að þau gætu veitt góða þjónustu. Fimmtán þátttakendur lýstu annarskonar vandamálum sem tengdust yfirfærslunni. Fimm athugasemdir fjölluðu um vandamál tengd SIS-matinu, fimm um hægan gang mála í kjölfar yfirfærslunnar og þrjár um vandamál tengd því þegar mörg smærri sveitarfélög reka saman þjónustusvæði. Loks nefndu 16 þátttakendur að bæta þyrfti þjónustu til öryrkja og fatlaðs fólks í sveitarfélaginu. Tafla 83 sýnir upplýsingar um athugasemdir sem fram komu. Þess ber að geta að margir svarendur nefndu fleiri en eitt atriði.

Tafla 83. Er eitthvað sem þú vilt koma á framfæri í lokin?

	Fjöldi athugasemda	Dæmi um athugasemdir
	55	
Það vantar fjármagn frá ríkinu	31	„Ríkið hefur sett meiri kröfur á sveitarfélögin varðandi málefni fatlaðra eftir yfirfærsluna en kröfurnar sem voru á ríkinu þegar það stóð að þessum málaflökki. Og á sama tíma veitir ríkið sveitarfélögum ekki nægt fjármagn til þess að hægt sé að standa undir þessum kröfum.“
Önnur vandamál tengd yfirfærslu	15	„Yfirfærslan hefur gengið allt of hægt, á hraða snigils.“
Það þarf að bæta þjónustu til öryrkja og fatlaðs fólks í sveitarfélaginu	16	„Það þarf að auka upplýsingaflæði á heimasíðu sveitarfélagsins, og upplýsingaflæði almennt um hvað fólk á rétt á.“

* Svarendur nefndu margir fleiri en eitt atriði.

HLUTI III: KÖNNUN MEÐAL ALMENNINGS

Í þessum kafla er fjallað um þann hluta rannsóknarinnar sem náði til almennings. Gagna var aflað með spurningalista sem sendur var til 1.200 einstaklinga á netpaneli Félagsvísindastofnunar. Alls svöruðu 717 og er svarhlutfallið 60%.

Samantekt

Viðhorf til forgangsröðunar sveitarfélaga

- Í könnun meðal almennings voru þátttakendur spurðir til hvaða þátta sveitarfélag þeirra ætti að hækka hlutfallsleg útgjöld sín. Helmingi svarenda fannst að sveitarfélagið ætti að auka útgjöld sín til þjónustu við aldrað fólk eða til grunnskóla og ríflega 40% svarenda nefndu að sveitarfélögin ætti að auka útgjöld sín til þjónustu við fatlað fólk og öryrkja.
- Konur voru líklegri en karlar til að telja að sveitarfélagið ætti að auka útgjöld sín til þjónustu við fatlað fólk og öryrkja. Yngstu þátttakendurnir í könnuninni (fólk á aldrinum 18 - 29 ára) voru síður líklegir til að telja að sveitarfélagið ætti að auka útgjöld sín til þjónustu við fatlað fólk og öryrkja en eldri þátttakendur.
- Meirihluti svarenda (62%) taldi rétt að sveitarfélagið verði meiru fé til velferðarþjónustu fremur en að lækka útsvar.
- Karlar voru hlynntari því en konur að sveitarfélagið ætti að lækka útsvar en konur hlynntari því en karlar að sveitarfélagið ætti að verja mun meiru fé í velferðarþjónustu.

Viðhorf til atvinnuþátttöku fatlaðs fólks og fordóma

- Svarendur voru ósáttari við tilhugsunina um að fólk með geðsjúkdóm eða þroskahömlun sitji á Alþingi fyrir þeirra kjördæmi, sinni umönnun barna, afgreiði í verslun eða starfi með þeim að félagsmálum en blint fólk, heyrnarlaust fólk og hreyfihamlað fólk.
- Konur voru líklegri en karlar til að vera sáttar við atvinnuþátttöku blinds fólks, heyrnarlauss fólks, fólks með þroskahömlun, hreyfihamlaðs fólks og fólks með geðsjúkdóm. Í þeim tilfellum þar sem fram kom munur á viðhorfum til atvinnuþátttöku fólks með þessar fimm skerðingar, var hann í þá átt að svarendur á aldrinum 18 til 29 ára og þeir sem voru 60 ára og eldri voru neikvæðastir í garð atvinnuþátttökunnar. Þá voru háskólamenntaðir svarendur almennt sáttari við atvinnuþátttöku blinds fólks, heyrnarlauss fólks, fólks með þroskahömlun, hreyfihamlaðs fólks og fólks með geðsjúkdóm en svarendur með grunn- eða framhaldsskólamenntun.
- Þegar kannað var hvort munur væri á svörum við spurningum um viðhorf til atvinnuþátttöku blinds fólks, heyrnarlauss fólks, fólks með þroskahömlun, hreyfihamlaðs

fólks og fólks með geðsjúkdóm eftir því hvort um væri að ræða karl eða konu, kom í ljós að svarendur væru ósáttari við að karlmaður með geðsjúkdóm starfaði við umönnun barna en kona með geðsjúkdóm.

- Einungis 13% svarenda voru sammála því að þegar atvinna væri af skornum skammti ætti ófatlað fólk frekar rétt á vinnu en fatlað fólk eða öryrkjar.
- Um 20% svarenda töldu mjög eða frekar mikla fordóma í garð fatlaðs fólks og öryrkja í sínu byggðarlagi. Meirihluti svarenda (65%) töldu fordóma mjög eða frekar litla.

Viðhorf til þjónustu við fatlað fólk og öryrkja

- Mikill meirihluti svarenda (76%) var sammála því að stjórnvöld ættu að útvega störf fyrir alla þá sem vilja.
- Um þriðjungur svarenda taldi þjónustu sveitarfélags síns mæta þörfum og óskum fatlaðs fólks og öryrkja mjög eða frekar vel.
- Karlar voru líklegri en konur til að telja að þjónusta sveitarfélagsins mætti þörfum og óskum fatlaðs fólks og öryrkja mjög eða frekar vel. Svarendur af landsbyggðinni voru einnig frekar á þeirri skoðun en svarendur af höfuðborgarsvæðinu.

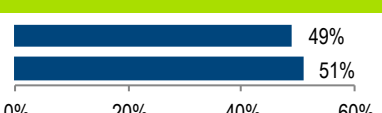
Bakgrunnur þátttakenda

Í þessum kafla er þátttakendum sem svöruðu spurningalistanum lýst. Í næstu köflum er fjallað ítarlega um aðrar niðurstöður gagnaöflunar er varða viðhorf til forgangsröðunar sveitarfélaga, viðhorf til atvinnuþátttöku fatlaðs fólks og viðhorf til þjónustu sveitarfélaganna til fatlaðs fólks.

Hér að neðan eru töflur sem varpa ljósi á svarendur viðhorfskönnunarinnar. Gögnin voru greind eftir átta bakgrunnspáttum, kyni, aldri, búsetu, menntun, stöðu á vinnumarkaði, starfsstétt, heimilistekjum og því hvort svarandinn er fatlaður, öryrki eða þekkir til einhvers í nánustu fjölskyldu eða vinahópi sem tilheyrir þeim hópi (sjá töflur 84 - 91).

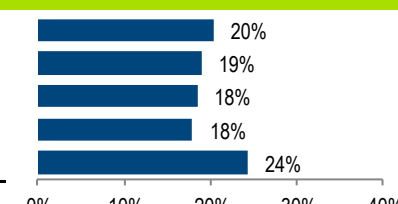
Tafla 84. Kyn

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Karl	354	339	49%	3,7%	49%
Kona	363	352	51%	3,7%	51%
Fjöldi svara	717	692	100%		

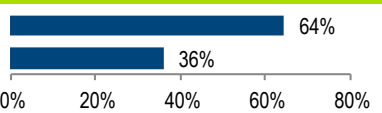
Tafla 85. Aldur

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
18-29 ára	83	141	20%	3,0%	20%
30-39 ára	140	131	19%	2,9%	19%
40-49 ára	137	128	18%	2,9%	18%
50-59 ára	153	124	18%	2,9%	18%
60 ára og eldri	204	168	24%	3,2%	24%
Fjöldi svara	717	692	100%		

Tafla 86. Búseta

	Fjöldi		Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
	Fjöldi	vigtuð svör			
Höfuðborgarsvæði	454	442	64%	3,6%	64%
Landsbyggð	260	247	36%	3,6%	36%
Fjöldi svara	714	689	100%		
Erlendis	3	3			
Alls	717	692			

Tafla 87. Menntun

	Fjöldi	Fjöldi vigtuð svör	Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
Grunnskólapróf	110	174	27%	3,4%	27%
Nám á framhaldsskólastigi	257	262	41%	3,8%	41%
Nám á háskólastigi	304	210	33%	3,6%	33%
Fjöldi svara	671	646	100%		
Vill ekki svara	46	46			
Alls	717	692			

Tafla 88. Staða

	Fjöldi	Fjöldi vigtuð svör	Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
Launþegi	407	375	57%	3,8%	57%
Sjálfstætt starfandi	58	48	7%	2,0%	7%
Atv innurekandi	20	18	3%	1,2%	3%
Er í námi	46	75	11%	2,4%	11%
Á eftirlaunum	86	72	11%	2,4%	11%
Öryrki	27	30	5%	1,6%	5%
Atv innuleitandi	14	13	2%	1,1%	2%
Í fæðingarorlofi/heimav innandi	24	27	4%	1,5%	4%
Fjöldi svara	682	657	100%		
Annað	5	5			
Svarar ekki	30	30			
Alls	717	692			

Tafla 89. Atvinnugrein

	Fjöldi	Fjöldi vigtuð svör	Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
Stjórnandi eða sérfræðingur	208	149	38%	4,8%	38%
lönaðarm., sérh. starfsm., tæknir	84	73	18%	3,8%	18%
Skrifst., sölu-, þjónustufólk	108	113	29%	4,5%	29%
Bændur, sjómenn, véla-, verkafólk	46	59	15%	3,5%	15%
Fjöldi svara	446	393	100%		
Annað	41	48			
Hætt(ur) að vinna vegna aldurs	197	217			
Svarar ekki	33	33			
Alls	717	692			

Tafla 90. Heimilistekjur

	Fjöldi	Fjöldi vigtuð svör	Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
350 þús. eða lægri	43	52	16%	4,0%	16%
351 - 500 þús.	81	84	26%	4,8%	26%
501 - 750 þús.	99	83	26%	4,7%	26%
Hærrí en 750 þús.	129	106	33%	5,1%	33%
Fjöldi svara	352	325	100%		
Vill ekki svara	365	367			
Alls	717	692			

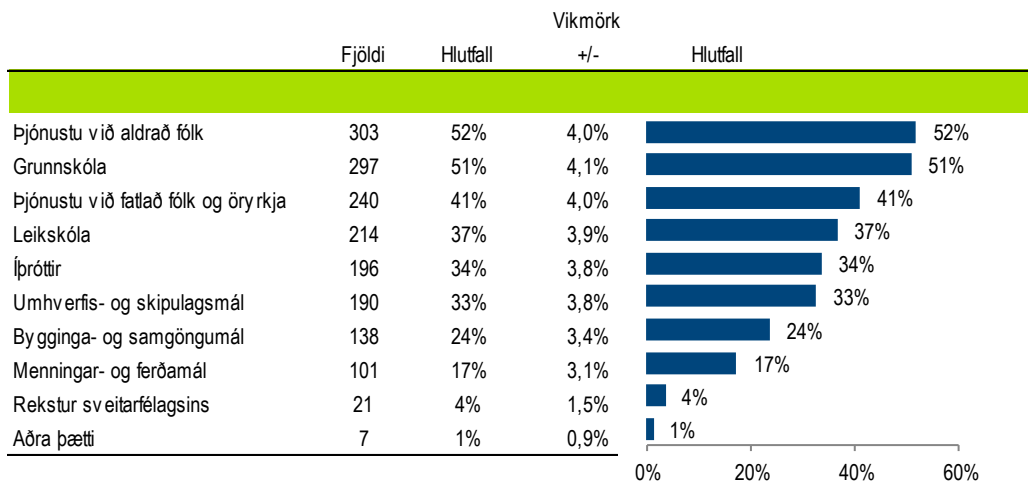
Tafla 91. Er fatlaður (fötluð) eða öryrki eða þekkir til einhvers í nánustu fjölskyldu eða vinahópi sem tilheyrir þeim hópi

	Fjöldi	Fjöldi vigtuð svör	Hlutfall	Vikmörk +/-	Hlutfall
Nei	419	398	60%	3,7%	60%
Já	264	261	40%	3,7%	40%
Fjöldi svara	683	659	100%		
Vill ekki svara	34	32			
Alls	717	692			

Viðhorf til forgangsröðunar sveitarfélaga

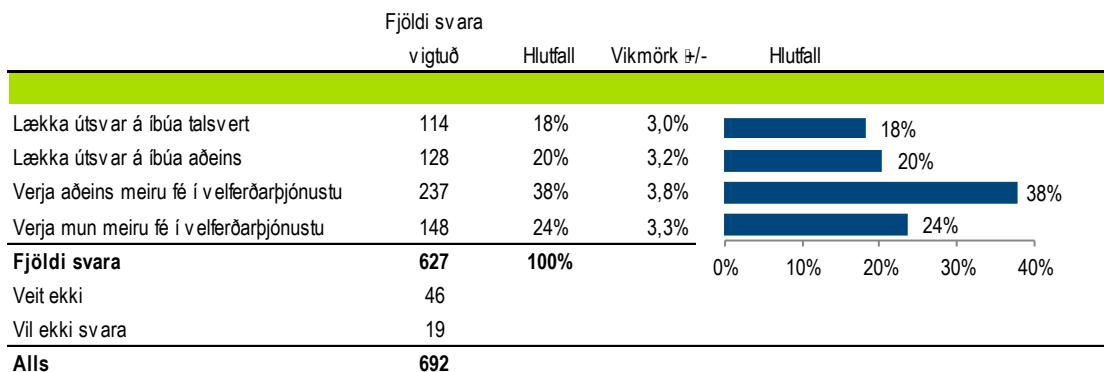
Þátttakendur voru spurðir til hvaða málaflokka þeir teldu að sveitarfélag þeirra ætti að hækka hlutfallsleg útgjöld sín. Tafla 92 sýnir dreifingu svara við spurningunni. Um 9% svarenda vildu ekki að sveitarfélagið yki hlutfallsleg útgjöld sín til neinna málaflokka. Af þeim sem nefndu einhverja flokka fannst yfir helmingi svarenda að sveitarfélagið ætti að auka útgjöld sín til þjónustu við aldrað fólk og/eða til grunnskóla. Ríflega 40% svarenda nefndu að sveitarfélögin ættu að auka útgjöld sín til þjónustu við fatlað fólk og öryrkja. Þegar svörin voru greind eftir bakgrunni þátttakenda kom í ljós að konur voru líklegri en karlar til að telja að sveitarfélögin ættu að auka útgjöld sín til þjónustu við fatlað fólk og öryrkja, en 47% kvenna töldu svo vera á móti 37% karla. Yngsti aldurshópurinn, fólk á aldrinum 18 - 29 ára, var nokkuð ólíklegur til að vera á þeirri skoðun að auka ætti útgjöld til málaflokksins en 24% töldu að sveitarfélagið ætti að gera það. Þá vekur það athygli að stór hópur öryrkja (68%) taldi að auka þyrfti fjármagn til málaflokksins. Nánari bakgrunnsgreiningu má sjá í töflu 27 í viðauka B.

Tafla 92. Að því gefnu að upphæð tekna og útgjalda verði svipuð hjá þínu sveitarfélagi og undanfarin ár til hvaða eftirtalinna þátta, ef einhverra, telur þú að sveitarfélagið ætti að hækka hlutfallsleg útgjöld sín? Veldu að hámarki fjögur atriði

Þátttakendur voru einnig spurðir hvort þeir teldu að sveitarfélagið ætti heldur að lækka útsvar á íbúa eða verja meiru fé til velferðarþjónustu. Tafla 93 sýnir að meirihluti svarenda (62%) taldi rétt að sveitarfélagið verði meiru fé til velferðarþjónustu fremur en að lækka útsvar. Þegar svörin voru greind eftir bakgrunni svarenda kom í ljós að karlar töldu fremur en konur að sveitarfélagið ætti að lækka útsvar en 21% þeirra taldi að lækka ætti það talsvert á móti 16% kvenna. Á hinum enda kvarðans má sjá viðlíka kynjamun, en 29% kvenna töldu að sveitarfélög ættu að verja mun meiru fé í velferðarþjónustu á móti 18% karla. Nánari bakgrunnsgreiningu má sjá í töflu 28 í viðauka B.

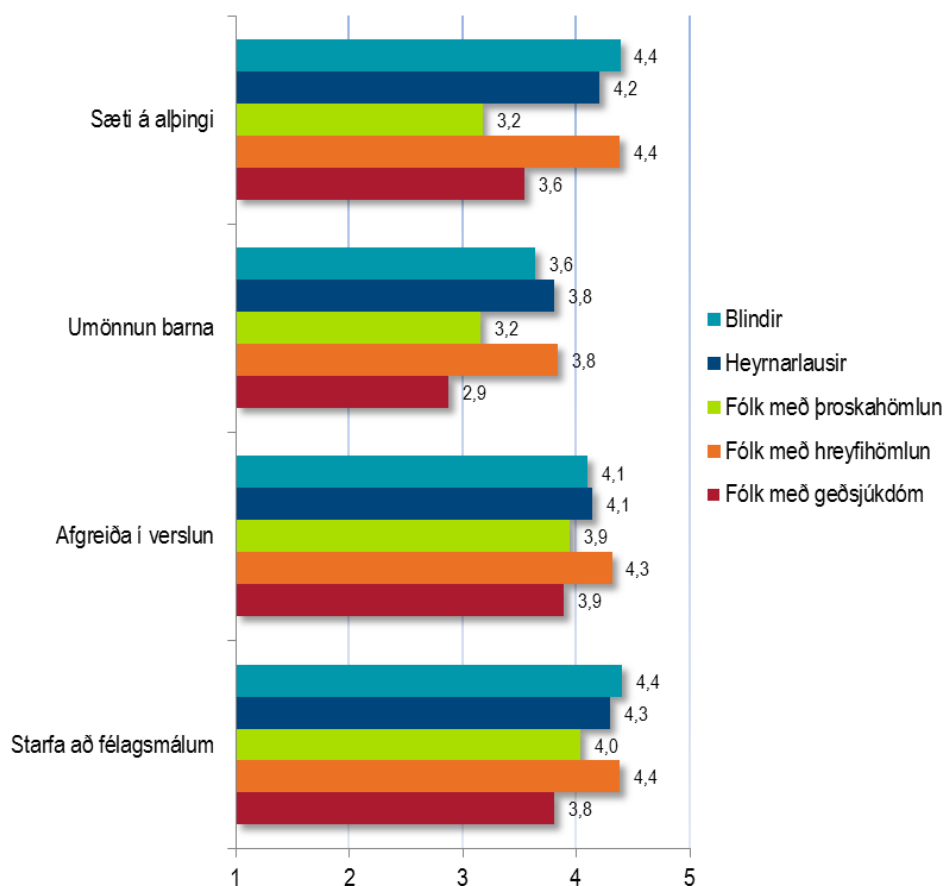
Tafla 93. Ef sveitarfélagið þitt hefði val um að lækka útsvar (skatta) íbúa eða verja meiru fé í velferðarþjónustu hvort finnst þér að það ætti að gera?

Viðhorf til atvinnuþátttöku fatlaðs fólks

Spurt var um viðhorf til fólks með fimm ólíkar skerðingar og þátttöku þeirra á mismunandi sviðum þjófólfsins. Skerðingarnar sem spurt var um eru blinda, heyrnarleysi, þroskahömlun, hreyfihömlun

og geðsjúkdómur. Þátttakendur voru beðnir að svara því hversu sáttir eða ósáttir þeir væru við að fólk með tiltekna skerðingu sæti á Alþingi fyrir þeirra kjördæmi, starfaði við umönnun barna þeirra eða barna sem þeir þekkja í leik- eða grunnskóla, afgreiddi þá í verslun eða starfaði með þeim að félagsmálum (t.d. í íþróttafélaginu þeirra eða í félagasamtökum). Á mynd 17 má sjá meðalskor svarenda við spurningum um viðhorf til þátttöku blinds fólks, heyrnarlauss fólks, fólks með þroskahömlun, fólks með hreyfihömlun og fólks með geðsjúkdóm í fjórum atvinnugreinum (1 = mjög ósátt(ur), 2 = frekar ósátt(ur), 3 = hvorki sáttur né ósáttur, 4 = frekar sátt(ur) og 5 = mjög sátt(ur)). Myndin sýnir að í öllum atvinnugreinum er meðalskor svarenda lægst þegar spurt er um atvinnuþátttöku fólks með geðsjúkdóm og fólks með þroskahömlun. Þátttakendur voru því ósáttari við að fólk með geðsjúkdóm eða þroskahömlun sinnti störfunum en fólk með aðrar skerðingar. Þegar spurt var um viðhorf til umönnunar barna var meðalskor aðeins 2,9 fyrir fólk með geðsjúkdóm og 3,2 fyrir fólk með þroskahömlun samanborið við 3,6 – 3,8 fyrir blint fólk, heyrnarlaust fólk og hreyfihamlað fólk.

Mynd 17. Meðalskor svarenda á kvarða yfir viðhorf til atvinnuþátttöku blindra, heyrnarlausra, fólks með þroskahömlun, fólks með hreyfihömlun og fólks með geðsjúkdóm (1 = mjög ósátt(ur) við atvinnuþátttöku, 5 = mjög sátt(ur) við atvinnuþátttöku)

Í töflum 3 til 22 í viðauka B er að finna bakgrunnsgreiningu á svörum við spurningum um atvinnuþátttöku blinds fólks, heyrnarlauss fólks, fólks með þroskahömlun, fólks með hreyfihömlun og fólks með geðsjúkdóm.

Töflur 29 til 32 í viðauka B sýna nánar hvernig svör við spurningum er varða viðhorf til atvinnuþátttöku blinds fólks dreifðust. Á bilinu 54 - 81% svarenda voru mjög eða frekar sáttir við atvinnuþátttöku blinds fólks (þ.e. voru með gildið 4 eða 5 á kvarðanum). Hlutfallslega fæstir svarendur voru mjög eða frekar sáttir við að blind kona eða karl starfaði við umönnun barna (54%) en þátttakendur voru jákvæðastir í garð þess að blind kona eða karl starfaði með þeim að félagsmálum (81%). Þegar svör við spurningum um viðhorf til atvinnuþátttöku blinds fólks voru greind eftir bakgrunni kom í ljós munur eftir kyni, aldri, menntun og því hvort svarandi var fatlaður eða öryrki eða þekkti til einhvers sem er fatlaður eða öryrki. Þá má sjá að konur eru sáttari en karlar við það að blind kona eða karl sitji á Alþingi og starfi með þeim að félagsmálum. Aldursmunur kom fram í spurningum um viðhorf til þess að blint fólk sinni umönnun barna og afgreiddi í verslun. Meirihluti svarenda á aldrinum 30 til 49 ára var mjög eða frekar sáttur við að blind kona eða karl sinni umönnun barna. Hið sama átti við um ríflega þriðjung fólks á aldrinum 18 til 29 ára og helming þeirra sem voru 60 ára og eldri. Fólk á aldrinum 30 til 49 ára var einnig jákvæðast í garð þess að blind kona eða karl afgreiddi í verslun, en á bilinu 77 til 84% svarenda á þeim aldri voru mjög eða frekar sáttir við það. Til samanburðar voru 63% svarenda á aldrinum 18 til 29 ára og 52% svarenda 60 ára og eldri mjög eða frekar sáttir við tilhugsunina um að blind kona eða karl afgreiddi þá í verslun. Háskólamenntaðir svarendur voru almennt jákvæðastir í garð atvinnuþátttöku blinds fólks. Þannig voru 91% háskólamenntaðra mjög eða frekar sáttir við að blind kona eða karl sæti á Alþingi samanborið við 71 - 74% þeirra sem voru með grunn- eða framhaldsskólamenntun. Einnig voru 63% háskólamenntaðra svarenda mjög eða frekar sáttir við að blind kona eða karl sinni umönnun barna samanborið við ríflega helming fólks með framhaldsskólapróf og 43% grunnskólamenntaðra. Þá voru 77% háskólamenntaðra mjög eða frekar sáttir við að blind kona eða karl afgreiddi í verslun samanborið við 69% þeirra sem höfðu lokið námi í framhaldsskóla og 57% þeirra sem voru með nám úr grunnskóla að baki. Loks var fatlað fólk, öryrkjar og þeir sem þekktu fatlað fólk eða öryrkja sáttara við að blind kona eða karl sæti á Alþingi og afgreiddi í verslun en aðrir svarendur.

Í töflum 33 til 36 í viðauka B má sjá dreifingu svara við spurningum um viðhorf til atvinnuþátttöku heyrnarlauss fólks. Á bilinu 73 til 77% svarenda voru mjög eða frekar sáttir við að heyrnarlaus kona eða karl sæti á Alþingi, afgreiddi í verslun eða sinni félagsmálastörfum. Hlutfallslega færri, eða 61%, voru mjög eða frekar sáttir við að heyrnarlaus kona eða karl sinni umönnun barna. Konur voru sáttari en karlar við það að heyrnarlaus kona eða karl starfaði við umönnun barna, afgreiddi í verslun og starfaði að félagsmálum. Yngstu og elstu svarendurnir,

Þ.e. fólk í aldurshópnum 18 til 29 ára og 60 ára og eldri, voru líklegri til að vera mjög eða frekar ósátt við það að heyrnarlaus kona eða karl sæti á Alþingi en svarendur á aldrinum 30 til 59 ára. Þá var 21% þátttakenda á aldursbilinu 60 ára og eldri mjög eða frekar ósátt við að heyrnarlaus kona afgangi þá í verslun en einungis 1 til 6% yngri þátttakenda voru á þeirri skoðun. Fram komu tengsl milli menntunar og þess hversu sátt eða ósátt fólk væri með að heyrnarlaus kona eða karl starfaði með þeim að félagsmálum. Af þeim sem höfðu lokið námi á háskólastigi voru 85% mjög eða frekar sáttir við að heyrnarlaus kona eða karl starfaði að félagsmálum samanborið við 72 til 74% þeirra sem voru með grunnskólapróf eða höfðu lokið námi á framhaldsskólastigi. Að endingu var fatlað fólk eða öryrkjar og svarendur sem þekktu til fatlaðs fólks eða öryrkja líklegri en aðrir til að vera sáttir við að heyrnarlaus kona eða karl sinnti umönnun barna eða starfaði að félagsmálum.

Í töflum 37 til 40 í viðauka B kemur fram hvernig svör við spurningum um viðhorf til atvinnuþátttöku fólks með þroskahömlun dreifðust. Innan við helmingur svarenda (38 - 39%) var mjög eða frekar sáttur við að fólk með þroskahömlun sæti á Alþingi fyrir kjördæmi þeirra eða starfaði við umönnun barna. Um það bil tveir af hverjum þremur voru mjög eða frekar sáttir við að fólk með þroskahömlun afgangi í verslun eða starfaði með þeim að félagsmálum. Konur voru líklegri en karlar til að vera sáttar við það að fólk með þroskahömlun starfaði við umönnun barna. Svarendur sem höfðu lokið námi á háskólastigi voru líklegri til að vera sáttir við að fólk með þroskahömlun afgangi þá í verslun en svarendur sem höfðu grunn- eða framhaldsskólamenntun að baki. Þá voru þeir sem höfðu lokið námi á framhaldsskólastigi ósáttari við að kona eða karl með þroskahömlun starfaði með þeim að félagsmálum en svarendur sem höfðu grunnskólapróf eða höfðu lokið háskólanámi. Jafnframt komu í ljós tengsl milli atvinnugreinar og viðhorfa til þess að fólk með þroskahömlun sæti á Alþingi. Um helmingur skrifstofu-, sölu- og þjónustufólks og bænda, sjómanna, véla- og verkafólks var mjög eða frekar sáttur við að kona eða karl með þroskahömlun sæti á Alþingi. Meðal stjórnenda og sérfræðinga og iðnaðarmanna, sérhæfðs starfsfólks og tækna var hlutfallið 39%. Viðhorf starfshópanna voru önnur þegar spurt var hvort fólk væri sátt eða ósátt við að fólk með þroskahömlun starfaði með þeim að félagsmálum, en stjórnendur og sérfræðingar voru líklegri til að vera sáttir við það en fólk úr öðrum starfshópum. Loks var fatlað fólk og öryrkjar og svarendur sem þekktu til fatlaðs fólks eða öryrkja jákvæðara í garð þess að fólk með þroskahömlun starfaði við umönnun barna en aðrir svarendur.

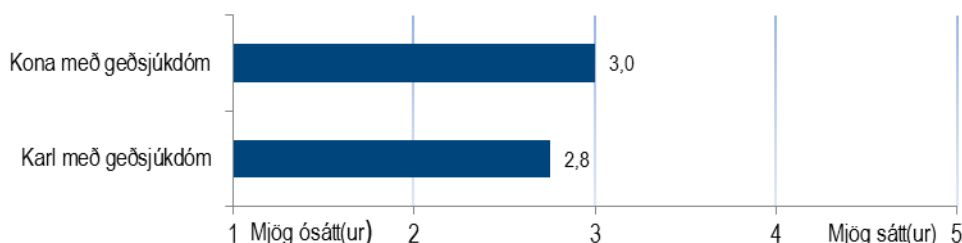
Töflur 41 til 44 í viðauka B sýna dreifingu svara við spurningum um viðhorf til atvinnuþátttöku fólks með hreyfihömlun. Mikill meirihluti þátttakenda (78 - 79%) var mjög eða frekar sáttur við að hreyfihamlað fólk sæti á Alþingi, afgangi í verslun og starfaði með þeim að félagsmálum og 61% var sátt við að hreyfihamlað fólk starfaði við umönnun barna. Konur voru sáttari en karlar við að hreyfihamlað fólk sinnti umönnun barna, afgangi í verslun og starfaði með þeim að félagsmálum.

Þá voru svarendur á aldrinum 18 til 29 ára ósáttari við að hreyfihamlað fólk sinnti umönnun barna en eldri svarendur. Fólk sem hafði lokið námi á háskólastigi var líklegra til að vera mjög eða frekar sátt við að hreyfihamlað fólk afgreiddi í verslun en fólk sem hafði lokið grunnskólaprófi eða námi á framhaldsskólastigi. Stjórnendur og sérfræðingar voru líklegri til að vera sáttir við að hreyfihamlað fólk sinnti umönnun barna en fólk úr öðrum starfshópum. Einnig kom í ljós að fólk með tekjur undir 350 þúsundum var ósáttara við að hreyfihamlað fólk sinnti umönnun barna en þeir sem voru með heimilistekjur yfir 750 þúsundum. Þá var fatlað fólk og öryrkjar og fólk sem þekkti til fatlaðs fólks eða öryrkja sáttara við að hreyfihamlað fólk starfaði með þeim að félagsmálum en aðrir svarendur.

Í töflum 45 til 48 í viðauka B kemur dreifing svara við spurningum um viðhorf til atvinnuþátttöku fólks með geðsjúkdóma fram. Á bilinu 52 til 61% þátttakenda voru mjög eða frekar sáttir við að fólk með geðsjúkdóm sæti á Alþingi, afgreiddi í verslun eða starfaði með þeim að félagsmálum en tæpur þriðjungur var mjög eða frekar sáttur við að kona eða karl með geðsjúkdóm sinnti umönnun barna. Konur voru líklegri en karlar til að vera sáttar við að fólk með geðsjúkdóm afgreiddi í verslun og starfaði að félagsmálum. Innan við helmingur svarenda á aldrinum 18 til 29 ára (44%) og 60 ára og eldri (38%) var sáttur við að fólk með geðsjúkdóm sæti á Alþingi. Hið sama átti við um 69% svarenda á aldrinum 30 til 39 ára. Elsti aldurshópurinn var einnig síst líklegur til að vera sáttur við fólk með geðsjúkdóm starfaði við umönnun barna. Svipuð tengsl komu fram í greingu á spurningunni um viðhorf til þess að fólk með geðsjúkdóm afgreiddi í verslun. Ríflega helmingur svarenda á aldrinum 18 til 29 ára og 60 ára og eldri var sáttur við það en meðal svarenda á aldrinum 30 til 39 ára var hlutfallið 77%. Fólk á aldrinum 30 til 39 ára var einnig jákvæðast í garð þess að fólk með geðsjúkdóm starfaði með þeim að félagsmálum en yngstu svarendurnir og svarendur 60 ára og eldri voru líklegastir til að vera ósáttir við það. Nokkur munur var á svörum við spurningunum eftir menntun. Þannig kváðust 65% þeirra sem höfðu lokið námi á háskólastigi vera sáttir við að fólk með geðsjúkdóm sæti á Alþingi, en hið sama átti við um 42% þeirra sem höfðu lokið grunnskólaprófi og 48% þeirra sem höfðu lokið námi á framhaldsskólastigi. Meirihluti háskólamenntaðra (75 - 77%) var einnig sáttur við að fólk með geðsjúkdóm afgreiddi í verslun og starfaði að félagsmálum en meðal svarenda með grunn- eða framhaldsskólamenntun var hlutfallið á bilinu 47 til 55%. Námsmenn og fólk á eftirlaunum var síður líklegt til að vera mjög eða frekar sátt við að fólk með geðsjúkdóm sæti á Alþingi en svarendur sem gengdu annarri stöðu á vinnumarkaði. Öryrkjar og atvinnuleitendur voru þeir hópar sem voru líklegastir til að vera sáttir við að fólk með geðsjúkdóm sæti á Alþingi. Þegar spurt var um viðhorf til þess að fólk með geðsjúkdóm starfaði við umönnun barna kom í ljós að atvinnurekendur voru síst sáttir við það (11%) en öryrkjar (52%) og svarendur sem voru heimavinnandi eða í fæðingarorlofi (51%) voru líklegastir til að vera mjög eða frekar sáttir við það.

Einnig komu fram tengsl milli atvinnugreinar og viðhorfa til setu fólks með geðsjúkdóma á Alþingi. Þannig voru tveir af hverjum þremur sem gegndu stöðu stjórnanda eða sérfræðings sáttir við að fólk með geðsjúkdóm sæti á Alþingi samanborið við 42% iðnaðarmanna, sérhæfðs starfsfólks og tækna. Stjórnendur og sérfræðingar voru einnig jákvæðastir í garð þess að fólk með geðsjúkdóm afgreiddi í verslun og starfaði að félagsmálum.

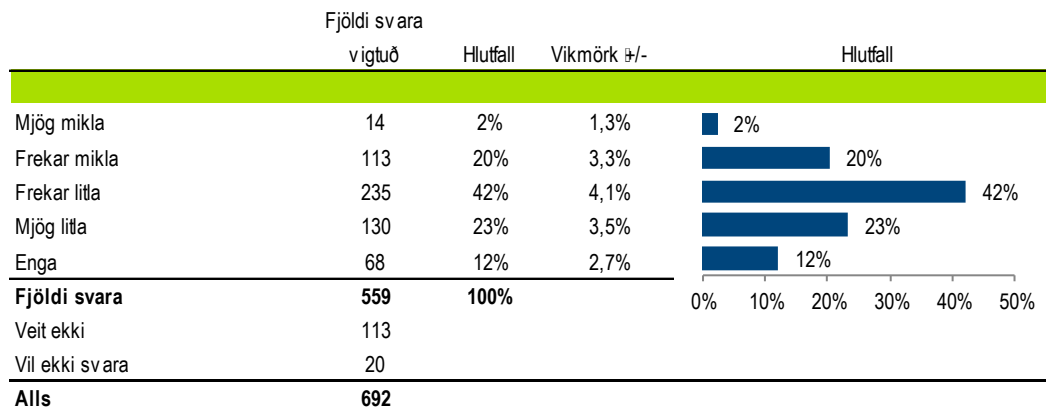
Auk þess að mæla viðhorf til atvinnuþátttöku fólks með ólíkar skerðingar, var spurningunum ætlað að mæla hvort viðhorfin væru ólík eftir því hvort um væri að ræða karl eða konu. Helmingur þátttakenda fékk spurningu þar sem spurt var um blindan karlmann, heyrnarlausan karlmann, karlmann með þroskahömlun, karlmann með hreyfihömlun og karlmann með geðsjúkdóm. Hinn helmingur þátttakenda fékk spurningu þar sem spurt var um blinda konu, heyrnarlausu konu, konu með þroskahömlun, konu með hreyfihömlun og konu með geðsjúkdóm. Ekki var munur eftir því hvort spurt var um karl eða konu nema þegar spurt var hversu sáttir eða ósáttir þátttakendur væru við að karl eða kona starfaði við umönnun barna þeirra eða barna sem þeir þekkja í leik- eða grunnskóla. Fólk hafði neikvæðara viðhorf gagnvart því að karl með geðsjúkdóm starfaði við umönnun á börnum en kona með geðsjúkdóm. Meðaltalið á kvarða yfir viðhorf var 2,8 þegar um var að ræða karl með geðsjúkdóm en 3 þegar um var að ræða konu með geðsjúkdóm ($t(562) = -2,108, p = 0,035$) (sjá mynd 18).

Mynd 18. Hversu sátt(ur) eða ósátt(ur) ertu við að karl/kona starfi við umönnun barna þinna eða barna sem þú þekkir í leik- eða grunnskóla? (1 merkir mjög ósátt(ur) og 5 merkir mjög sátt(ur))

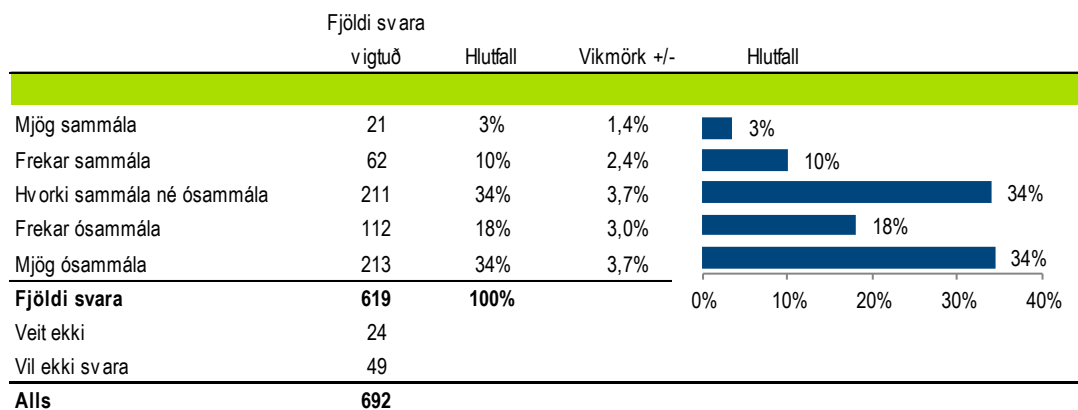
Þátttakendur voru spurðir hversu litla eða mikla fordóma þeir teldu vera gagnvart fötluðu fólki og öryrkjum í byggðalagi þeirra. Tafla 94 sýnir að 22% svarenda töldu mjög eða frekar mikla fordóma vera gagnvart fötluðu fólki og öryrkjum í sínu byggðarlagi. Ekki kom fram munur á svörum eftir því hvort þátttakendur voru búsettir á höfuðborgarsvæðinu eða landsbyggðinni (sjá nánari bakgrunnsgreiningu í töflu 49 í viðauka B).

Tafla 94. Hversu mikla eða litla fordóma telur þú vera gagnvart fötluðu fólki og öryrkjum í þínu byggðarlagi?

Spurt var hversu sammála eða ósammála þátttakendur væru þeirri fullyrðingu að þegar atvinna væri af skorum skammti ætti ófatlað fólk frekar rétt á vinnu en fatlað fólk eða öryrkjar (sjá töflu 95). Um 13% svarenda voru sammála þessari fullyrðingu og var hlutfallið hærra meðal fólks með grunnskólamenntun (22%) en fólks með aðra menntun (9 - 12%). Íbúar höfuðborgarsvæðisins voru frekar sammála fullyrðingunni (14%) heldur en íbúar landsbyggðarinnar (11%). Sjá nánari bakgrunnsgreiningu í töflu 50 í viðauka B.

Tafla 95. Hversu sammála eða ósammála ert þú eftirfarandi fullyrðingu? Þegar atvinna er af skorum skammti á ófatlað fólk frekar rétt á vinnu en fatlað fólk eða öryrkjar

Spurt var hversu sammála eða ósammála þátttakendur væru þeirri fullyrðingu að stjórnvöld ættu að útvega störf fyrir alla þá sem vilja (sjá töflu 96). Um 76% svarenda voru sammála þessari fullyrðingu og voru íbúar höfuðborgarsvæðisins síður sammála fullyrðingunni (74%) heldur en íbúar landsbyggðarinnar (80%). Hlutfallslega voru fleiri með grunnskólamenntun (80%) og framhaldsskólamenntun (79%) sammála fullyrðingunni en svarendur með háskólamenntun (70%). Sjá nánari bakgrunnsgreiningu í töflu 51 í viðauka B.

Tafla 96. Hversu sammála eða ósammála ertu eftirfarandi fullyrðingu? Stjórnvöld ættu að útvega störf fyrir alla þá sem vilja

	Fjöldi svara		Vikmörk +/-	Hlutfall
	vigtuð	Hlutfall		
Mjög sammála	302	48%	3,9%	48%
Frekar sammála	179	28%	3,5%	28%
Hvorki sammála né ósammála	86	13%	2,7%	13%
Frekar ósammála	30	5%	1,6%	5%
Mjög ósammála	38	6%	1,9%	6%
Fjöldi svara	635	100%		
Veit ekki	16			
Vil ekki svara	41			
Alls	692			

Viðhorf til þjónustu sveitarfélaga til fatlaðs fólks

Spurt var hversu vel eða illa þátttakendur teldu þjónustu sveitarfélags síns mæta þörfum og óskum fatlaðs fólks og öryrkja. Um þriðjungur svarenda taldi þjónustuna mæta þörfum og óskum fatlaðs fólks og öryrkja mjög eða frekar vel (sjá töflu 97). Tæp 40% karla voru þeirrar skoðunar á móti 24% kvenna. Íbúar höfuðborgarsvæðisins voru ólíklegri til að telja þjónustuna góða (28%) heldur en íbúar landsbyggðarinnar (36%). Sjá nánari bakgrunnsgreiningu í töflu 52 í viðauka B.

Tafla 97. Á heildina litið, hversu vel eða illa telur þú þjónustu sveitarfélagsins til fatlaðs fólks og öryrkja mæta þörfum og óskum þessa hóps?

	Fjöldi svara		Vikmörk +/-	Hlutfall
	vigtuð	Hlutfall		
Mjög vel	14	3%	1,5%	3%
Frekar vel	142	28%	3,9%	28%
Hvorki vel né illa	177	35%	4,2%	35%
Frekar illa	130	26%	3,8%	26%
Mjög illa	36	7%	2,3%	7%
Fjöldi svara	500	100%		
Veit ekki	169			
Vil ekki svara	22			
Alls	692			

Þeir svarendur sem töldu þjónustuna samræmast illa þörfum og óskum fatlaðs fólks og öryrkja voru spurðir opinnar spurningar um hvað mætti betur fara í þjónustunni. Alls svoruðu 139 spurningunni (19,4% svarenda). Þrjú þemu voru ríkjandi í svörunum. Í fyrsta lagi var talsverð áhersla á aðgengismál fatlaðs fólks. Í öðru lagi nefndu margir að bæta þyrfti þjónustu til fatlaðs fólks og öryrkja í heild sinni og í þriðja lagi kölluðu svarendur eftir auknum atvinnutækifærum,

félagslegum úrræðum og auknum stuðningi við fólk sem vill fara út á vinnumarkaðinn. Í töflu 98 má sjá dæmi um opin svör sem taka til þessara þátta.

Tafla 98. Hvað mætti betur fara varðandi þjónustu við fatlað fólk og öryrkja í þínu sveitarfélagi að þínu mati? Dæmi um svör.

	Fjöldi	Dæmi um athugasemdir
þarf að bæta aðgengi að manngerðu umhverfi	41	„Aðgengi fyrir fatlaða er víða ábótavant, það vantar rampa fyrir hjólastóla, settir hafa verið upp allskyns stöplar og listaverk á götur og ýmis svæði sem eiga að þrýða umhverfið eru hindranir fyrir stólum.“
þarf að bæta þjónustuna í heild sinni	27	„Það þarf að auka framfærslutekjur og almennt hlúa meira að þjónustu við þennan hóp.“
þarf að auka þjónustu tengda vinnu og lómstundum	22	„Það þyrftu að vera fleiri úrræði, fleiri atvinnuöguleikar þar sem hlutastörf eru í boði þar sem öryrkjar geta oftast ekki unnið fulla vinnu. Það þarf líka að vera meira af starfsemi til að rjúfa einanrun fólks, hvaða vanda sem það á við að eþja. Sinna meira börnum og ungu fólki sem á við hvers kyns vanda að stríða til þess að sporna við því að þau hverfi úr skóla, verði langtíma atvinnulaus, einangrist eða leiðist í neyslu. Það er alltof margt fólk á Íslandi sem þjáist vegna einangrunar, er einmana og liður illa.“

LOKAORÐ

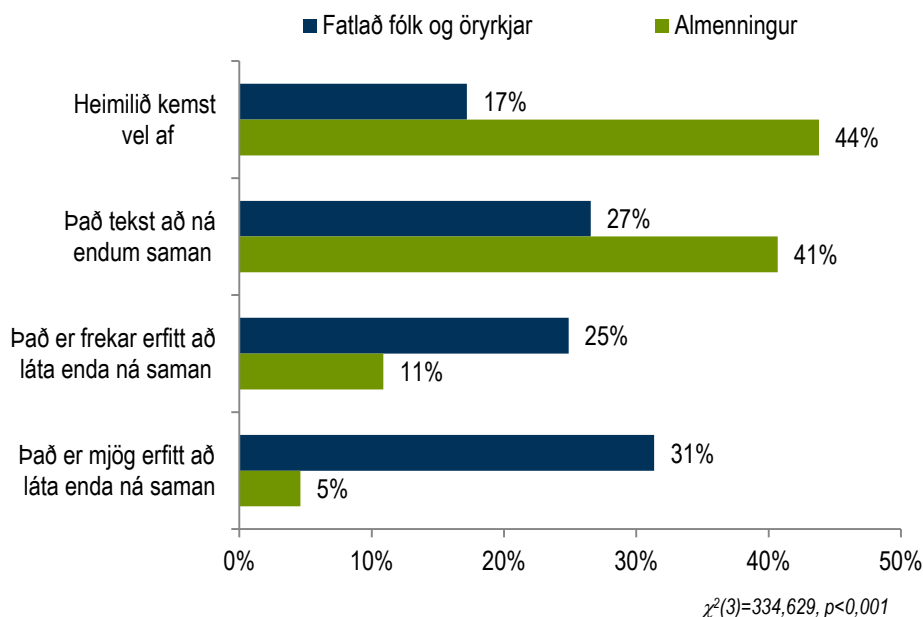
Staða fatlaðs fólks og öryrkja

Í rannsókninni var leitast til við að skoða hag fatlaðs fólks og öryrkja. Hér á landi eru hlutfallslega fleiri konur en karlar á örorkumatsskrá. Samkvæmt tölum frá Tryggingastofnun ríkisins (e.d.) voru konur tæp 60% þeirra sem voru með 75% örorkumat árið 2012. Orsök örorku er einnig ólík eftir því hvort um er að ræða konur eða karla. Þannig eru konur líklegri en karlar til að vera með stoðkerfissjúkdóm en karlar eru líklegri en konur til að vera með áverka. Í rannsókninni var notast við flokkun Tryggingastofnunar ríkisins á orsök örorku en jafnframt voru svarendur beðnir að lýsa því hvað háði þá mest í daglegu lífi. Sú mynd sem birtist þegar rýnt er í svör öryrkja þegar þeir sjálfir lýsa eigin skerðingum er mun flóknari en flokkun Tryggingastofnunar Ríkisins lýsir og í ljós kom að svarendur voru gjarnan með fleira en eina tegund skerðingar. Það er ljóst að öryrkjar eru stór og fjölbreyttur hópur sem erfitt er að skilgreina. Jafnframt er vert að taka fram að þó allir þátttakendur rannsóknarinnar hafi verið öryrkjar, og eigi það sameiginlegt að vera metnir með 75% örorku, skilgreina sig ekki allir sem fatlað fólk.

Rannsóknin náði til breiðs hóps öryrkja, ekki aðeins til þeirra sem nota þjónustu sveitarfélaga fyrir fatlað fólk. Um er að ræða fólk á ólíkum aldri, með ólíka fjölskyldugerð og sem býr við mismunandi búsetufyrirkomulag. Þannig getur reynst erfitt að draga upp heildstæða mynd af högum fatlaðs fólks og öryrkja. Niðurstöður benda þó til að staða stórs hóps fatlaðs fólks og öryrkja sé bágborin og að staða kvenna sé að mörgu leyti verri en karla. Athygli vakti að tæplega helmingur svarenda var ekki í dagþjónustu, endurhæfingu, námi eða vinnu. Átti þetta við um hlutfallslega fleiri konur en karla. Ekki er vitað hvað þessi hópur hefur fyrir stafni á daginn og full ástæða er til að kanna betur hag þessa hóps og virkni í daglegu lífi. Ljóst er að margir geta ekki unnið sökum veikinda eða skerðinga, en rannsóknin gefur einnig ákveðnar vísbendingar um að skortur á þjónustu kunni að tengjast virkni fatlaðs fólks og öryrkja. Svarendur sem voru ekki í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu voru líklegri til að segjast ekki fá þjónustu þrátt fyrir að þurfa á henni að halda en svarendur í vinnu á almennum markaði, námsfólk og sá hópur sem var í dagþjónustu, endurhæfingu eða verndaðri vinnu. Af þeim sökum er brýnt að kanna frekar hvort fólk skorti aðstoð eða þjónustu til að komast út af heimili sínu til að geta tekið þátt í samfélaginu.

Einnig kom í ljós að yfir helmingur svarenda átti frekar eða mjög erfitt með að ná endum saman og átti það jafnframt frekar við um konur en karla. Þá sýndu niðurstöður að sá hópur sem ekki var í vinnu, námi, dagþjónustu eða endurhæfingu var verst staddur fjárhagslega. Spurningar um mat á fjárhagsstöðu voru teknar úr rannsókn á aðstæðum Evrópubúa frá árinu 2012 sem er lögð fyrir annað hvert ár í mörgum Evrópuríkjum. Spurningarnar gefa því möguleika

á að bera saman fjárhagsstöðu fatlaðs fólks og öryrkja og almennings á Íslandi. Mynd 19 sýnir að fatlað fólk og öryrkjar (17%) var mun ólíklegri til að segja heimilið komast vel af en almenningur á Íslandi (44%). Að sama skapi var fatlað fólk og öryrkjar (31%) mun líklegri en almenningur (5%) til að segja það vera mjög erfitt eða frekar erfitt að láta enda ná saman.

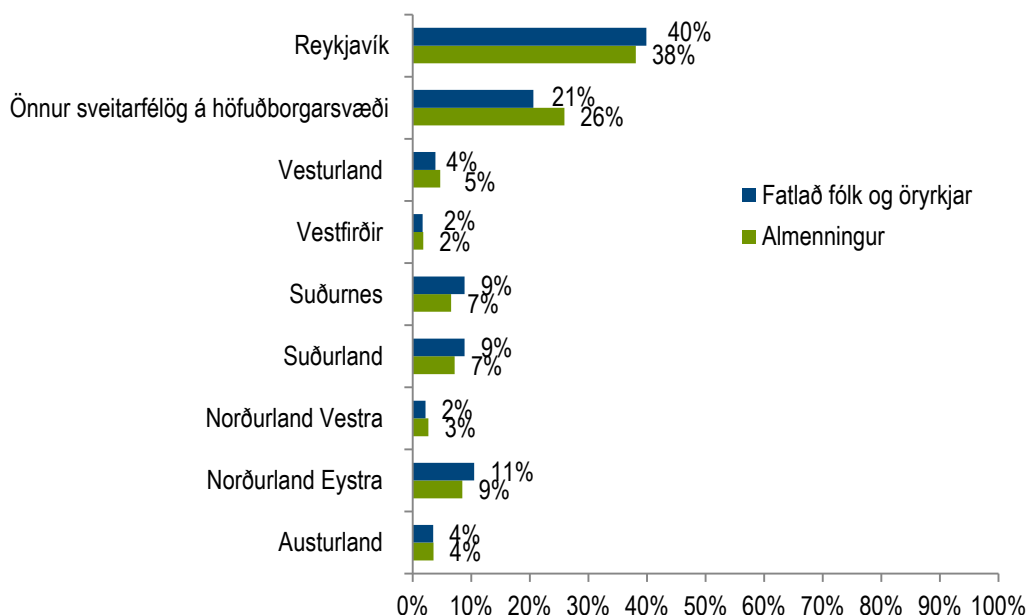
Mynd 19. Svör fatlaðs fólks og öryrkja við spurningu um mat á fjárhagsstöðu heimilisins bornin saman við svör almennings á Íslandi í ESS, 2012

Niðurstöður könnunarinnar sýna einnig að tengsl eru milli fjárhagsstöðu og hamingju. Því betur sem fólk mat fjárhagsstöðu heimilisins, því mun hamingjusamara taldi það sig vera.

Af ofantöldu er ljóst að um er að ræða viðkvæman hóp. Niðurstöður rannsóknarinnar eru í samræmi við erlendar rannsóknir sem sýna að fatlað fólk er almennt líklegri til að lifa við bága fjárhagsstöðu en ófatlað fólk (Shakespeare, 2006). Í sérstakri stöðuskýrslu sem unnin var fyrir Velferðarráðuneytið (2009) kom fram að fjárhagslegar aðstæður öryrkja hafa versnað talsvert eftir efnahagshrun með þeim afleiðingum að stór hluti þeirra hefur þurft að leita til hjálparstofnana eftir matargjöfum. Nokkurn samhljóm er jafnframt að finna í niðurstöðum viðtalsrannsóknar Rannveigar Trausdadóttur o.fl. (2010) um fátækt og félagslegar aðstæður öryrkja. Þar var bágum aðstæðum hóps öryrkja lýst og fram kom að margir áttu í erfiðleikum með að tryggja daglegt viðurværi sitt.

Búsetuval

Rannsókninni var ætlað að leita svara við því hvernig búseta fatlaðs fólks og öryrkja skiptist á sveitarfélög landsins og athuga hvernig þjónusta sveitarfélaganna ásamt aldri þjónustunotenda, skerðingu og fjölskylduáðstæðum hefur áhrif á búsetuval fatlaðs fólks og öryrkja. Mynd 21 sýnir hlutfall íbúa á mismunandi landsvæðum annars vegar meðal almennings á aldrinum 18 til 67 ára og hins vegar meðal fólks á örorkumatsskrá Tryggingastofnunar ríkisins árið 2012. Myndin sýnir að fólk sem metið var til 75% örorku var síður líklegt til að búa í öðrum sveitarfélögum á höfuðborgarsvæðinu (21%) en almenningur á Íslandi. Á hinn bóginn voru öryrkjar ívíg líklegri til að búa í Reykjavík, á Suðurnesjum, Suðurlandi og Norðurlandi Eystra en almenningur á Íslandi (Tryggingastofnun ríkisins, e.d.).

Mynd 20. Hlutfall almennings og öryrkja á mismunandi landsvæðum

Mynd 21 vekur upp spurningar um hvers vegna hlutfall fatlaðs fólks og öryrkja í öðrum sveitarfélögum á höfuðborgarsvæðinu er lægra en hlutfall almennings á þessu svæði. Við greiningu á svörum þátttakenda í könnuninni meðal fatlaðs fólks og öryrkja kom í ljós að þátttakendur frá Reykjavík og Seltjarnarnesi nefndu nokkuð aðrar ástæður fyrir búsetu í sveitarfélaginu en svarendur frá öðrum sveitarfélögum á höfuðborgarsvæðinu. Alls kváðust 18% svarenda frá Reykjavík og Seltjarnarnesi búa í sveitarfélaginu vegna þeirrar þjónustu sem sveitarfélagið veitir fötluðu fólki, en meðal svarenda frá öðrum sveitarfélögum á höfuðborgarsvæðinu var hlutfallið á bilinu 4 til 8%. Af svarendum af höfuðborgarsvæðinu voru íbúar Garðabæjar og Álftaness síst líklegir til að búa í sveitarfélaginu vegna þeirrar þjónustu sem

sveitarfélagið veitir. Þá voru svarendur frá Garðabæ og Álftanesi mun líklegri en aðrir svarendur til að búa í sveitarfélaginu vegna húsnæðis. Algengast var að þessi hópur leigði íbúð á almennum markaði, en svarendur úr Reykjavík og af Seltjarnarnesi voru aftur á móti líklegri en svarendur frá öðrum sveitarfélögum á höfuðborgarsvæðinu til að búa í íbúð á félagslegum leigumarkaði. Það var fleira sem skildi að þátttakendur úr Garðabæ og Álftanesi og þáttakekendur af öðrum svæðum. Fólki af þessu svæði var fremur ólíklegt til að vera í hjónabandi og einungis 9% svarenda frá Garðabæ og Álftanesi voru með börn á framfæri samanborið við fjórðung svarenda frá Reykjavík og Seltjarnarnesi og um og yfir þriðjung þeirra sem bjuggu á Þjónustusvæði Suðurnesja, Þjónustusvæði Suðurlands, Þjónustusvæði Vesturlands og Þjónustusvæði Vestfjarða. Þessar niðurstöður vekja upp spurningar um hvort fjölskyldufólk meðal fatlaðs fólks og öryrkja kjósi að búa annars staðar en í Garðabæ og Álftanesi.

Almennt séð réði nálægð við fjölskyldu og vini mestu um búsetuval svarenda. Einungis 11% sögðust búa í sveitarfélaginu vegna þeirrar þjónustu sem sveitarfélagið veitir fötluðu fólki, en þegar við bætast svör frá þeim sem kusu að búa í sveitarfélaginu vegna almennrar þjónustu sem sveitarfélagið veitir var niðurstaðan sú að 18% bjuggu í sveitarfélaginu vegna þjónustu sveitarfélagsins. Þegar þátttakendur voru spurðir hvort þeir myndu vilja flytja í annað sveitarfélag kvaðst tæplega fjórðungur vilja það. Svarendur sem bjuggu í Mosfellsbæ og Kjósarhreppi voru mun ólíklegri til að vilja flytja í annað sveitarfélag en svarendur af öðrum svæðum en svarendur af Þjónustusvæði Suðurnesja voru hvað líklegastir til að vilja flytja. Athygli vekur að fjórðungur svarenda úr Mosfellsbæ og Kjósarhreppi fengu ekki þjónustu þrátt fyrir að þurfa á henni að halda en það átti við um 44% svarenda af Suðurnesjum. Einnig komu í ljós bein tengsl milli þeirrar þjónustu sem svarendur fengu frá sveitarfélaginu vegna fötlunar eða sjúkdóms og þess að vilja flytja í annað sveitarfélag. Fólki sem taldi sig þurfa á þjónustu að halda vegna fötlunar eða sjúkdóms en fékk ekki þjónustu (32%) var líklegra til að vilja flytja í annað sveitarfélag en fólki sem þurfti ekki á þjónustu að halda (18%) eða þurfti á þjónustu að halda og fékk þjónustuna (20%). Af ofantöldu má ráða að nálægð við fjölskyldu og vini skipti mestu máli fyrir það hvar fólki á örorkumatsskrá býr. Þjónusta sveitarfélagsins á einnig sinn þátt í búsetuvali fólks og þjónusta sveitarfélagsins hefur sér í lagi áhrif á ánægju fólks með það hvar það býr.

Eigindlegu viðtölin við fatlað fólki og öryrkja renna enn frekari stoðum undir þetta. Stór hluti viðmælenda hafði alist upp í sveitarfélaginu sem þeir bjuggu í og höfðu valið sér búsetustað til að vera nálægt fjölskyldunni. Þjónusta sveitarfélaga skipti þó einnig máli og þeir viðmælendur sem voru ánægðir með þjónustuna vildu ekki flytja í annað sveitarfélag af ótta við að fá ekki sambærilega þjónustu á nýjum stað. Það að vilja búa á stað sem veitir þjónustu við hæfi og að vilja vera nálægt fjölskyldunni eru þó tveir þættir sem geta stangast á. Þannig lýstu nokkrir viðmælendur af höfuðborgarsvæðinu yfir áhuga á að flytja á dreifbýlli svæði, til að geta verið nær

fjölskyldu og vinum, en óttuðust að ekki væri hægt að fá nauðsynlega þjónustu á staðnum. Þá kom fram að fólk vanti oft stuðning til að geta flutt nær fjölskyldu og vinum. Þrátt fyrir að telja þjónustu sveitarfélaga í stórum dráttum sambærilegra upplifðu viðmælendur óöryggi og töldu að það gæti skapað óþægindi að þurfa að byrja frá grunni að sækja nauðsynlega þjónustu á nýjum stað.

Í máli starfsfólks á félags- og velferðarsviði sveitarfélaganna kom fram að eftir yfirfærslu á málefnum fatlaðs fólks frá ríki til sveitarfélaga gæti þjónustunotendum reynst erfitt að flytja milli þjónustusvæða þar sem þjónustan er nú bundnari við lögheimili fólks. Óljóst er hvort og hvernig fjármagn flytji með einstaklingum á milli þjónustusvæða. Bent var á að þetta ætti sérstaklega við um þjónustunotendur sem þurfa mikla þjónustu og geti vakið óöryggi hjá þjónustunotendum sem óttast að verða af þjónustu um eitthvert skeið ef þeir ákveddu að flytja.

Þjónusta sveitarfélaganna

Vegna yfirfærslu þjónustu við fatlað fólk frá ríki til sveitarfélaga gerðu Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands, Stofnun stjórnsýslufræða og stjórn mála og Rannsóknasetur í fötlunarfræðum (2011) viðamikla úttekt á stöðu fatlaðs fólks og þjónustu við það í lok árs 2010. Við úttektina var meðal annars aflað upplýsinga um fjölda fólks sem notaði þjónustu svæðisskrifstofa málefna fatlaðra eða hjá sveitarfélögum sem höfðu samning við félags- og tryggingamálaráðuneyti um slíka þjónustu. Á þeim tíma voru fullorðnir þjónustunotendur á landsvísu um 2.000 talsins. Úttektin náði einungis til þjónustunotenda en könnunin meðal öryrkja sem hér er til umfjöllunar náði til fólks á örorkumatsskrá óháð því hvort það fengi þjónustu eða ekki. Niðurstöður könnunar meðal öryrkja sýndu að 22% svarenda fengu þjónustu vegna fötlunar eða sjúkdóms sem þeir voru með. Þetta táknaði að árið 2013 voru um 3.500 manns að nota þjónustu sveitarfélaganna vegna fötlunar og sjúkdóma. Af þessu má ráða að sá fjöldi sem fær þjónustu hafi aukist til muna eftir að þjónusta við fatlað fólk færðist frá ríki til sveitarfélaga. Sama sjónarmið kom fram í máli kjörinna fulltrúa í sveitarstjórnnum og starfsfólks á velferðar- og félagssviði sveitarfélaganna. Viðmælendur töldu einkum tvær ástæður fyrir þessari fjölgun þjónustunotenda. Annars vegar hafi verið uppsöfnuð þörf fyrir þjónustu og langir biðlistar þegar sveitarfélögin tóku við þjónustunni og hins vegar þjónusti sveitarfélögin mun breiðari hóp en svæðisskrifstofurnar höfðu gert. Fjármagn til sveitarfélagana hafi verið vanmetið en væri hægt að bæta þjónustuna án mikils viðbótarfjármagns. Þrátt fyrir að eiga í erfiðleikum með að mæta þörfum allra, töldu viðmælendur yfirfærsluna hafa verið farsælt skref sem stuðli að jákvæðum breytingum. Unnt sé að veita markvissari þjónustu og bregðast við málum einstaklinga með skjótari hætti en fyrir yfirfærslu.

Niðurstöður könnunar meðal öryrkja sýndu að meirihluti þeirra sem notuðu þjónustu sveitarfélaganna fannst þjónustan í heild henta sér. Á hinn bóginn taldi nokkuð hátt hlutfall þeirra sem ekki notuðu þjónustu sig þurfa á þjónustu eða stuðningi að halda (38%). Einnig var umtalsverður hópur þjónustunotenda sem taldi sig þurfa meiri aðstoð frá sveitarfélaginu (43%). Niðurstöður eigindlegu viðtalanna voru þessu samhljóma. Viðmælendur lýstu því að erfitt væri að fá aukna þjónustu og að þeir þyrftu gjarnan að sanna þörf sína fyrir þjónustu fyrir þeim sem veittu þjónustuna. Þá vakti athygli að meirihluti svarenda í könnuninni sem fékk þjónustu frá sveitarfélaginu fékk einnig mikla ólaunaða aðstoð frá fjölskyldu og vinum. Í eigindlegu viðtölunum kom glögg í ljós að aðstoð fjölskyldu og vina tengdist iðulega því að notendur fengu ekki eins mikla þjónustu frá sveitarfélaginu og þeir þurftu á að halda.

Við greiningu á svörum í könnuninni kom einnig ljós að huga þurfi betur að þjónustu við ákveðinn hóp öryrkja. Staða þeirra sem voru með börn undir 18 ára á heimilum sínum var verri en þeirra sem ekki voru með börn. Fólk með börn á framfæri taldi sig frekar þurfa á aukinni þjónustu eða stuðningi að halda og var jafnan óánægðara með þjónustuna sem það fékk en sá hópur sem ekki var með börn á heimilinu. Þá lýsti barnafólk sig einnig valdalausari gagnvart þjónustunni og fannst upplýsingar um þjónustuna óaðgengilegri en svarendur sem ekki voru með börn. Þá er mikilvægt að beina sjónum að þeim hópi sem stendur verr að vígi fjárhagslega. Svarendur könnunarinnar, sem áttu erfitt með að ná endum saman, voru líklegri en þeir sem áttu auðveldara með að láta enda ná saman til að fá ekki þjónustu þrátt fyrir að telja sig þurfa á henni að halda. Þá töldu tveir af hverjum þremur þjónustunotendum, sem áttu mjög erfitt með að láta enda ná saman, sig þurfa meiri aðstoð frá sveitarfélaginu, en hlutfallið var mun lægra meðal þeirra sem stóðu betur að vígi fjárhagslega.

HEIMILDIR

- American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (2013). Supports Intensity Scale®. Sótt 15. Janúar 2014 af: <http://aaidd.org/publications/supports-intensity-scale#.UuZgkLTFKid>
- Creswell, J. W. (2008). Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research (3ja útg.) Thousand Oaks, CA: Sage.
- Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands, Stofnun stjórnsýslufræða og stjórn mála og Rannsóknasetur í fötlunarfræðum. (2011). *Flutningur þjónustu við fatlað fólk frá ríki til sveitarfélaga: Október 2011 – Kortlagning á stöðu þjónustunnar fyrir flutning*. Reykjavík: Velferðarráðuneytið.
- Innanríkisráðuneytið - Jöfnunarsjóður sveitarfélaga. (e.d.). SIS-matið. Sótt 12. desember 2013 af: <http://www.jofnunarsjodur.is/malefni-fatladra/sis-matid/>
- Kvale, S. (1996). *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*. California: Sage Publications.
- Rannveig Traustadóttir, Kristín Björnsdóttir, James Rice, Knútur Birgisson og Eiríkur Karl Ólafsson Smith. (2010). *Fátækt og félagslegar aðstæður öryrkja. Rannsókn unnin í tilefni af Evrópuári gegn fátækt og félagslegri einangrun 2010*. Sótt 3. mars af http://fotlunarfraedi.hi.is/sites/fotlunarfraedi.hi.is/files/Fataekt_og_felagslegar_adstaedur_drog.pdf
- Shakespeare, T. (2006). *Disability Rights and Wrongs*. London: Routledge.
- Tryggingastofnun Ríkisins. (e.d.). *Fjöldi einstaklinga með 75% örorkumat, 1. Jan 1999-2014 eftir orsök örorku, landshlutum, aldursbili og kyni*. Sótt 10. mars af: http://www.tr.is/tryggingastofnun/tryggingastofnun_i_tolum/talnaefni/
- Velferðarráðuneytið. (2009). Stöðuskýrsla vinnuhóps um þá sem standa höllum fæti nú eða stóðu höllum fæti fyrir kreppu. Sótt 18. mars 2012 af <http://www.velferdarraduneyti.is/media/velferdarvakt09/HollumFaetiFyrstaSkysrsla.pdf>
- Velferðarráðuneytið. (2010). *Samkomulag ríkis og sveitarfélaga um tilfærslu þjónustu við fatlaða*. Sótt 10. október 2013 af <http://www.velferdarraduneyti.is/media/utgafa2010/SamkomulagTilfaerslaThjonustuFatladra.pdf>
- Velferðarráðuneyti. (2012). Þingsályktun um framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks til ársins 2014. Sótt 25. Desember 2013 af: <http://www.velferdarraduneyti.is/malaflokkar/malefni-fatladra/framkvaemdaaetlun-2012-2014/>